Royal
Academy
of Music
Library

Royal
Academy
of Music
Library

Royal
Academy
of Music
Library

Royal
Academy
of Music
Library

Musice Activæ Micrologus Andreæ Ornitoparchi Ostrofranci Meyningensis, Artiũ Magistri, Libris Quattuor digestus. Omnibus Musicę studiosis non tam vtilis ꝙ necessarius.

IN LIBELLI TITVLVM INSCRIPTIONEMQVE IOCVS.

Nõ, quasi res humiles verbis liber efferat amplis,
Despicias, titulus quom tibi lectus erit.
Sed tibi succurrat, paruo hic sermone doceri
Quicquid habet docti Musica dulcisona.
Nonne vides (pictis si quid moueare figuris)
Vt numeros Orpheus, Euridicęq; canant?
His igitur studeas, quoniam est occasio, lector,
Et facito ne sis tute πρὸς ἀυλὸν ὄνος.

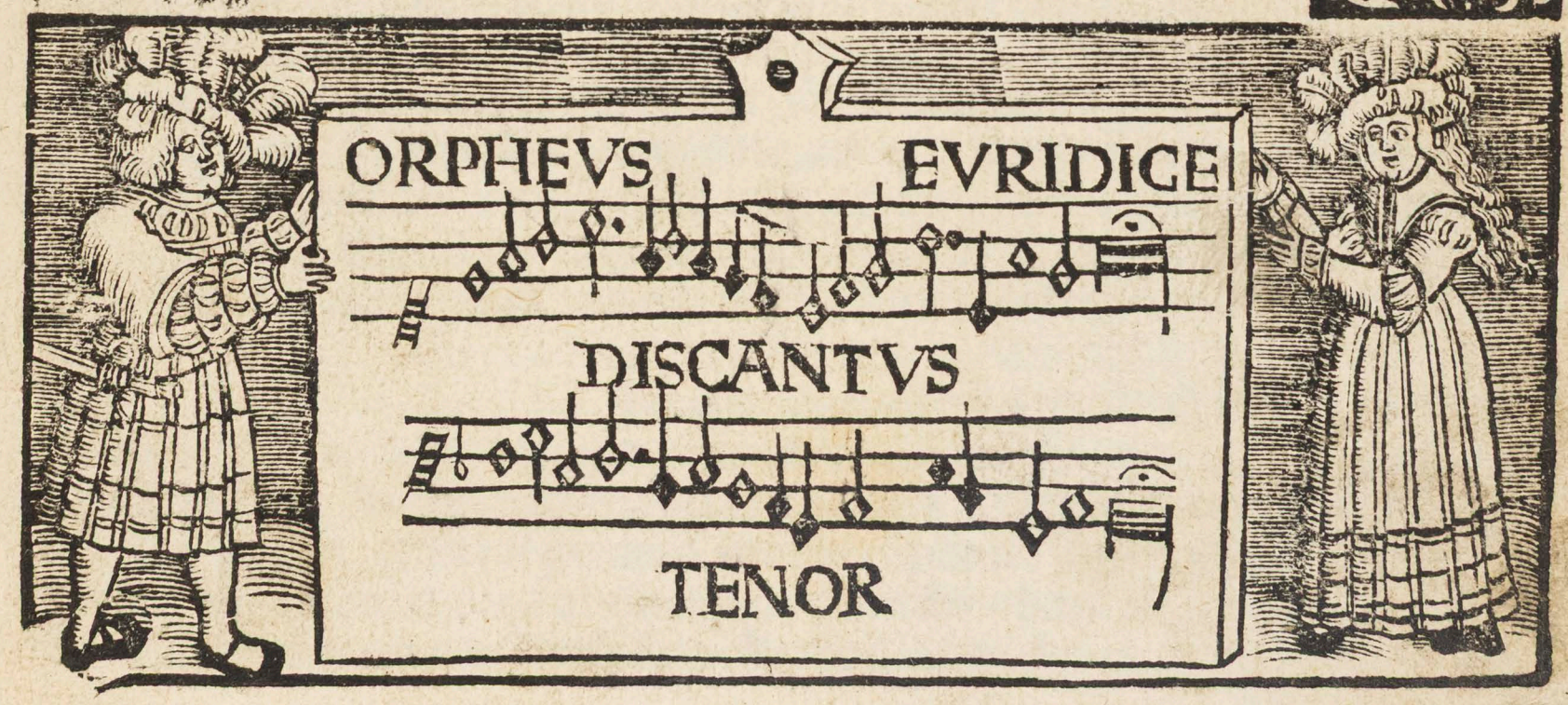

Nicolaus Marescalcus Thu-

rius, Utriusq; Juris doctor, In Musicen Andree Ornitoparchi.

Attica si quid habet, vel si quid Romula musa,
Si quid Jessee, sacra camena lyre.
Ingenio clarus dedit Ornitoparchus et arte,
Connectens paruo, dogmata multa, libro.
Addidit ille Typos, ne res obscura moretur,
Auribus atq; oculis, vtilis vsq; placet.
Ergo age qui veras, facilesq; ad neumata leges
Scire cupis, mox huc, empturienter ades.

Philippus Surus Milten-

burgensis. Artium Magister ad Lectorem Musice studiosum.

Si tua musarum, dignaris corpora cetu.
Atq; scius Cytharis, semper adesse cupis.
Hunc pete. prebebit studiosa Pallade cunctos
Accessus, facilesq; illius artis opes.
Nempe hec tellurem, pontum, volucresq;, feraq;
Astra deos, homines, Mulica auerna rapit.
Aere quidem paruo venit hec charissime lector
Ergo λυρας faxis neu videaris ovos

Spectabilibus preclarisq; viris Lunenburgensis reipublice moderatoribus oculatissimis, Andreas Ornitoparchus Meyningensis Liberalium disciplinarum Magister: Salutem.

SOcratem illum, quẽ Clarij oraculũ dei sapientissimum predicauit, dicere solitum legimus. Pectora hominum fenestrata esse oportere, nec ocultos habere sensus. Quod si nobis hodie obtigisset, patres amplis. profecto beneuolẽtiam ergo vos, vestrosq;, palam videretis meã. Sed quũ sermo animoꝝ sit index, nec nisi aut verbis, aut scriptis, hoies, abstrusosq; hominũ conatus cognoscatis, absentis scripta, non secus ac corã loquẽtis verba, equis animis suscipiatis queso. Nec mihi surgunt criste, Nec crescentem tumidis inflo sermonibus vtrem, Sed integritas vestra facit, comitas facit, religio facit (qua pre ceteris Borealibus, qui Baltica accolũt littoera, clari estis) q; concinẽtie disciplinã, quã greci Musicen dicunt, Christiane religionis altricẽ, moꝝ, probitatis, rerumpublicarũ deniq;, si Prisis fides vlla prestanda est, parentẽ, tractare tentauerim, Uela insanis vndis crediderim, Zoilis atq; Thersitis in me seuiendi copiam dederim, Varias regiones, non citra rerum mearũ iacturã, eius rei inquirende gratia accesserim, pro quiete lassitudinem, pro solatio tribulationẽ, pro gloria cõtumeliã, pro abundantia inopiam sepe (vt fit) sustinuerim. Sed hec omnia, viri marimates, leuia visa sunt. Ut dormitãtib9 ceteris, qs vra respub. fouet, ipse imprimis vestre, et subinde toti Germane iuuentuti hac in re prodessem, mores componerẽ, atq; per honesta musice solatia, ab illicitis conatib9 reuocatos, ad seria paulatim studia adolescentes incitarẽ, Nã et Socrates, et Plato, Pythagoriciq; oẽs iuuenes iuuenculasq; in musicis erudiri, nõ ad lasciuie incitamenta, quibus ars ipa vilescit: Sed ad motus animi sub regula, rationeq; moderãdos communi lege sanxerũt. Cũ enim in quieta sit iuuenũ natura, oblectamentoꝝq; per omnia cupida, et ob id seueriorẽ non suscipiat disciplinam, sub honesta Musice voluptate, ad ea ducatur solatia, que honestã valeãt oblectare senectutẽ. Sed inter ea, quibus se oblectare humanus solet animus, Quod maius, quod salubrius, q9 honestius musica sit, inuenio nihil. Cuius tanta vis est, vt nec sexũ repellat, nec etatem, Et: vt est apud Macrobiũ reconditissime scientie virũ: nullũ tam immite, tãq; asperũ pectus est, quod nõ oblectamentoꝝ eius moueat affectu, Curas enim abigit, clementiã suadet, iras et reprimit et suggerit, artes alit, concordiã nutrit, heroũ mentes ad facta fortia accendit, cohibet vitia, virtutes et gignit, et ornat genitas, mores cõponit. Inter oia enĩ que sensũ patiuntur, id solũ mores obtinet, quod aurib9 obuiũ est, quẽadmodũ in Musicis problematib9 diffusius Aristotiles declarat. hic Agamemnõ

Arrogantie ac assentatõis excusatio.

Socrates. Plato Pythagorici.

Macrobi.

ipator, ad bellū Troianū itur⁹, auctore Philelpho, musicū domi reliqt, qui Clitemnestrā cōiugē per muliebriū virtutū laudes, ad pudicitiam, pbitatēq; cōiugalē cātu hortaref. Quare nō prius illā ab Aegistho vicia tā ferūt, q̄ is e medio musicū, q̄ adulteriū impediebat, impie sustulisset, Philelph⁹ in conuiuijs. Quītilian⁹. Sed et Licurgus, q̄uis seueriſſimarū legū Lacedemonijs suis Autor eēt, Musices studiū egregie videf amplexat⁹, scribit Quītilian⁹. Trāseo veteres illos philosophos, ita eni q̄ sapientes dici maluerūt, qui in hac vna, tanq̄ Gazophilatio quodā, sūmā studiorū suorū reposuert. Trāseo Reges et principes, qui ob mirandā artis hui⁹ dulcedinē, īmēsa auri pōdera cōterūt. Trāseo denicq; religioſiſſimos quosq;, qui et si ab oībus terrenis voluptatibus sint alieni, i hac tamē vna, tanq̄ diuino quedā oblectamēto, iugiter pſistūt. Que cū pia sit. iucūda sit, celeſtis sit, naturā habens et diuinā, ⁊ pulchrā, ⁊ beatā, libellū hunc, quo omnis actiue musice nodositas explicaf, apud Rostochiū Baltice ore celebre Gymnasiū, primā fetura natū, ⁊ iam in tribus preclaris Germanie Academijs, Tubingensi, Heydelbergensi ac Maguntino, maiorū censura emendatū, ac publice lectum, vestre vrbis ingenuis aduleſcentulis dicare statui. Ut horū meritis posteritas adiuta, non mihi, sed ipſis tanq̄ mouentib⁹ causis, iura gratiaq; psoluat. Quāobrē, patres oculatiſſimi, prudentiā vestrā oro (vos saltē, vt exoratores siem sinite) vt et libellū hūc, piū maga q̄ iucūdū non temeritate sed pietate in lucē editū, vestrisq; filijs dicatū, amicis oculis ispicere, et vt eūdē pie ac hūaniter fouere, dignemini, styli hūilitatē, ac libri paruitatē nō dedignantes. Jeiunis eni, nō delicatis (licet ⁊ ipi qd suo cōducat stomacho, in eo inueniāt) script⁹ est, Insup cū paruos parua, ac magnos magna deceāt, paruus sum, parua do, maiora polliceor, quū factus fuero maior. Valete felices viri tum ornatiſs. tum prudentiſſimi.

Rostochium. Tubinga Heydelberga Mogūtia.

Prefatio in operis diuisionem.

Iustinian⁹ Horatius. ¶ Quom sit vtilius multo, pauca idonea effundere, q̄ multis inutilibus pregrauari, vt īperatoria scribit maiestas hoc Flacci Venusini carmie cōmonefacta, Quicquid precipies esto breuis, vt cito dicta, Percipiāt ai dociles, teneātq; fideles, Hinc breuiſſimis q̄busdā regulis, actiue musice precepta, ⁊ si nō oīa, potiſſima tamen, ex varijs autorū libris, in vnū colligere decreuimus. Omniū eni habere notitiā ac in nullo penitus peccare, diuinitatis potius, q̄ humanitatis est iudiciū, Quos aūt hac in re duces sectatus sum, et quorum patrocinio fretus potiſſimum, q̄ sunt.

Theorici
- Boetius Romanus
- Plutarchus Theroneus
- Diuus Augustinus
- Franchinus Gaffurus
- Valla Placentinus
- Faber stapulensis

Practici
- Guido Aretinus
- Joānes pōtifex Ro.
- Diuus Bernardus
- Beatus Gregorius
- Berno Abbas
- Joannes Tinctoris

Uerborũ igitur ambage postergata: breuitati studentes: que certitudinis est mater: omnẽ actuam musicam libris quattuor (tot enim constat partibus) durimus enodandã. Quorum primus plani cantus principia declarabit: Mensuralem alter. Tertius accentum. At cõtrapunctum (ceu partium aliarum moderatorem ac parentem) loco postremo liber quartus enodabit. Singulorum insuper capita librorum: prout ordo dederit: suis quecq locis explicabuntur.

Musice Omitoparchiane liber Primus Plani cantus principia declarans.

Henrici Cotheri Grunopolitani. Argumentum libri Primi.

Carmina pontificum monstrat: sua munera: primus.
Fac animum haud lateant: lector amice: tuum:

De Musice diffinitione: diuisione utilitate: ac eius inuentoribus:

Caput Primum.

ARtem modulatoriam: qua nil dulcius in terris: scripturi: Ne er paruo errore magnus consurgat: a diffinitione (qua omnium rerum natura cognoscitur) sumamus exordium: a facilioribus: vt conuenientior disciplina fiat: incipientes. Unde et a genere: potestate eius explicata: ad speciuoca magis progrediamur. Generaliter primũ inde facta diuisione: singulum eorum specialiter describendo. Beat9 Tho.

Generalis musice descriptio.

¶ Est autem musica (vt Franchinus Gaffurus Laudensis: li. I. ca. iij. Theorice sue scribit) Modulationis peritia in sono cantuq consistens. Sono dico: propter eam: quam celestium orbium motus efficiunt: musicam. Cantu vero: ne eam: qua nos vtimur: diffinitione secludam. Franchin9.

Musice diuisio.

¶ Musicam tripartitam esse: Boetius: cui inter latinos Musice scriptores primi honores debentur: libro primo Musice sue: ca. ij. ostendit: Mũdanam scilicet: humanam: ac Instrumentalem. Boetius.

De musica Mundana.

Plu. Franchin9. Macrobius Boetius. Cicero. Celi9 Rodigin9. Doriolaus. Plinius.

¶ Cum excogitasset deus: quem cuncta ad harmoniam fabricasse Plutarchus cõtendit: mũdũ hunc constituere mobilẽ: necessum fuit: vt aiam agentem ac mouentem superadderet: non enim a seipsis: nisi animata mouentur corpora: inquit Franchinus li. primo. Theo. ca. 1. Motus autem ille: quoniam velocissimus est: ac regularissimus: sine sono non fit. Ex ipso enim circumductu orbium: sonum fieri necesse est: scribit Macrobius. li. 2. super Somnio Scipionis: Nec obmisit Boetiꝰ cũ dixit. Qui fieri potest: vt tam velox mundi machina: tacito silentiq; cursu moueatur. Non potest ab hac celi vertigine ratus ordo modulatiõis absistere. Natura etiam fert: inquit Romane eloquentie princeps Cicero li. 6. de repub. Vt extrema ex altera parte grauiter: ex altera vero acute sonent Est igit Musica mundana harmonia: syderum motu: atq; spherarum impulsu: causata. hanc ex celorum concentu: elementorum nexu: atq; temporum varietate: deprehensam esse: Lodouicus Celius Rodiginus: lectionũ antiquarum li. 5. ca. 25. scribit. Recte igitur Doxilaus philosophꝰ mundum esse organum dei dixerit. Cur autem ad aures nostras nõ perueniat sonus illius: scõm Plinium causa est: quoniam imminensus aurium sensum excedit sonitus.

De musica humana.

¶ Humana musica est: diuersorum in vno composito elementorum concordantia: qua spiritualis natura corporee iungitur: ac rationalis cum irrationali concordia copulatur: que ex corporis et anime connexu processit. Nõ enim ea: qua anima corpori iungitur amicitia: corporeis ligat vinculis: sed virtualibus: ex humorum proportione causatis. Quid enim anime potestates: inquit Celius: tam dissentaneas ac compugnantes sepe cõspirare facit: Quid corporis elementa conciliat: Que alia vis: spiritualem vigorem mentis compotem: mortali ac terrene cõpagi ferruminat atq; cõglutinat q̃ musica illa: quã vnusquisq; in seipsum descẽdens deprehendit. Simile enim suo simili saluatur: dissimili vero perturbatur hinc est enim cur dissonos sonos perhorrescimus: concordem autem cõcentum audientes delectamur: quia similem in nobis concordiam esse cognoscimus.

Celi9

De musica Instrumentali.

¶ Musica instrumentalis est harmonia: instrumentorum presidio causata. Et quoniam instrumẽta aut artificialia sunt: aut naturalia: erit vnaque artificialibus instrumẽtis perficitur: alia que naturalibus, hanc harmonicam: illam vero Organicam: philosophi nominant.

De Organica musica.

¶ Organica musica: scribit Celius: ea est: que ad instrumēta spectat. Uel est peritia: concentum pulsu: manu: flatu: perficiens. Pulsu: vt Cymbala: sistra: et huiusmodi. Flatu: vt organa: tube: tibie: cornua. Manu vero ea comprehenduntur instrumenta: que vel digitorum discapedinatione vel clauium articulatiõe: gubernantur. Ea tamen que voluptatibus deseruunt instrumenta: a Celio Rodigino deijciuntur. Discapedinatio.

De musica harmonica.

¶ Harmonica musica est facultas: differentias acutorum grauiumq; sonorum: sensu ac ratione perpendens: Boetius: Uel est peritia: hũana voce sonas: naturalium instrumentorũ presidio: producens: productos dijudicans. Hec vt Placentinus lib. 2. ca. 3. musice sue scribit: duplex est Inspectiua et actiua. Boetius Placentinus.

De Musica Inspectiua.

¶ Inspectiua musica est scientia: sonos naturalibus instrumentis formatos: non auribus: quarum sunt obtusa iudicia: sed ingenio rationeq; perpendens.

De Actiua musica.

¶ Actiua musica quam et practicam dicimus: vt diuus Aug. lib. 1. musice sue refert: Est bene modulandi scientia, Uel scdm Guidonem in principio doctrinalis sui: est ars liberalis: veraciter canendi principia administrans. Hanc Franchinus li. 1. c. 3. Theorice sic diffinit: Est scientia perfecte modulationis: sonis: verbis: ac numeris consistens: que pariformiter duplex est scilicet Mensuralis ac Plana. Augustinus Guido. Franchinus.

De musica Mensurali.

¶ Mensuralis musica est notarum diuersa quantitas: figurarum inequalitas. Quoniam augentur ac minuuntur: iuxta modi: temporis: ac prolationis exigentiam: de qua latius in secundo huius.

De Plana Musica.

¶ Plana musica (vt diuus Bernhardus regularis ac vere concinentie singularis inquisitor: in principio Musice sue scribit) est regula: naturam ac formã cantuũ regulariũ determinans. Natura quidẽ in dispositione, forma autem in progressione ac compositiõe consistit. Uel plana musica est: notarũ simplex et vniformis prolatio, que nec augeri, nec minui põt. Bernhardus

De vtilitate huius artis.

¶ Tanta est huius artis vtilitas: scribit Joãnes eius nominis Papa xxij. ca. ij. musice sue: Ut si quis operam illi dederit: de cãtus qualitate: an vulgaris sit: an vrbanus: an verus: an falsus: iudicabit. Scit et falsum corrigere: et nouum componere. Non est igitur (inquit idem) parua laus: nõ modica vtilitas: non vilipendẽdus musice labor. Que sui cognitorẽ compositi cantus facit iudicem: falsi emendatorem: ac noui inuentorem.

Ioannes papa xxij.

De Musici et Cantoris distantia.

¶ Concinnem facultatem profitentium: triplex est genus: inquit Franchinus lib. I. ca. iiij. Theorice sue. Unum quod instrumentis agit. Aliud fingit carmina, tertium instrumentorũ opus: carmenq; dijudicat. Et primum quidem quod instrumentis agit: totam ibi cõsumit operam: vt Cytharedi: Organiste: et ceteri omnes: qui instrumentis artificium probant. A musice nanq; scientie intellectu seiuncti sunt: quoniam famulãtur: nihil rationis afferentes: cum sint totius speculationis expertes: sensum sequuti. Etsi multa perite ac docte facere videantur: constat tamen eos nõ habere scientiam: Quoniam rem quam profitentur: intellectus puritate non teneant: et ob hoc ei Musicen bene modulandi negamus scientiam Est enim scientia sine vsu, et maior plerumq;, q̃ in eis qui vsu precellunt. Celeriorem enim digitorum mobilitatem, non scientie, que soli animo insistit, attribuimus, sed vsui. Nam si aliter esset, vnusquisq; quo esset artis peritior, eo esset digitis celerior. Nec tamẽ oibus qui instrumentis concinnunt, misices scientiam negamus. Quippe organista et qui in cytharis canit, musices scientiam habere poterit. Quod si sit, optimos tales artifices iudicamus.

Triplex gñs musicorũ

¶ Secundum genus poetarum est, quod naturali instinctu potius, q̃ speculatione ducitur ad carmen. Hoc Boetius a musices speculatione segregat, Augustinus autem connumerat.

Boetius Augustinus.

¶ Tertium genus musicorum est, quod iudicandi peritiam assumit, et cãtilenas bonas a malis discernit. Quod cum totum in speculatione ac ratione sit positum, musice arti proprie conuenit.

Quis vere musicus dicatur.

¶ Is igitur vere musicus est, cui adest speculationis rationisq; facultas, non cui cantandi tantum practicabilis adest modus. dicente Boetio lib. I. ca. xxxiiij. Musicus is dicitur, qui ratione perpensa, canendi scientiã, non operis seruitio, sed imperio speculationis assumit, cui nihil ⁊ speculatiõis et operationis desit. Quare vsum consentaneũ esse viro docto Cheroneus ille Plutarchꝰ in musica sua, Meonij Uatis auctoritate cõpulsus, ostendit, persuasione hac, Quoniam speculatio cognitionem solum gignit, vsus autem eandem ad opus reducit.

Boetius.

Qui dicantur Cantores.

¶ Practicus huius disciplinę cantor dicit. Qui ea ꝓnũciat ac canit, quę musicus dictante ratione ꝓponit. Unde inutilis est cõcentus, quẽ cãtor abiecta ratiõe ꝓnũciare tentauerit, si idipsum quod ꝓnũciat, intellectus puritate nõ tenuerit. Recte igit Joannes papa. zz. ca. z. inquit. Cui cãtorẽ melius cõparauero q̃ ebrio, qui domũ quidem repetit, sed quo calle reuertat, penit⁹ ignorat. Est ꝓfecto Music⁹ ad cantorẽ, sicut Pretor ad preconẽ. Quod Guidonis Aretini ista probat sententia. Musicorum ac cantorũ magna est distantia. Isti sciunt, illi dicũt, quę componit musica, Nam qui facit, quod non sapit, diffinit bestia, Uerũ si tonãtis vocis laudent acumina, superabit philomena vl̃ vocalis asina. Speculatiu⁹ itaq̃ musicus practicũ antecellit. Est enĩ prestantius multo, scire, quod quisq̃ facit, q̃ id ipsum facere, quod scit. Inde edificiorũ opera. ac triumphos cernimus attribui ijs, quorũ imperio ac ratiõe constituta sunt, non quorum opere seruitioq̃ sunt perfecta. Plurimum igitur interest, Musicus ne quis dicat, an cantor. Nã et. Fabius Quintilianus, inter claros sapientia viros, Musicos vsq̃ adeo celebratos comemorat, Ut ijdem musici et vates ⁊ sapiẽtes indicarentur. Cantores autem, qui musicam nec a limine salutauerint, Guido bestijs connumerat.

Ioan. Papa.

Guido Aretinus.

Quintilianus.

De Musice inuentoribus.

¶ Musicã antiquissimã esse, clarissimi scriptores testimonio sunt. Nam et Orpheus et Lin⁹, ambo dijs geniti, Fabio teste, ea claruerunt. Cui⁹ inuentionẽ alij, alijs attribuerũt. Tum, q̃ ob vetustissimã antiquitatem, hũane inuentionis auctor incertior sit, Tũ q̃ tante rei dignitas, tot, tantosq̃ in amorẽ sui trahat, Ut singuli (si fieri possit) auctores se dici velint. Quare et alij Linũ Thebeum, alij Orpheũ Threiciũ, alij Amphionẽ Dirceum, alij Pythagoram Samiũ, artẽ hanc reperisse arbitrantur. Insuper Eusebius Dionysium, Diodor⁹ Mercuriũ, Polybius Arcadũ maiores. Apud quos tanta est musice celebritas, vt ei⁹ imperitiam illic fateri turpissimũ sit. Nec id lasciuie causa vel deliciarũ, Sz vt labores assiduos, preterea asperitatem. duriciem, ac austeriores mores, ex celi quadã tristicia peruenientes, hac, quasi dulcedine, remolliant, atq̃ contẽperent, inq̃t Celius lectionũ antiquarũ lib. ſ. Si tñ Josepho, ac sacris lris fides vlla prestanda est, Tubal filius Lamech, ei⁹ inuentor precipuus, et antiquitate primus, ante diluuiũ duabus tabulis, lateritia scilicet ⁊ marmorea, posteris eam reliquit inscriptã, Quarũ alterã, marmoreã scilicet, vsq̃ hodie in Syria esse, quidã prodiderunt. Sed ne ex inuẽtorũ pluralitate error consurgat, Constat Tubal ante diluuium, Mosen apud hebreos, Orpheũ, Amphionem, ⁊ ceteros tales apud gentiles, Pythagoram apud grecos, Boetium vero apud latinos, musica primũ claruisse.

Fabius Quintilianus.

Linus. Amphi. Pytha. Euse bius. Diodor⁹ Arcade. Iosephus. Tubal. Celius

Caput Secundum de vocibus.

Moses. Boe. Celi⁹

Consonantia, que omnē musice regit modulationem, sine voce non fit, nec vox sine sono, inquit Boetius lib.1.ca.3. Uocis igitur descriptionem inuestigantes, Necessario duxim⁹ inquirēdum, qui soni proprie voces dicantur. Notandū ergo est, ꝙ solius animantis sonus, vox proprie dicit. Inanimata enī vocalia nō sunt, scribit Celius antiquarū lec. lib.10. ca.53. Dꝛ si fistulas aut fidiculas dicam⁹ vocales transsaticiū est, atq; noīs abusio. Neq; animātibus omnibus vox est, sanguine enī carentia, non vociferant, Neq; pisces vocem emittunt, quia vox est aeris motus, ij aūt aerē nō recipiunt. Qum igitur animal tantum vocē emittat, et non omne. neq; omni corporis parte, Manus enim attrite stridunt, non vocem faciunt. Est igit vox sonus ab ore animalis perfecti, consilio vel significatione prolatus, Consilio dico propter tussim, que vox non est Significatione vero propter dentiū stridorem Sed quū hec vocis descriptio, voci viue tantum, non surde musicali (que imprimis cū sola syllaba sit, nisi exprimat actualiter, surda est) cōueniat, oportet aliam ipsi magis conuenientē inuestigare. Est igit vox musicalis quedā syllaba, notarū tenores exprimens. Nota vero, Est figura qua cantus intensio vel remissio designatur.

Quis voces Musicas primo inuenit.

Gafforus Guido. Ioan. papa.

¶ Quom autem omnis modulatio vocibus perficiatur, et voces scribi non possint, sed memoria teneantur, vt Gafforus lib.5. Theorice.ca.6. et primo practice.2.ca.refert, Quo ergo facilius memorie mandarētur, Guido ille monachus Aretinus, diuina inspiratiōe ductus, hymnū diui Joannis baptiste deuote examinans, rythmoꝝ sex capitales syllabas, scilicet, vt, re, mi, fa, sol, la, musicis cōsonantijs cōuenire perpēdit. Quare eas in introductorij sui chordis appplicauit, Qd Joānes.22. Romane vrbis pontifex approbauit.

De vocum diuisione.

¶ Uocū diuisionē, qua in vnisonas, equisonas, consonas, emmeles et sic deinceps diuiduntur, in quarto huius discutiam, hic solum quod ad presens sufficit ponderando. Uocum ergo.

Alie	♭ molles	dicuntur	vt fa	quia	mollem	causant
	Naturales	scilicet.	re sol		mediocrē	sonum.
	♮ durales		mi la		durum	

¶ Uocū insuper alie supiores, scilicet fa. sol. la. alie īferiores scz vt re. mi.

Regule de Vocibus.

¶ Prima vt, in harmonico cõcẽtu: aliarũ vocum caput est ⁊ principiũ.
¶ Secunda: voces superiores in descensu: inferiores in ascensu rite ꝓferuntur. huic tamen regule loci contra ire quattuor inueniuntur.
¶ Primus in ffaut nunq̃ canitur vt, nisi sit cantandum fa. in ♭ fa♮mi.
¶ Secundus: in ♭fa♮mi oportet sp eã: quã Scbala requirit canere vocẽ
¶ Tertius: vna et eadem vox non debet repeti in secundis: licet idipsum in quartis: quintis: ⁊ octauis optime fieri possit.
¶ Quartus: nec superiores in descensu: nec inferiores in ascensu cantentur, quando mutationem causant non necessariam.

¶ Progressio ser musicalium vocum secundum Arsim et Thesim.

Caput tertium de Clauibus.

LAtinorum prudentia musicorum: grecam solertiam imitata (cũ antea difficillimis quibusdam signis: chordas signarent cantores) musicale introductorium: primitus literis insigniuit. Quib⁹ postea Guido Aretinus: quas reperit voces: coniunxit: clauesq̃ musicales per lineas ac spatia: vt in introductorio claret suo: primus omniũ ordinauit: Est igitur Clauis: aggregatum ex litera ⁊ voce. Principiũ enĩ cuiusq̃ clauis litera est, finis vero vox: Uoce dico, nõ vocibus: Tum ꝙ omnes claues vocum pluralitem non habeant: Tum ꝙ generum: specierum: ac differentiarum: ex quibus diffinitio cõstituitur: nomina: pluraliter exprimi nequeant, animal enim: nõ animalia genus est, homo species, non homines: rationale differentia, non rationalia. Uł formalius: Clauis est reseratio cantus: eo ꝙ similitudine clauis realis cantum aperiat. Latini musici. Gui.

De Clauium numero ac differentia.

¶ Claues: vt Franchin⁹. lib. p̃mo practice ca. 1. scribit: sũt due ⁊ vigiti numero. Licet Joãnes papa. zz. et Guido (quẽ ipe post Boetiũ in musica plurimũ valuisse ca: quito fatef) viginti tantũ ponãt. hee aũt vigiti Franchin⁹.

due claues, triplici cõprehẽdunt ordine. Quorũ primus capitalium est, secundus minutarũ, tertius geminatarum. Et iste claues omnes differunt inter se positione, figuratione, appellatiõe, quia vna aliter ponitur, figuratur, appellat, ꝙ alia. Capitaliũ sunt octo, scilicet. Γ. A. ♮. C. D. E. F. G. Minutarũ itẽ octo scilicet. a b. ♮. c. d. e. f. g. bfa♮mi enim non vna clauis est, sed due, Quod ex mutationibus, vocibus, ac instrumentis probatur. Idem de octaua eius superiore bbfa ♮♮mi, sentiendum est. Geminatarũ vero sex sunt, scilicet aa. bb. ♮♮. cc. dd. et ee. Harum autem omniũ seriem, decem lineis, ac spacijs totidem, subscripta declarat figura.

¶ Guidonis Aretini, ordinis sancti Benedicti monachi, musici acutissimi introductoriũ sequitur, qui post Boetium solus, apud latinos Musicam illustrauit, voces reperit, claues ordinauit, ac ex diuina quadam industria facillimũ quendam practicandi modum inuenit, vt in sequenti pictasmate videre licet.

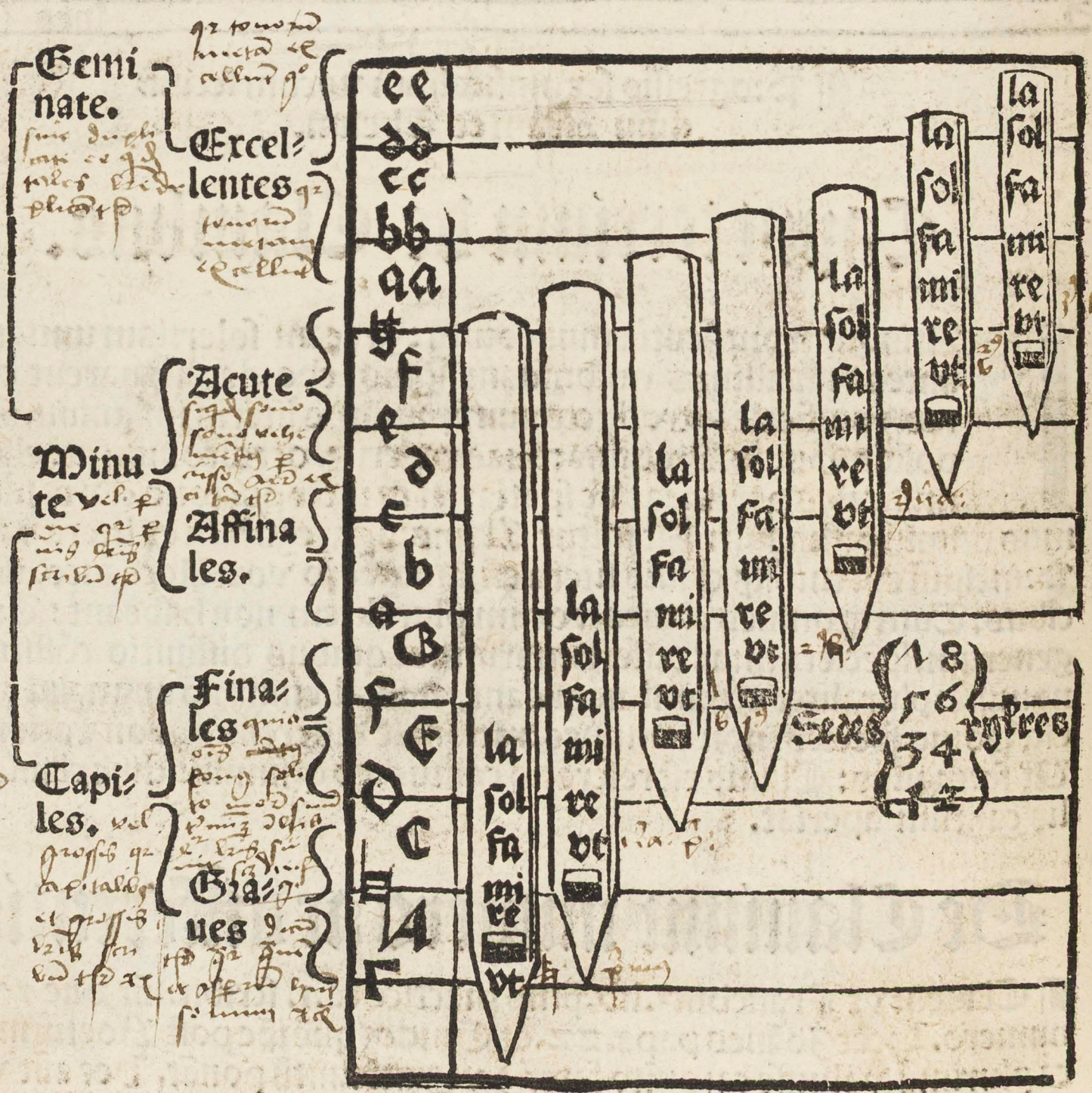

De clauibus signandis.

¶ Clauium quedam signande, siue vt alij volunt signate, quedam vero non signate dicuntur, Signatarum quinq; sunt principales, scilicet. Γut. Ffaut, csolfaut, gsolreut, et ddlasol. Quas Ambrosiani, vt Franchinus li. i. practice ca. iij refert: coloribus signabant. Ffaut rubro. csolfaut glauco. bb vero geminatam celesti colore pingentes. Gregoriani aũt, quos Rõana imitatur ecclesia, omnes lineas eodẽ colore signantes, quamlibet signatarum, initiali sua litera, aut alio quouis signo figurant hoc modo.

Ambrosiani.

Gregoriani.

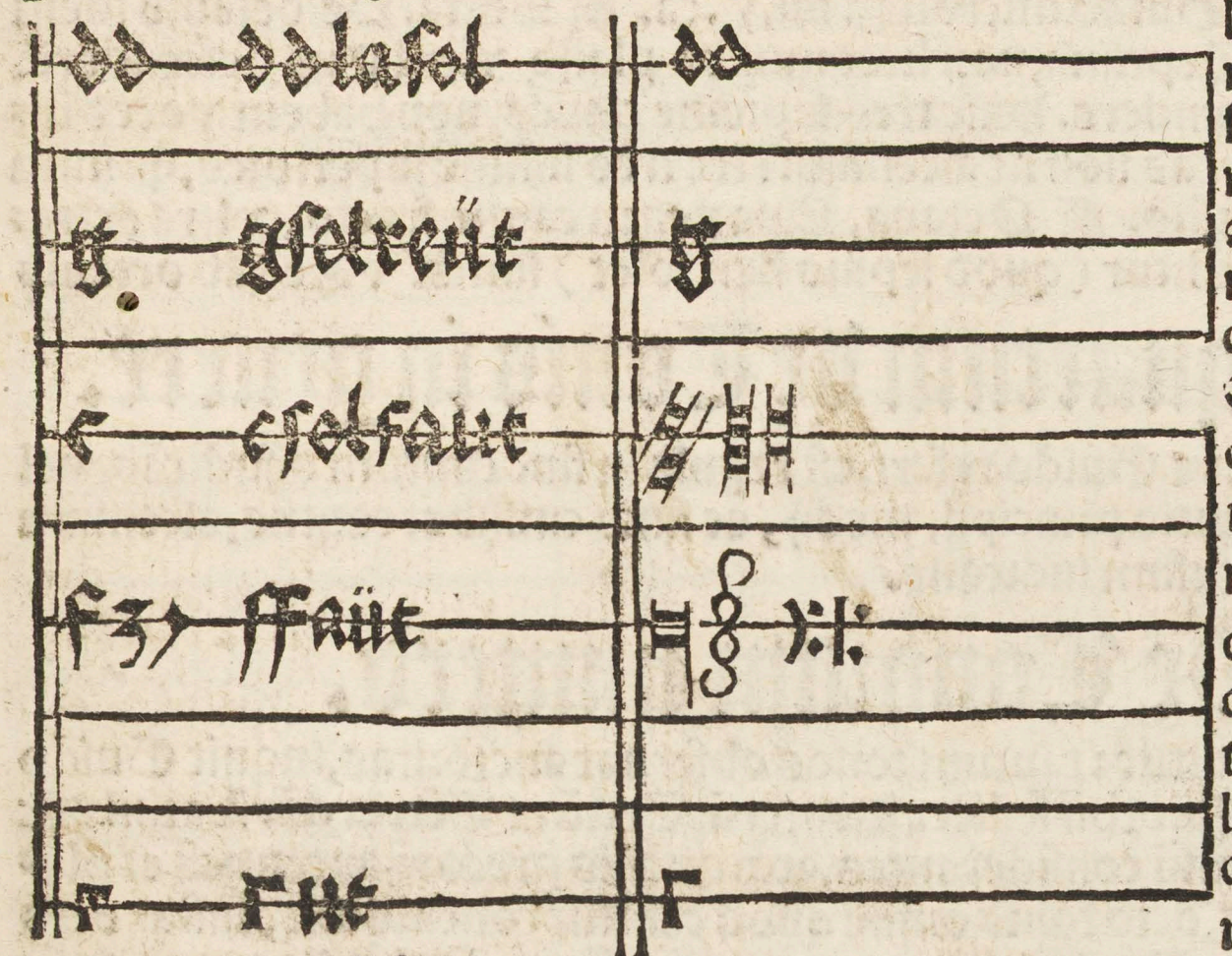

Signa clauiũ signatarum in cantu Plano.

Signa earũdem in mensurali,

¶ Sed que minus principaliter signantur due sunt scilicet b rotundum, et ♮ quadratum. Primum quidem vocem fa, secundũ vero mi, eo in quo reperitur loco, cantandum demonstrat. Et nisi quis caute b a ♮ discernat, cantui cofusionem facere videtur, inquit Berno, sicut vinum ⁊ aquam cõfundens, neutrum deinde discernere potest.

Ad Lectores.

¶ Quom peccatũ sit fieri per plura, quod paucioribꝰ fieri põt, Cãdidiss. lectores, Neglecta igitur manu, qua tyronũ ingenia impediunt, seducũt distrahunt, Schalam hanc suprascriptã, numerãdo ediscite, hac enĩ cognita, voces, claues, oẽs deniq; mutatiões facillie cognoscetis ex intuitu.

De Clauibus regule.

¶ Prima. Clauium signatarũ, altera distat ab altera ꝑ quintã, dẽpta Γut que ab ffaut ꝑ septimã seiungit ¶ Secunda, Claues de numero impari in lineis, pares vero in spacijs continent. ¶ Tertia, oẽs signate, a q̃bus

aliarũ iudiciũ sumitur, in linea ponuntur. ¶ Quarta, Greca litera in gra
uiori introductorij parte locat, ob grecorũ reuerentiam, a quibus musica
Berno defluxit ad nos, inquit enim Berno abbas lib. I. musice sue. Grecã literã
maluerunt ponere moderni q̃ latinam, vt greci innuantur huius artis au
Guis ctores. ¶ Quinta, omnes claues ab eadem litera incipientes, distant per
do. octauam, inquit Guido micrologi sui. 5. ca. ¶ Sexta. De octauis idem
est iudicium. ¶ Septima, non licet musico plano vltra ℔ut descendere.
nec supra eela ascendere. Hisc tres supreme claues, non habent voces in
feriores, ꝗa vltra eas non fit ascensus. Nec tres infime superiores, ꝗa infra
eas non fit descensus. ¶ Octaua, Quoties in cantu fracto, vltra extre
mas claues proceditur (quod sepius fieri solet) sumãt, voces ab octauis

Caput quartum de Tonis in genere.

Onus, vt Guido refert, est regula in fine cantum dijudicãs, vel
Gui. est cognitio principij, medij, ac finis cuiuslibet cantus, ascensum
et descensum indicans.

De Tonorum numero.

¶ Grecorum quattuor tantum tonos obseruat auctoritas, inquit Guido
micrologi. II. ca. Protho scilicet Deuterũ, Tritũ et Tetrardũ. Latini aũt
ascensum et descensũ considerantes, atq̃ quẽnis grecorũ autenticũ et pla
Ioan. papa. Franchin9. galem partientes, octo tonis omne quod canitur concludunt, instar octo
partiumorationis. Nam non incongruum videtur, scribit Joannes pon
tifex ca. 10. Ut octo tonis omne quod canit moderetur, quẽadmodũ oc
to partibusorationis omne quod dicitur, hi autem octo Toni, vt Fran
chi. lib. 5. Theori. ca. vlti. et primo practice. 7. ca. declarat, bis apud au
ctores nominibus appellantur. Primus Dorius, secundus hypodorius,
tertius, Phrygius, quem barbarum appellat Porphyrio, quartus hypo
phrygius, quintus Lydius, sextus hypolydius, septimus Mixolydius,
octauum autẽ quidã hypermixolydium dixerunt, alij proprium illi no
men denegauerunt.

De finalibus Tonorum.

Bern9 hard9 ¶ Finales (vt diuus Bernhardus in musica sua non minus vere q̃ bre
uiter expressit) sunt litere Cantuum terminatiue. In his enim omnis can
tus regularis et non transpositus terminari debet, et sunt numero quat
tuor, vt scribit dominus Guido in Dialogo doctrinalis sui.

Sci licet.	Dsolre	in qua fi nit om nis can tus.	Primi	et	Secundi	tonorum regulariũ.
	Elami		Tertij		Quarti	
	Ffaut		Quinti		Sexti	
	Gsolreut		Septimi		Octaui	

De ambitibus Tonorum.

¶ Unde ambitus est nihil aliud, q̄ circuit⁹, seu spatiū tonis, p ascensu ac descensu, musicorū auctoritate concessum. Conceduntur aūt cuiq̄ tonorū non plusq̄ decē note seu voces, in quibus cursū suū habeat, inquit diuus Bernhard⁹ in prologo musice sue. Cui⁹ tripler ibidē ratio assignat scilicz psalterij decachordi auctoritas, eq̄litatis dignitas, ac notandi necessitas. Bas decē voces aliter ordināt Autēti, et aliter Plagales. Autēti enī vnā finali supponunt, octo supraponūt, Plagales vero finem in medio locantes, quattuor supponunt, quinq̄ supraponunt, Licet nūc neoterorū luxurias licentia, vndecimā cuilibet supperaddat, vt i subscripta figura claret Bern.

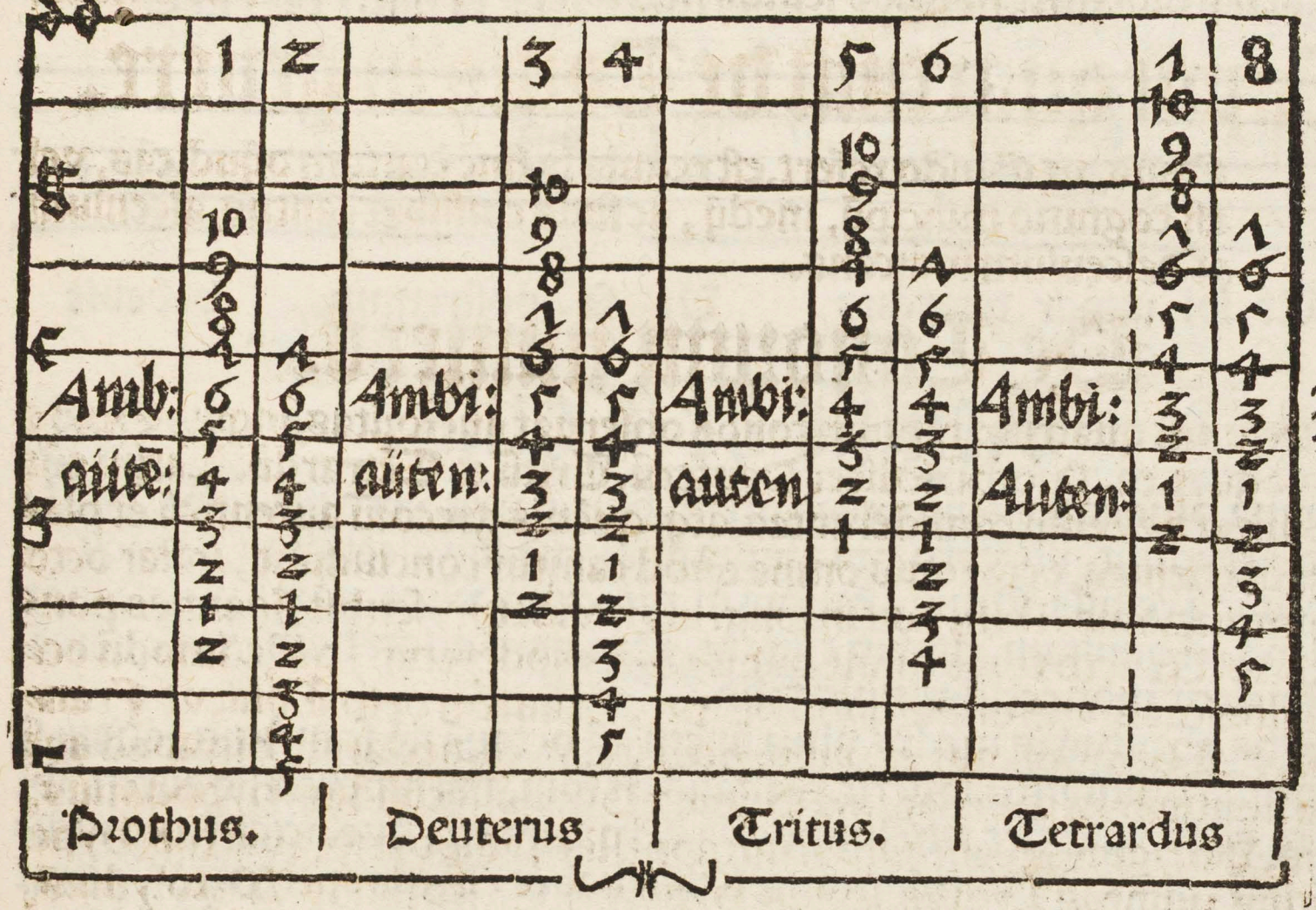

De repertussionibus Tonorum.

¶ Unde repercussio, que et Tropus a Guidone dicitur, est cuiuslibet toni propria et adequata melodia. Uel est proprium cuiusq̄ toni interuallū. vt in sequentibus patet exemplis.

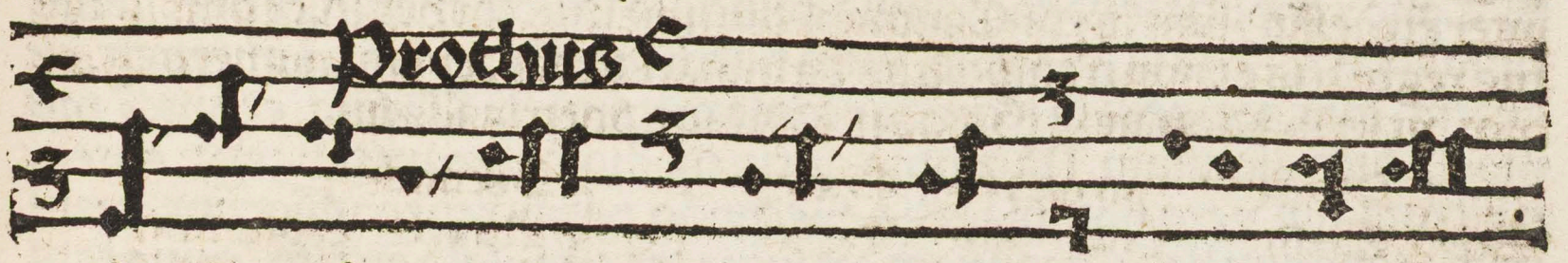

Re la sit Primi Re fa dat norma secundi

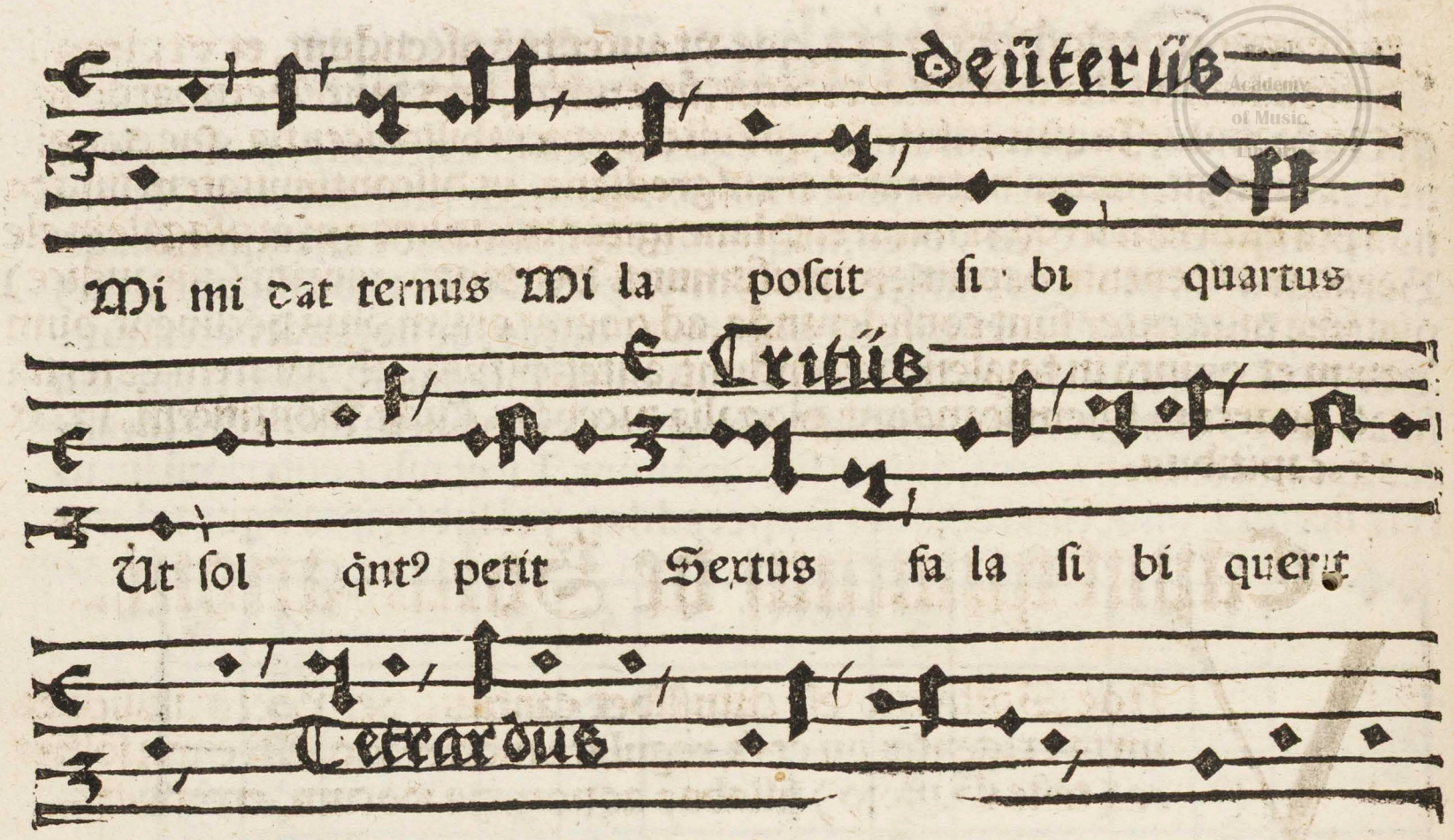

Regule de Tonis.

¶ Prima, omnes toni impares autenti sunt, pares vero plagales, bi, qa plus descendunt, isti vero, quia supra finalem plus ascendunt, sic dicti.
¶ Secunda regula. Omnis cantus in principio vltra notam finalē mox scandens ad quintam, autenti est toni. Qui vero ad tertiam, vel quartā, infra finalem mox ceciderit plagalis.
¶ Tertia. Cantus in medio vltra finem ad octauā nō scandens, etiam si in principio quintam habuerit, plagalis est toni, nisi repercussio autēti, ibi reperta, eum preseruet, vt Antiphona Exortum est, que octaui toni iudicatur, quia in medio ascensum autēti non habet. Sed repercussio septimi in principio mox apparens, eam vt autenti maneat, preseruat. Vide pontificem. IZ. ca.

Quot modis Toni cognoscantur.

¶ Tonos tripliciter cognoscimus, principio scilicet, medio, et fine. Principio, nam cantus in principio, vltra finem mox scandens ad quintam, est autenti toni, vt supra in secunda regula dictum est. Medio, et quidē primo, Penes ascensum, Nā cantus qui in medio octauam tetigerit, autenti est toni, qui vero non, plagalis. Secundo, penes repercussionem, quam quisq; tonorum habet propriam, vt supra, ex qua, solo auditu, cuius toni sit cantus, quiuis dinoscitur. Fine, vt supra de finalibus claruit. ¶ Cer-

ta insuper reperiuntur cantica, que vt autentus ascendunt, et vt plagalis descendunt, et illa neutralia dicũtur, siue mixta, licet diuo Bernhardo minus probata, Inquit enim. Et que est illa execrabilis licentia, que oppositta coniungit, metas naturales transgrediens, vt discontinuitatem iunctu re, ita iniuriam irrogat nature. Plane igitur insaniunt qui et plagalem ele uare, et autentum deprimere, presumunt. Hec tamen cantica (me iudice) in fine diligenter sunt consideranda, ad quem tonum plus declinent, dum enim ex quinta in finalem descendunt, autẽtica sunt. Sin autem ex tertia vel quarta in finem scandunt, plagalia dicentur. Uide Pontificem. 12. et 16. capitibus.

Bernhar.

Ioan. papa.

Caput quintum de Soluizatione.

Vnde Solfizatio est cuiuslibet cantus, per voces musicales iurta exigentia mi et fa, regulata modulatio. Est enim solfizare (teste Gaffaro) sillabas ac nomina vocum, exprimere.

Gaffarus.

De triplici canendi modo.

¶ Omnis cantus triplicĩter cãtari potest, scilicet Solfisando, quod tyronum est, vt canere assuescant. Sonos tantum emittendo, quod instrumẽtistarum est, vt audientium atq; conscientium animus, curas vel immittant, vel adimant. Textum applicando, quod Cantorum est, vt laudes deo exprimant.

De Schalis.

¶ Quoniam tonorum diuersitas, solfizandi diuersitatem causet, potissimum circa mi et fa. in b fa♮ mi, quã superius non vnã, sed duas claues esse concluſimus. Ideo musicorum sollertia duas schalas, sub quibus omnis cantus regulatur, atq; decurrit, excogitauit. Et primam quidem a ♮ duro ♮ duralem. Secundam vero a b molli, b mollem nominari precipit.

Schale generalis descriptio.

¶ Est itaq; Schala in genere, nihil aliud, nisi cognitio mi et fa, in b fa♮ mi, et octauis eius.

Quid sit schala ♮ duralis.

¶ Schala ♮ duralis est vocum musicalium progressio, scandens ex a in ♮ duriter, id est per vocem mi.

Quid sit schala b mollis.

¶ Schala vero b mollis est vocum musicalium progressio, scandens ex a in b molliter, id est per vocem fa. b mollis igitur schala in b fa ♮ mi fa, ♮ duralis vero semper mi, requirit, vt in sequenti Paragraphia ad oculum licet videre.

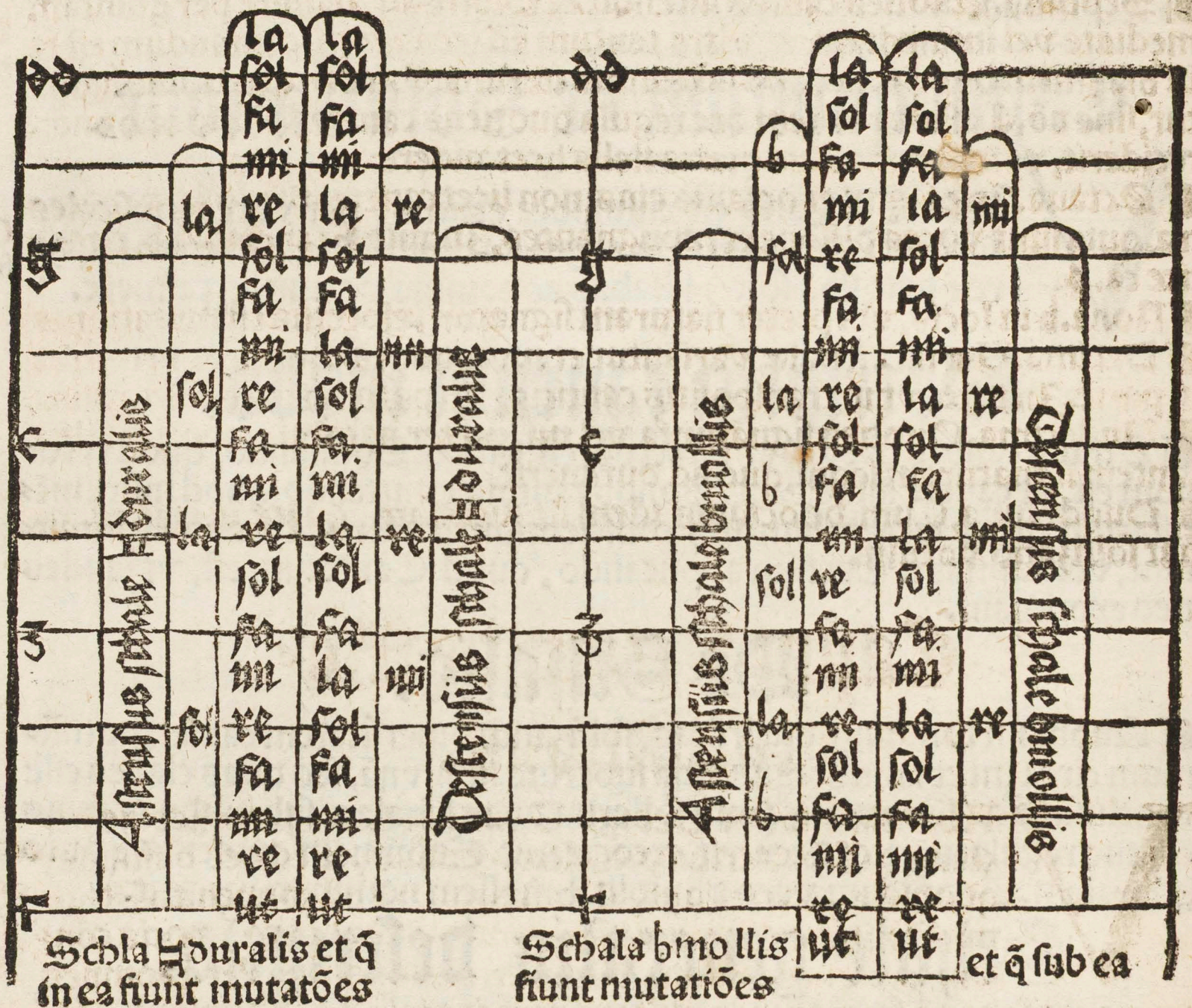

De Solfizatione regule.

¶ Prima. Solfizans cantũ aliquẽ, pre omnibus tonum respiciat, necesse est. Toni enim cognitio, est schale, sub qua cantus decurrit, inuentio.

¶ Secũda. Oẽs toni decurrunt sub schala ♮ durali, preter quintũ z sextũ

¶ Tertia. Cantum sub schala ♮ durali decurrere, est nihil aliud, q̄ in bfa ♮mi mi canere, Sub schala autem bmolli, fa.
¶ Quarta, Cantu currente sub schala ♮ durali, cantande sunt voces insime, clauium sui generis, Sub schala vero bmolli supreme.
¶ Quinta omni solfizanti videre erit necessariū, an cantus regularis existat, nec ne. Cantus enī transpositio, mutatiōis schale plerūq; est occasio.
¶ Sexta. Omnis cantus in finalibus terminatus, est regularis et nō trāspositus, inquit diuus Bernhardus in dyalogo suo.
¶ Septima. Quoties cantus ascendit ex Dsolre ad alamire per quintam mediate vel immediate, et vltra tantum ad secundam, cantandum est fa in bfa♮mi in omni tono, quo ad cantus iterum dsolre tetigerit, siue signetur, siue nō. Cassatur autem hec regula quotiens cant⁹ ad Ffaut mox non reciderit, vt in hymno Aue maris stella licet videre. Bern. hard⁹
¶ Octaua. In bfa♮mi et octauis eius, non licet canere mi pro fa, nec ecōtra, quia sunt voces dissone et repugnantes, Inquit Franchin⁹ lib. 1. practice ca. 4.
¶ Nona. b in locis, vbi preter naturam signatur, respectus est mutationis
¶ Decima. Uariata schala, variantur et mutationes cum ea, et in toto et in parte. In toto, vt in transpositis canticis, In parte vt in coniunctosis.
¶ Undecima. Quoties signatur fa vel mi, preter naturam, oportet solfizantem signaturam sequi, quo ad durauerit.
¶ Duodecima, Cum. de octauis idem sit iudicium, quare in eis eadem fiat solfizatio vocum.

Caput sextum de Mutationibus.

Unde mutatio (vt Georgi⁹ Ualla lib. 3. ca. 4. musice sue declarat) Est alterius pro altero positio, Sed hec diffinitio, quoniam generalis est, Musico proprie nō conuenit. Est igitur Mutatio (prout nostro conuenit proposito) vocis consone pro voce consona, in eadem claue positio. Et q̄a omnes voces consone nō sunt, omnes mutationem inter se non recipiunt. Necessarium erit igitur videre, quibus mutatio vocibus, et quibus non conueniat, quoniam nec ♮ durales in b molles mutantur, nec ediuerso, hoc autem licet videre in pictasmate subscripto. Geor gi. Val la.

Directorium mutationum Sequitur.

Royal Academy of Music Library

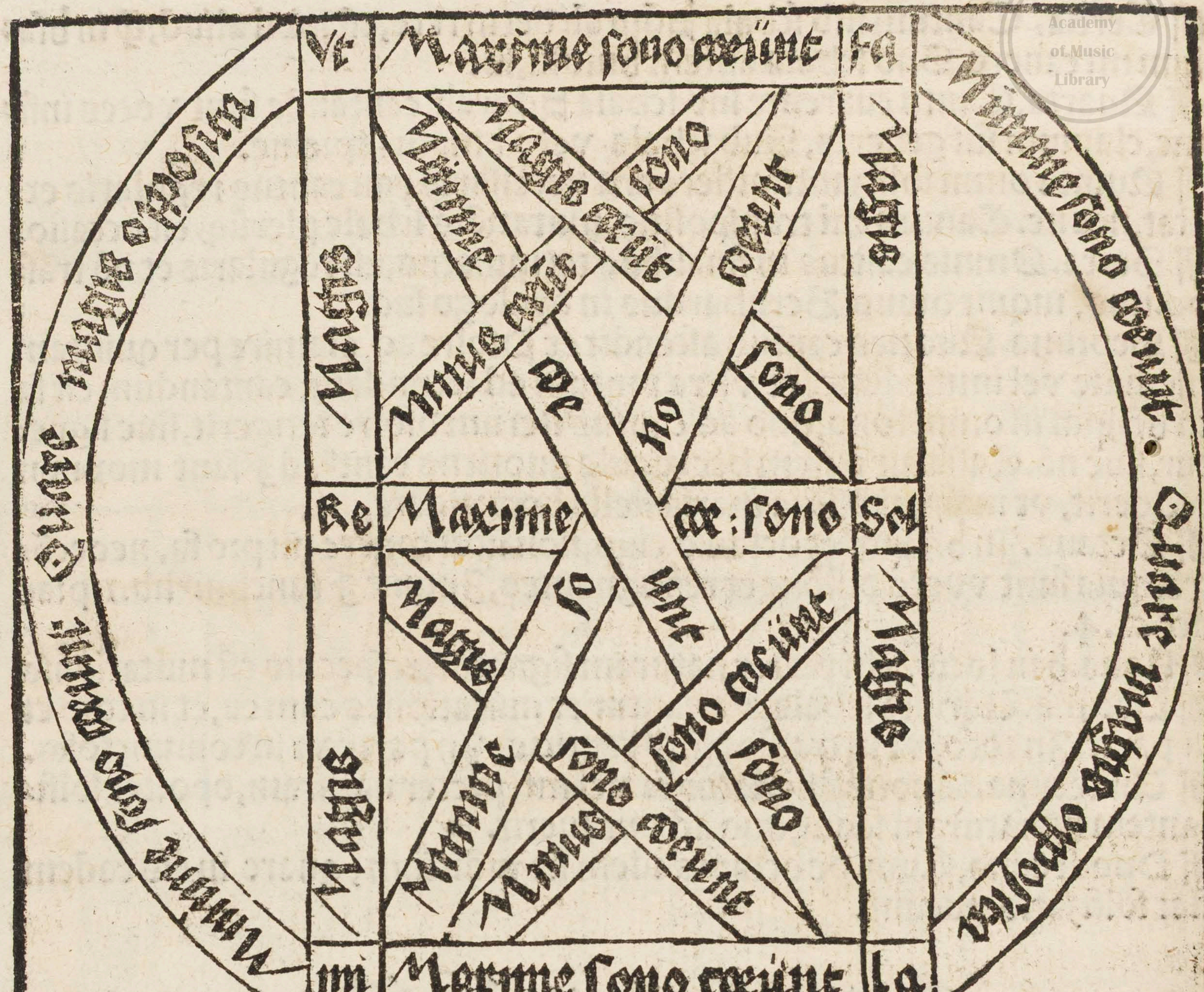

Regule Mutationum.

¶ Prima Quoties defecerit sex musicalium vocum progressio, necessario sit mutatio. ¶ Secunda. In claue vnam vocem habente, mutatio nulla fieri pot potest, quia vnica vox ibi in seipsam non mutatur, licet bñ reputatur. ¶ Tertia. In clauibus duas voces habētibus, due mutatiões fiunt, prima de inferiore in superiorem, secunda ediuerso. Ab hac regulo excipiuntur claues, vnius gñis voces habentes, vt cesolfa, et ddsol. ¶ Quarta. Clauis tres habens voces, mutationes sex admittit, licet ibi schalam variari necesse sit. ¶ Quinta. Nulla fiat mutatio, nisi necessitas ad eam nos impellat. ¶ Sexta. voces b molles in ♮ durales mutari non possunt, nec econtra, quia dissonant. ¶ Septima. Voces naturales, et in ♮ durales, et in b molles mutantur, quia ancipites sunt, preter mi et sol, re et fa, que inter se non mutantur, quia in eadem claue habitare non inueniuntur. ¶ Octaua. In cantus descensu inferior in superiorem vertatur, in ascensu autem ediuerso. ¶ Nona. In claue vnam vocem habente, mutationes tot fieri possunt, quot in eius octaua, quoniam de ijs idem est iuditiū.

¶ Decima, Mentalis, non vocalis mutatio faciendæ est, nisi due vel tres note ponantur in eodem loco mutabili.

Caput septimum de modis seu interuallis.

Interuallum (vt Boetius, cuius ingenium in musica nemo attigit vnquam, lib. 1. ca. 8. scribit) Est soni acuti grauisq; distãtia. Uel, vt Placentin⁹ lib. 2. ca. 8. refert, est via a grauitate in acumen, et ediuerso. Uel est distantia vocis a voce, penes ascensum et descensum considerata, Ex quo liquet vnisonum non esse modum, licet sit modorum principium, quemadmodum vnitas numerorum, dicente Boetio, quemadmodum vnitas pluralitatis numeriq; principiũ est, ita equalitas proportionũ. Boetius Placentinus. Boetius Valla.

¶ Est autem vnisonus, secundum Georgium Uallam. lib. 2. ca. 7. Status vocis, neq; in acutum, neq; in graue tendens. Uel est duarum vel plurium notarum, in eodem loco coniunctio, vt patet in exercitio.

De numero modorum.

¶ Sunt autem vsitata interualla uouem numero, scilicet Semitonium. et est saltus de voce in vocem, per secundam imperfectã, molliter sonans et fit solum inter mi et fa voces. Et dicitur Semitonium, non q̃ dimidium sit toni, Tonus enim in duo equa diuidi non potest, sed dicitur Semitonium, quasi imperfectus tonus, Semum enim dici solet, quod perfectũ non est. inquit Boetius. lib. 1. ca. 16. Quottuplex autem sit semitonium, in Theoricis olim discutiam.

¶ Tonus, vt Faber Stapulẽsis scribit, est cõsonãtiarũ principiũ: Uel est cõsonantia, Epogdoo nũero causata. Inquit enim Macrobi⁹ Epogdous est numerus, ex quo symphonia generatur. quam Greci tonon dicunt. Uel est vocis a voce, per secundam perfectam distantia, potẽter sonans, dictus a tonando. Boetius, Macrobius

¶ Tonare enim. scribit Joannes pontifex. zz. ca. 8. est potenter sonare. Et fit tonus inter ómnes voces preter mi et fa, constans ex duobus semitonijs minoribus et vno commate. Ioan. Grecus papa.

Semiditonus

¶ Quem Faber Stapulensis sesquitonium nominat, Est interuallũ vocis e voce, per tertiam imperfectam: Tono et hemitonio constans secundum Placentinum. Species duas habet apud pontificem. ca. 8. Prima est de re ad fa, secunda de mi ad sol, vt in exercitio clarebit. Stapulen. Placẽ.

Ditonus

¶ Est perfecta tertia, sic dictus, quasi duos tonos in se habeat, Placentino ac pontifice testibus, Species habet pariformiter duas, Prima est de vt. ad mi. Secunda de fa. ad la.

Diatesseron

¶ Apud Boetium lib. 1. ca. 17. Est consonantia quattuor vocum, et triũ
Boetius. interuallorum. Uel est saltus de voce in vocem per quartam, Constans duobus tonis et minore semitonio, Species habet tres, apud Boetiũ li. 4. ca. 13 et apud pontifi. c. 8. Prima est de vt ad fa. scda de re ad sol, tertia de mi ad la.

Diapente

Ioan. papa. ¶ Est consonantia quinq; vocum et quattuor interuallorum, habet Boetius lib. 1. ca. 18. Uel est saltus vocis a voce per quintam, constans trib9 tonis et semitonio. Species habet quattuor apud Boetium lib. quarto. ca. 13. Quare pontifex ipsam Quadrimodum esse dicit. Prima est de vt ad sol, secunda de re ad la, tertia de mi ad mi, quarta de fa ad fa.

Semitoniumdiapente

¶ Est interuallum vocis a voce per sextam imperfectam, scdm Georgium Uallam lib. 3. ca. 21. tonis tribus ac duobus semitonijs constitutum.

Tonusdiapente

Stapulen. ¶ Est vocis a voce per sextam perfectam distantia. Quam Stapulensis ex quattuor tonis ac timore semitonio constare testatur.

Diapason

¶ Que sola a Guidone micrologi. 9. ca. perfecta consonantia dicitur, se-
Guido. cundum eundem ca. 5. Est interuallũ in quo Diatesseron et Diapente iunguntur. Uel vt Franchinus lib. 1. pract. ca. 7. scribit Est consonantia octo sonorum et septem interuallorum. Uel est consonantia, autore Plutarcho, dupla ratione perpensa, Conficiant autem imaginis gratia, du-
Franchin9. plam rationem. 6. et 12. Sed quib9 hee descriptiones obscure videbun-
Boetius. tur, hanc saltem capiant, Est vocis a voce per octauam digressio, Tonis quinq; et duabus minoribus Semitonijs constituta. Species apud Boetium et Guidonem celeberrimos musice scriptores, septẽ habet. A quas

libet enim litera ad sibi similem, diapason est. Omnis insuper modus, tot Guis
species habet vna minus, quot voces. do.

Directorium modorum sequitur.

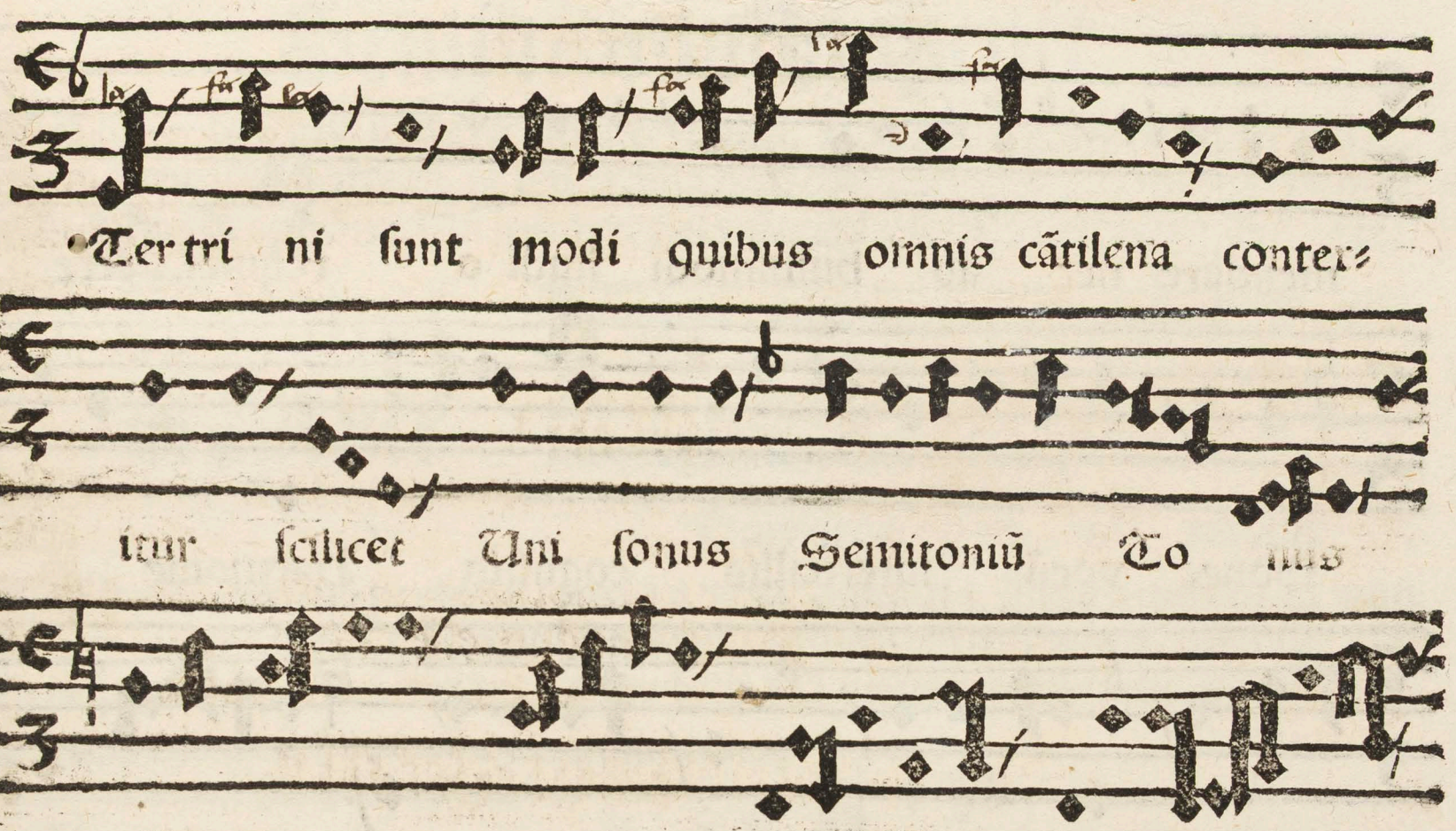

Ter tri ni sunt modi quibus omnis cãtilena conte:

tur scilicet Uni sonus Semitoniũ To nus

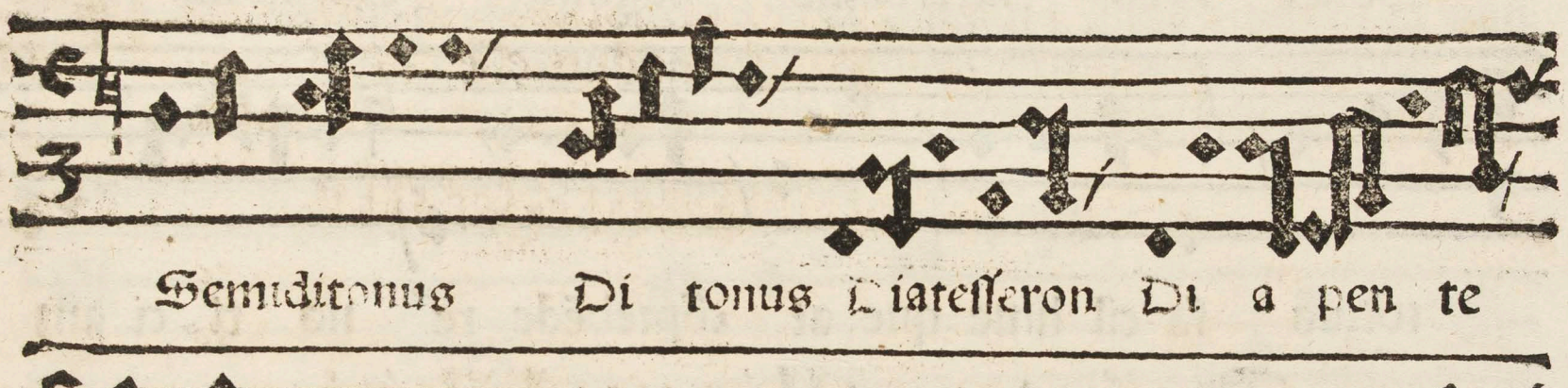

Semiditonus Di tonus Diatesseron Di a pen te

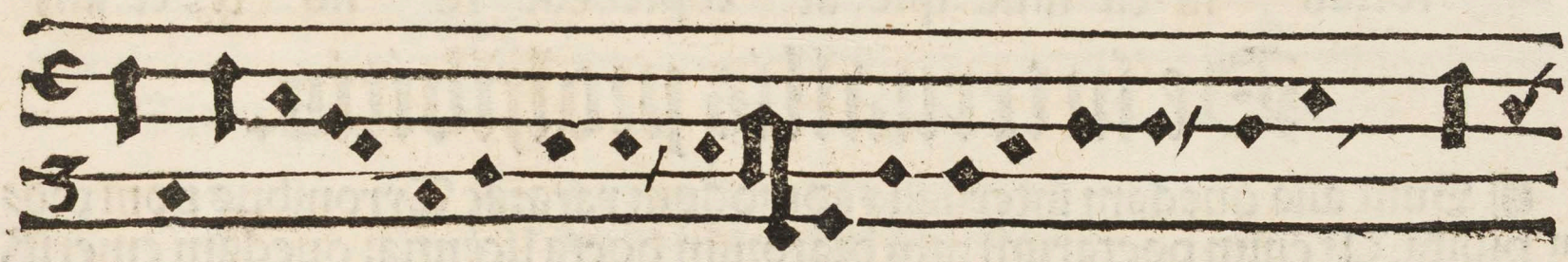

Semi tonũticũ diapente Ton9 cũ diapente adhuc mo:

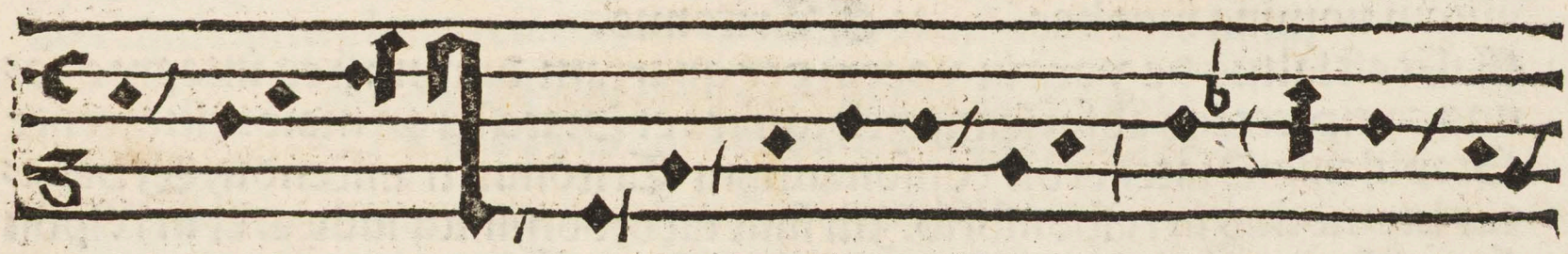

dus dia pa son Si quẽ delectat eius hũc modu es:

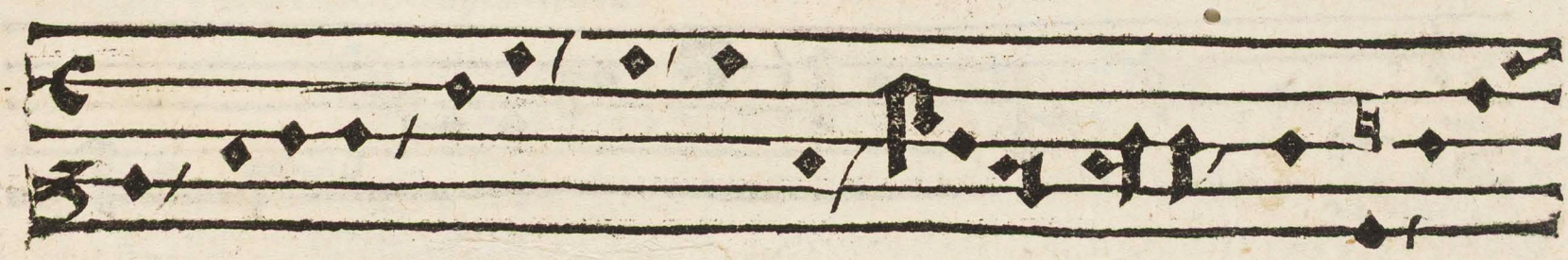

se cognoscat, cũq; tã pauris mo du lis to ta harmo

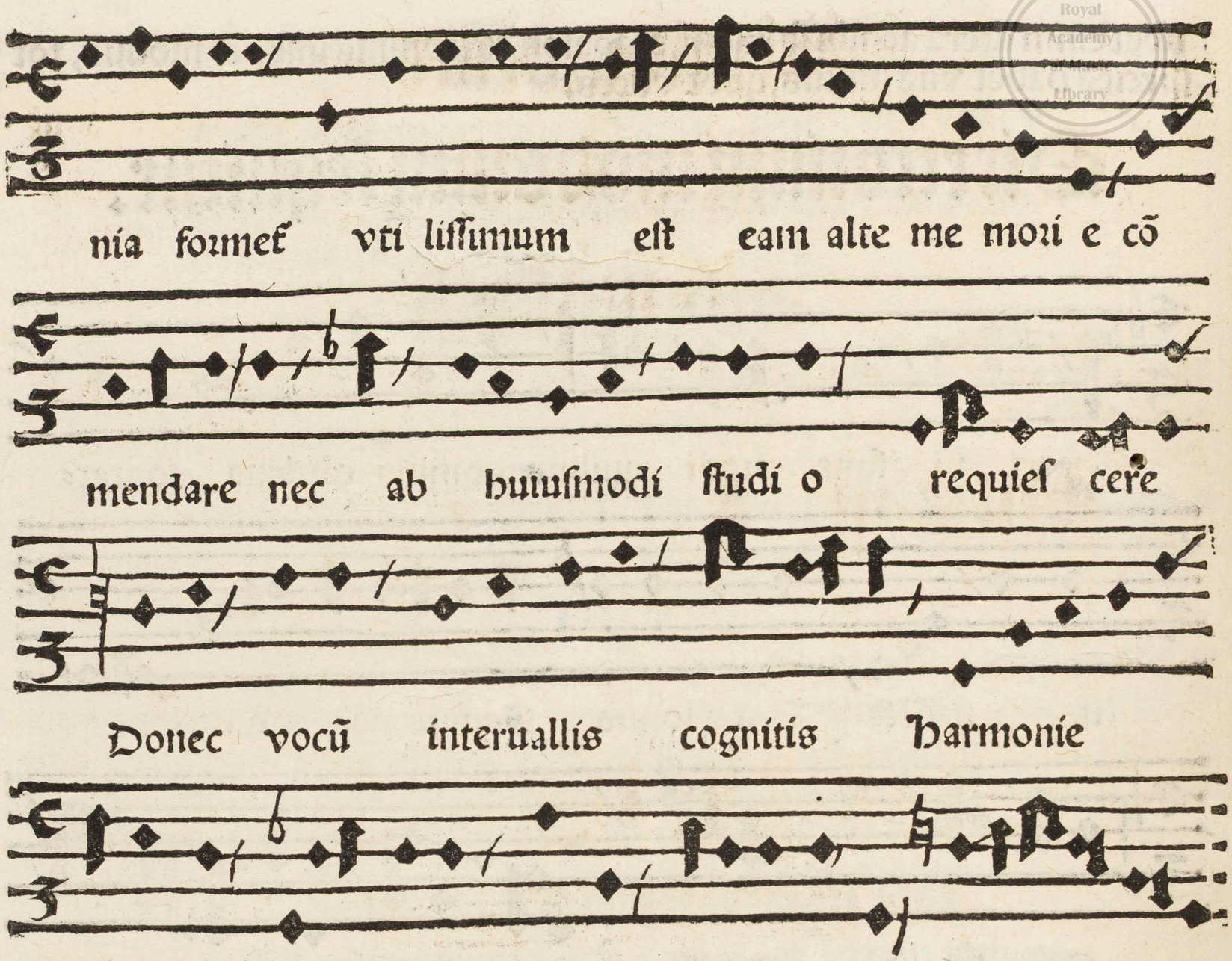

De interuallis prohibitis.

¶ Sunt alia quedam interualla admodum rara: ac Tyronibus poni pro-
Stapu lenſis. hibita. Ut enim poetarum atq; oratorum docta licentia: quedam emeritis ſuis militibus concedit: Tyronibus prohibet: ita et muſicorum. Horum autem nomina ſunt hec. ¶ Tritonus.

¶ Et eſt ſaltus de voce in vocem per quartam duram: tres integros tonos complectens abſq; ſemitonio: quare et Diateſſeron maior eſt: dicente Stapulenſe: Diateſſeron conſonantiam Tritonus tranſcendit: Et habetur hic modus in reſponſorio. Iſti ſunt dies; dominica iudica: et in reſponſorio: Vox tonitrui: in dictione euangeliſta: vt ſic.

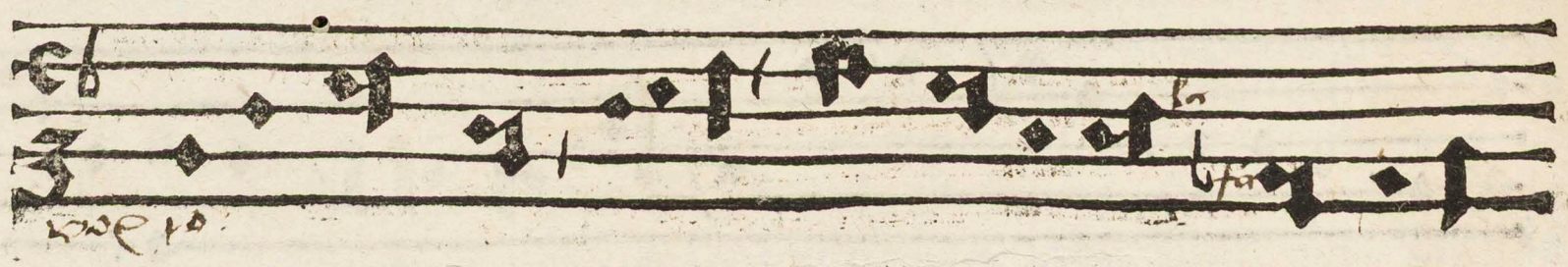

Semidiapente

¶ Est interuallum per quintam imperfectã, duos tonos cũ duob⁹ semitonis concludens. Quod licet in plano non reperiatur cantu, conditoribus tamen, qui idipsum vitare tenentur, noticia eius confert plurimum. Georgius Placen.

Semiditonusdiapente

¶ Est per septimã imperfectã interuallũ. Hoc apud Placentinum lib. 3. ca. 24. tonus quattuor, ac semitonia duo comprehendit, huius exemplũ habet in Antiphona. Dũ inducerent puerũ ihesum, in dictione, Accepit. Valla.

Ditonusdiapente

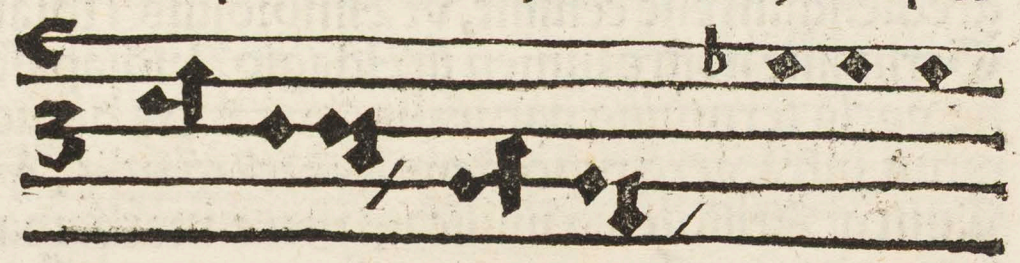

Parentes ei us accepit

¶ Est per septimã perfectã, vocis a voce distantia, Tonis quinq; et vno semitonio constans, secundũ Georgiũ Uallam lib. 3. ca. 26. offendit aũt in responsorio. Sancta legio, de sancto Mauritio, in dictiõe Aganensiũ.

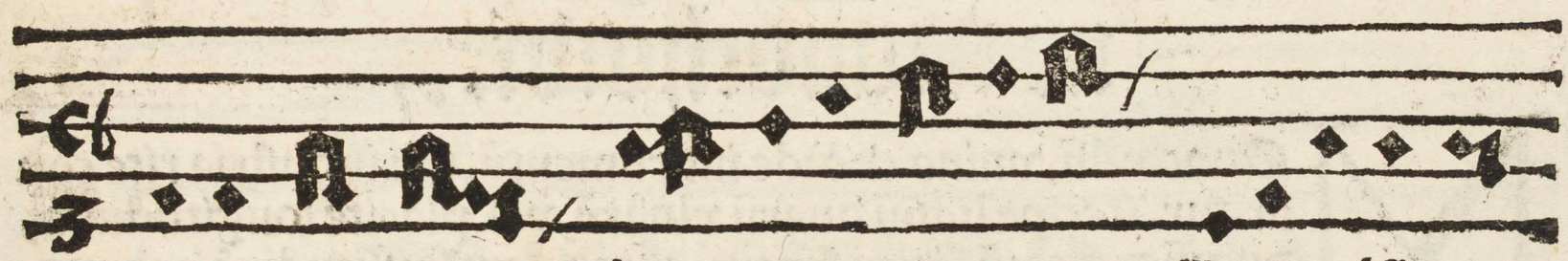

Sancta le gio Aganensiũ

Semidiapason

¶ Est imperfecta octaua, Tonis quattuor ac trib⁹ semitonijs constituta, ab omni cantu plano reiecta, componistis tamẽ cognitu digna.

Semitoniumdiapason.

¶ Est saltus per nonam imperfectam, quinq; tonis ac tribus semitonijs constitutus Tonus autem cũ diapason perfecta nona est, Tonis sex, semitonijs vero duobus, causata.

Semiditonusdiapason.

¶ Interuallum est per decimam imperfectam, teste Valla. ca. 31. sex tonis ac tribus semitonijs creatum. Ditonus cum Diapason vero, perfecta decima est, septem tonis ac duobus semitonijs constata.

Diapasondiapente

¶ Consonantia est duodecim sonorum, interuallorum vndecim, constãs tonis octo, Semitonijs autem tribus, horum modorum exempla in musica plana admodum sunt rara, in mensurali vero frequentiora.

Bisdiapason

¶ Est per quindecimam interuallum, secundum Macrobium quadrupla proportione causatum. In quo antiquitas consistendũ, nec vltra progrediendum esse censuit, vt Ambrosius Nolanus apud Erasmum alterñ Germanie nostre lumen in Adagio Bisdiapason declarat. Tum ꝙ humane vocis terminus naturalis (que vltra quindecim voces scandens gannitus, infra vero procedens screatꝰ magis, q̃ vox esse videtur) existat. Tum ꝙ Aristoteles musicam mere mathematicam esse neget. Ita enim temperatam esse oportet musicam, vt nec sensui ratio, nec sensus rationi reclamet.

Ambrosiꝰ Nicolaus. Erasmus Arist.

Caput octauum de dimensione Monochordi.

Monocordũ, vnius chorde instrumentũ, tali industria rite confícitur. Recipe lignũ duarũ vlnarũ, vel placite longitudinis, duorũ digitorũ latitudinem, et totidem spissitudinẽ habens, atq; idipsum caua per medium, extremitatibus omnibus manentibꝰ illesis, et cooperiat assere tenui leuigato ac fenestrato, ad modum lutine, per cuiꝰ mediũ linea vna occulta trahat, et in illius principio punctus vnus lĩa F signet. Erit enim prima instrumenti magada. Post totã lineam a puncto F. in nouem partes equas diuide, atq; in primo diuisionis puncto ⊽ vt pone, in secũdo nihil, in tertio Cfaut, in quarto nihil, in quinto Gsolreut, in sexto csolfaut, in septimo gsolreut minutam, in octauo nihil, vltimo autem Cifram, que tenebit locum secunde magade. Hoc facto, spatium quod a ⊽ ut, vsq; ad secundam magadam est, iterum in partes nouem distingue. In quarum prima, A graue pone, in tertia Dsolre. in quinta alamire, in sexta dlasolre, in septia aalamire. Deinde ab Are in secũdam magadã, iterum fac partes nouem, et in prima pone ♮ mi graue, in tertia Elami in quinta ♮ mi in minutis, in sexta elami acutam, in septima ♮ mi, in geminatis. Quo facto, spacium hoc totũ a prima magada in secundã per partes quattuor distingue, ⁊ in prima pone Bfa in grauibus, in secunda Ffaut finalẽ, in tertia ffaut acutam. Deinde incipe in Bfa grauí et totam lineam conũ versus, in quattuor partes partire, ⁊ in prima po

ne b semitonium inter D et E capitales, in secunda bfa in minutis, in tertia bbfa in excellentibus. Hoc facto, incipe in Semitonio, quod inter D z E est, et totam lineã in quattuor partes equas scinde, Et in prima signabis b semitonium inter G capitalem et minutam, in secunda b semitonium inter d et e acutas, in tertia bfa inter dd et ee, excellentes. Et si tertiã in duas equas vlterius diuiseris, habebis semitonium inter g acutam et aa excellens. Postea fige pedem circini in csolfaut, et spacium versus secundam magadam in duas partes distingue, in cuius medio ccsolfa ponito. Similiter a dlasolre spacium versus conum in duo equalia partire, et i medio loca ddlasol. Postremum ab e acuta versus secundum magadã spaciũ diuide et imedio habebis eela cum vera monochordi dimensione. His sic factis, in extremis magadarum punctis, pone parua ipsius chorde sustentacula, ne chorde sonus lignorum contactu obtundatur. Quibus paratis, affigatur atq; superducatur vna chorda enea satis fortis, grossa, atq; bene extensa, vt sonum audibilem reddat, et habebis monochordum perfectum. Cuius forma hec erit.

Prima magada

Chorda Monochordi.

Secũda magada

MONOCHORDVM

Caput nonum de diffinitione, vtilitate, ac vsu Monochordi.

Monochordum (vt dominus Guido in principio sui doctrinalis ostendit) Est lignum longum quadratum, intus concauum, superducta chorda, cuius sonitu, vocum varietates apprehendimus. Uel est rudis magister, atq; indoctus, doctos discipulos faciens. Alijs enim ostendit, quod ipse non sapit, vera dicit, mentiri nescit, diligenter instruit, ac de sensus tarditate neminem corripit. Dictum autem est monochordum, a chorda vna, sicut Tetrachordũ a quattuor. Et decachordum a decem, Inquit Joannes pontifex. xxij. ca. vij. musice sue.

Guido.

Tetrachordum

Decachordum.

De monochordi utilitate.

¶ Ad hoc imprimis excogitatum Monochordum existit, vt iuder sit musicalium vocum atq; interuallorum. Tum cantus verus ne sit an falsus, prebeat experimẽtum. Deinde vt cervicosis. ac falsis musicis, erroris sese prebeat experimẽtum. Postremum, vt pueris ad musicam aspirantibus iter facile prebeat, Incipientes alliciat, progredientes dirigat, atq; ita ex indoctis doctos faciat.

De Monochordi usu.

Bernno. ¶ Monochordi vsus est inquit Berno Cluniacensis abbas, lib. 2. musice sue, vt quantum vnaquecq; vox altera sit grauior, subtilior ve cognoscamus. Cum igitur cantum et quidem grauissimum, te magistro, duce monochordo, discere volueris, Pone monochordum ante te ad mensam, Et in qua claue, prima nota illius cantus, quem scire desideras, posita sit, attende. Qua inuenta, eandem in monochordo cũ plectro tange, et qui erit sonus, is erit quem queris, Hoc modo deinceps per singulas notas ipsius cantus discurre, et sic te magistro cantum grauissimum quemq; facile et inuenies et addisces.

Caput decimum de musica ficta.

EST autem musica ficta, quam greci Sinemenon vocant, cantus preter regularem scbalarum exigentiam editus. Uel est cantus coniunctosus.

De coniunctis.

Bernhardꝰ ¶ Coniunctas veteres adiunctas dixere, eo q; p̃ter naturã canticis, vel euphonie, vl̃ perficiẽdorum modorũ causa: addatur: dicente diuo Bernhardo: in qualibet maneria: vbi molliorẽ sonũ fieri expedit: pro dura voce mollis ponatur: furtim tamen: ne cantus similitudinẽ alterius toni assumere videat̃. Est aũt coniuncta: canere vocẽ in claue: que non est in ea. Ul̃ est toni in semitoniũ, aut semitonij in tonũ subita 7 improuisa mutatio.

De coniunctarum diuisione ac numero

¶ Sũt itaq; duplices cõiũcte: Tolerabiles scilicet: qñ canitur vox in claue que in ea nõ est: reperit̃ tamen in eius octaua: vt cantando mi in Are: la in Dsolre. Intolerabiles: quando canitur vox in claue: que in ea non est: neq; in eius octaua: vt cantando fa in Elami: mi in Ffaut. Harum

tem coniunctarum duo sunt signa: scilicet b rotundum et ♮ quadratum. Primum in locis ♮ duralibus. Secundum in b mollibus coniunctam fieri demonstrat.

¶ Sunt autem octo coniuncte magis vsitate: licet et vbilibet plures fieri possint: Prima in A graui: b rotūdo designat. Secundo in E finali eodem quo et precedens signo denotatur. Tertia in F faut conspicitur: que et ♮ duro ibi notato dinoscitur. Quarta in a minuta fit, quam b molle cognoscibilem reddit. Quinta in c affinali ♮ duro notatur. Sexta in e acuta b orbiculari deprehenditur. Septima in f acuta ♮ quadrato indicatur. Octaua in aa geminata locum sibi vendicat: quā et b rotūdum ibi signatum demonstrat. Harum autem omnium exempla tum in plano: tum in mesurali copiosa inueniuntur,

Sequitur schala ficta

¶ Schala ficta priores ⁊ in acumine ⁊ grauitate excedit. Infra ut graue enim (quoniam in A fa canit) ditonum addit. Ultra eela etiam (in ea enī fa profert) per duos gradus excrescit. Quare ad eius formationem: duodecim linee necessario requiruntur, vt claret in figura subscripta.

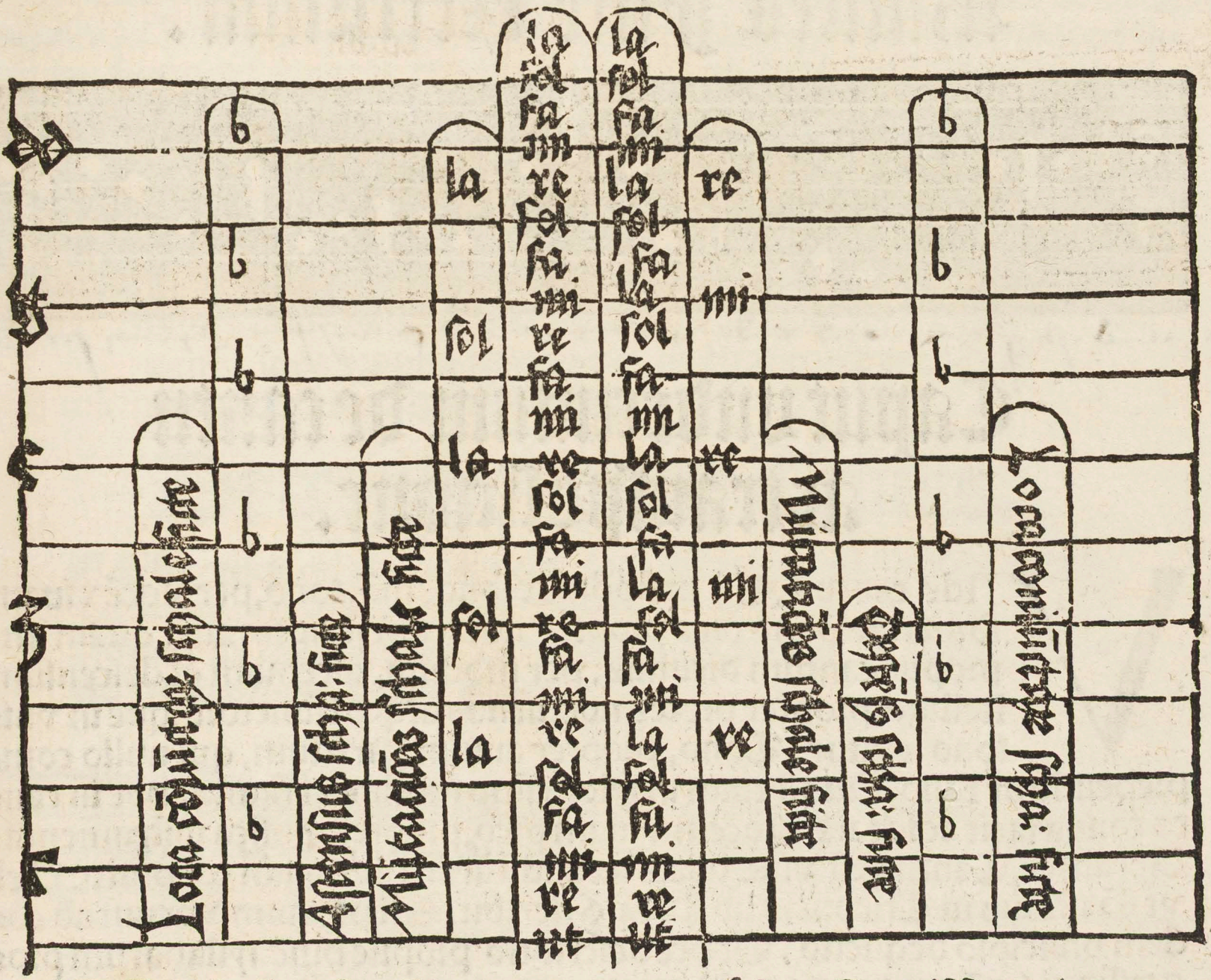

☞ Schala ficta seu Sinemenon, et que sub ea fiunt Mutationes.

Regule musices ficte.

¶ Prima, Melius ac suauius est canere per tolerabiles coniunctas, q̄ proprias clauium voces. ¶ Secunda, Tolerabiles coniuncte cantum non viciant, sed intolerabiles. ¶ Tertia, Musica ficta fingit in quacūq̄ claue quancunq̄ vocē consonantie causa. ¶ Quarta signato fa in bfa♮mi vel quouis alio loco, si cantus ex ea saltum immediatū fecerit ad quartā, quintam, vel octauam, et ibi fa necessario venit signandum, propter vitare Tritonū, Semidiapente, ac Semidiapason modos inusitatos, ac prohibitos. vt in infrascripto claret exemplo.

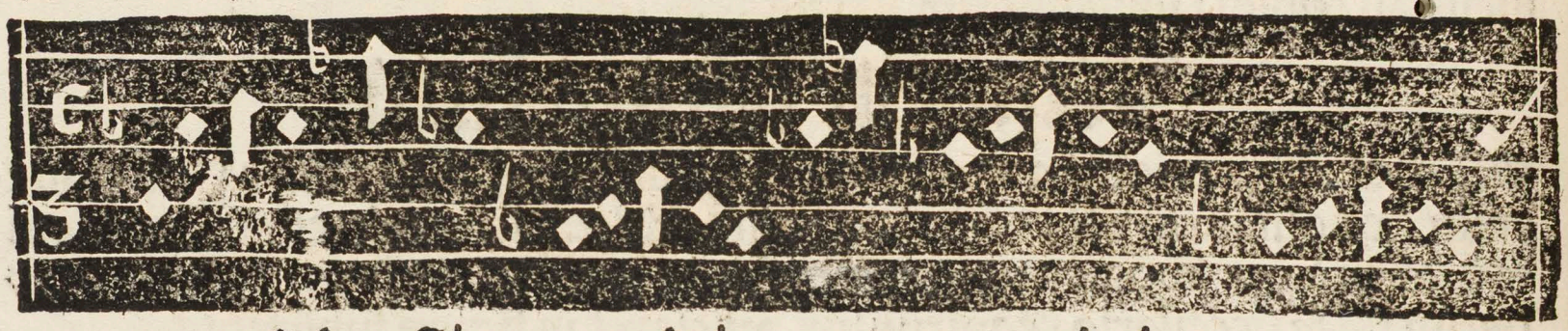

Musices Ficte exercitium.

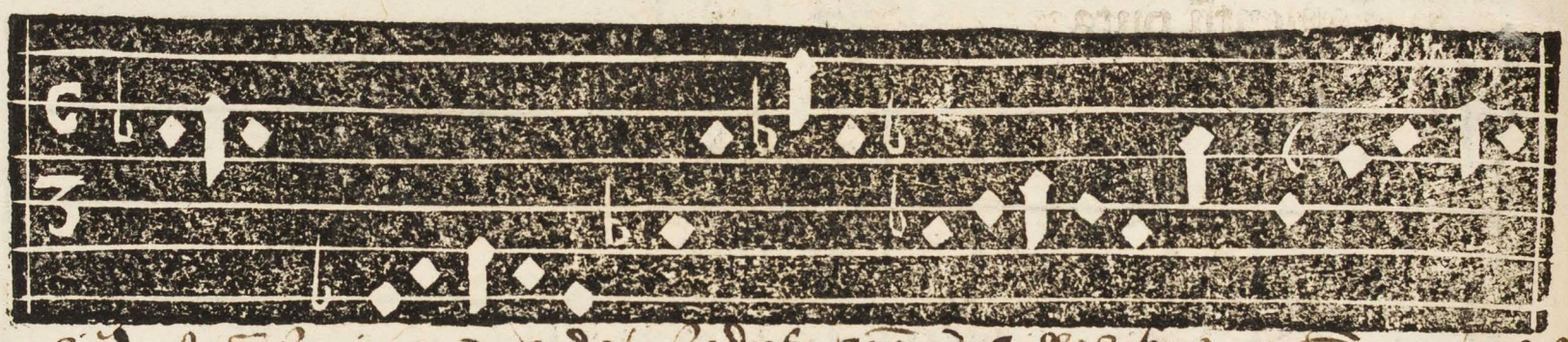

Caput undecimum de cantu ac transpositione.

Vnde cantus, Est melodia ex sono, mō, tono, per vocē viuam formata. Sono dico propter notarum scripturam, quam improprie cantum dicimus, per modum, ascensum et descensum itelligo, propter preces nocturnas atq; defunctorū, que in vnisono legitur, Tono, propter auium garritum, qui nullo comprehenditur tono. Quod enim in sylogysmo modus et figura, hoc in cantu tonus facit ac schala. Uocem viuam dico propter musica instrumenta.

Gaffo. Uel aliter, Cantus est vine vocis secundū arsim ac thesim coaptato. Uel vt Gaffonus in Theoricis lib. 5. ca. 6. scribit, Est plurium vocum ab eodem principio deductio. Et hec descriptio proprie huic syllabarum progressioni (qm̄ cantus non est) conuenit.

De Deductionum numero

¶ Tres igitur sunt huiusmodi deductiones, Prima ♮ duralis dicitur, duriter modulanda, quia in bfa♮mi et octauis eius mi requirit.
¶ Secunda bmollis est, que blando ac suaui cõcentu discurrit, in bfa♮mi nanq; fa poscit.
¶ Tertia naturalis quasi neutralis dicitur. In bfa♮mi enim nec mi, nec fa cupit, qnia locum talem non attingit.

Deductionum Regule.

¶ Prima, vbicunq; ponitur vt, in schala, ibi est alicuius deductionis principium, vbi fa, ibi mediũ, et vbi la, ibi finis, vt in subscripta claret figura.

In { C F a } natura { F b d } bmol. { g c e } q; ♮ dura. { Principiũ Medium Finis.

¶ Secunda regula. Cuius deductionis hec vel illa nota existat, sic facile dinosces. Considera vocem ibi cantandam, cum qua descende vsq; ad suum fundamentũ, puta vt, et vbi tale repertum fuerit, videatur, que deductio ibi habeat initium. Nam de tali erit nota de qua queris.

De Transpositione.

¶ Unde Transpositio Est cant9 vel clauis a propria sede remotio. Est enim transponere cantum vel clauem a loco proprio remouere, et est duplex transpositio, scilicet cantus et clauis,

De transpositione Cantus.

¶ Est coniunctarum euitatio, dum enim coniunctas (quoniam vicioſum reddunt cantum) vitare intendimus, cantum ex loco proprio sui finis sursum ad quintam eleuamus, vt in responsorio Ite in orbem, lucide claret.

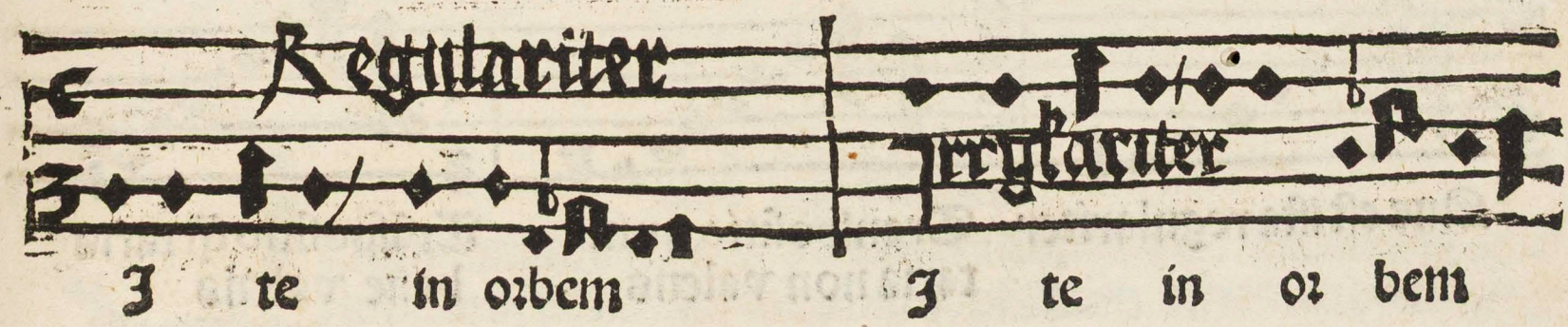

De clauibus affinalibus tonorum.

Guido. Berno Grego.

¶ Claues, quas affinales dicimus, sunt litere cantuum irregularium terminatiue. Quarum secūdum Guidonem, Bernonem, ac diuum Gregorium, tres sunt. Licet Ambrosiani plures ponant.

scilicet { Alamire / bfa♮mi / csolfaut } { In qua finit omnis cantus. } { Primi / Tertij / Quinti } et { Secundi / Quarti / Sexti } { tonorum transpositorum.

¶ Fit autem ista cantuum illegalitas, vt scribit Pontifex. 14. ca. musice sue, interdum venialiter, cantorum ignauia interdum, et irrefutabili antiquitate nonnunqnam, plerumqꝫ etiam contrapunctandi causa, vt Baritonus sub chorali Tenore locum descendendi habeat.

De transpositione regule.

Ambrosiani Ioan. papa.

¶ Prima. Cantus septimi et octaui tonorum non transponitur. Non sursum ad dlasolre, vt Ambrosiani arbitrantur, quia tonus autentus non habet locum surgendi ad decimam, Nec infra ad Cfaut, quoniā plagalis nō habet locum cadendi ad quintā, neqꝫ enim vltra eela scandendū, neqꝫ infra ℣ut descendendum est, vt supra claruit, Quare inquit Joannes pontifex, Oportet eum qui vicarium habere non potest, ipse suum per se officiū administret. ¶ Secunda regula. Cantus in dlasolre aut in Cfaut terminatus, aut Ambrosianus est, aut cantorū inscitia corruptus, dicente Pontifice, Quoties in cantu Tetrardi vlla euenit aberratio, dicam⁹ eam ex cantorum ꝓcedere inscitia, et corrigendam esse musicorum peritia. Gregorianorum enim, talem non admittit cantum, auctoritas.

Ioan. papa. Gregoriani.

¶ Tertia, Unius vocis extranee in aliqua claue locatio, causa est cur totius cantus fiat transpositio. ¶ Quarta, Transpositio est cōiunctarum remedium atqꝫ excusatio. ¶ Quinta: Omnis trasposito ex finali, ad quintā propriam affinalem fiat: nisi necessitate ad quartam fieri cogatur. Tunc autem ad quartam transponere compellimur: quando post quintariam transpositionem plures coniuncte: q̄ ante fuerant oriuntur: vt in responsorio Que est ista: sub tertio tono licet videre hoc modo.

Que est ista regulariter

Transpositio quintaria non valens

Trāspositio q̄rtaria bene valens

¶ Sexta Eedem voces post transpositionem cantande sunt, que canebã tur ante.
¶ Septima. In canticis irregularibus ad quintam transpositis cantandum est mi in bfa♮mi in omni tono, nisi fa specialiter signetur.
¶ Octaua, In canticis ad quartã transpositis, in bfa♮mi semper fa, profertur, nisi mi specialiter notetur.
¶ Nona. Transpositio ad quartam cognoscitur quando cantus per vocẽ sue schale non conuenientem terminatur. Uel quando in principio cant⁹ transpositi fa signatum reperitur. Cui transpositioni diuus Bernhardus omnino reclamare videtur, cum inquit, dignum quidem est vt qui regulariter viuere proposuerunt, etiam recte canendi scientiam habeant, repudiatis eorum licentijs, qui similitudinem magis ꝙ naturam in cantib⁹ attendentes, coherentia disiungunt, cõiungunt opposita, cantum, vt libet, non vt licet, incipiunt et terminant, deponunt, eleuant, componunt et ordinant. Per incõsultam enĩ huiusmodi transpositionem tanta in cantib⁹ orta est confusio, vt plures alterius maneriei esse credãtur. Bernhar.
¶ Decima regula. Cantus in Gsolreut terminatus, signato a in bfa♮mi, est primi vel secundi toni ad quartam transpositi. Et qui in alamire, tertij vel quarti, vt Que est ista, et sic de alijs.

De Transpositione clauium

¶ Clauium transpositio est Clauis signate ob defectum linearum, vel eleuatio, vel depressio, de qua tales dantur regule.
¶ Prima, Clauium transpositio cantum non irrigularisat quia irregularem finem non variat.
¶ Secunda. Quanto clauis transposita descendit a prorima precedente, tanto nota sequens clauem illam transpositam ascendit, et ediuerso, vt in infrascriptis claret exemplis.

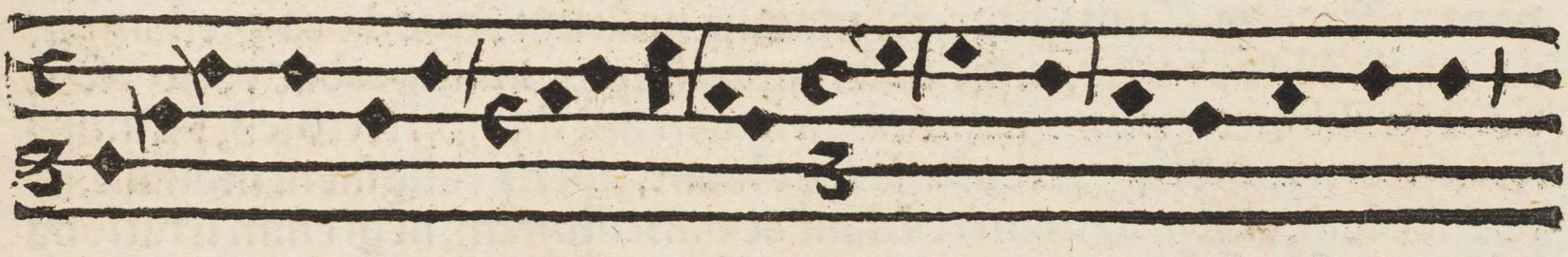

Hec sunt cõuiuia que tibi placent o patris sapien tia

Caput: xij. de tonis in specie.

QUom innatus sit nobis a generalioribus ad specialia magis processus, vt sũmus ille philosophorum omnium princeps, Arist.

ac naturalis intelligentie lumen Aristoteles, primo de physico auditu declarat. Congruo igitur ordine post generalem tonorum explanationem, ad speciuocam transeamus, vniuscuiusq; naturam latius ac clarius enodando. Et primum quidem primi.

De Tono primo.

Bernhard9

¶ Primus tonus, vt diuus Bernhardus scribit, est regula autentum prime manerie determinans. Uel est Prothi autentica progressio. Est autem progressio autentica, ascensus vltra finem ad octauam, et decimam. Et formaf primi progressio ex ea diapenthes specie, que est ex D in a, et ea diatesseron specie, que ab a in d acutam est, inquit Franchinus. li. i. practice. ca. 8. Finalem sedem habet in Dsolre regularem, vel in alamire irregularem. Principia eius apud Guidonem sunt. C. D. E. F. G. et a, cuius forma capitalis est hec.

Franchin9.

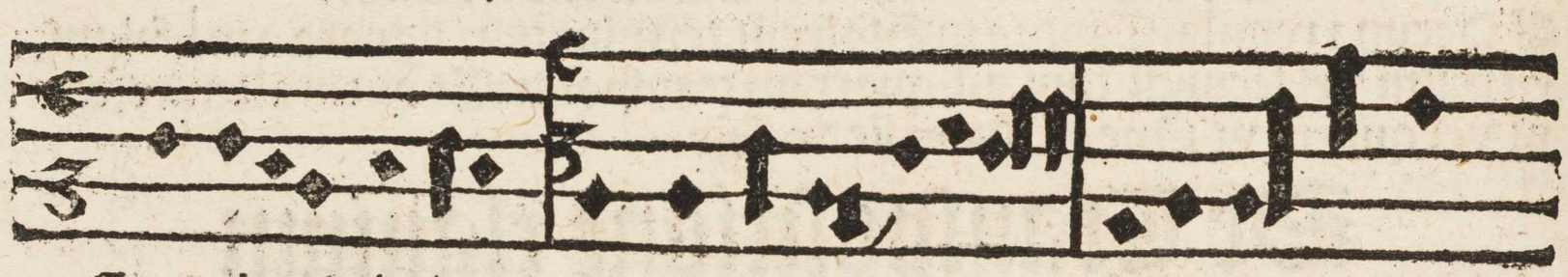

Capitale Primi toni. Sacerdos in eternũ Gaudea mus

De Tonorum differentijs.

¶ Differentie de tonorum essentia non sunt, sed pro indoctis tantum, vt in diuersis tonorum initijs facilius ordiantur, reperte. Inquit enim pon-

Ioan. papa.

tifex. zz. c. musice sue. Ego nullam huius rei causam, nisi vsum, inuenio, nec ab vllo musicorum scriptam reperi. Neq; diuus Bernhardus multũ approbare videtur, Multarum enim confusionum erroriumq; occasionẽ dant differentie. Cum igitur obsequium nostrum, quod deo prestamus, rationale esse debeat, relictis differentijs (quas nulla probat ratio) solũ de capitalibus tonorum Tenoribus soliciti sint studiosi lectores, ne inutilib9, superuacaneisq; preceptis se inuoluant, noctis caliginem induant, acrem facilem, obscurissimam reddant ac difficillimam, neq; enim irrationa

Psalmista.

bilibus flascis, sed bene moratis ac regulatis cãticis gaudet deus, qui omnia ordine regulatissimo constituit. Quare et Psalmista dicit. Laudate dominum in cymbalis benesonantibus. Non enim benesonantibus dixisset, si deum quouisboatu, screatu, ac strepitu laudari voluisset.

De diuisionibus Psalmorum.

¶ Psalm9, quibus in diuinis vtimur laudibus, duplices inuenio. Maiores scilicet et minores. Minores omnes psalmi dicuntur, preter duo can-

tica, scilicet diue virginis, et Zacharie. Canticū etiam Symeonis, in quibusdam dyocesibus pro maiore, in quibusdam pro minore psalmo reputatur, Ut ipse orbem terrarum lustrando expertissum.

De vero psallendi modo.

¶ Quom psalmi concentu, magnū, magno in mysterio, prophetam vsum esse, tum Celij Rodigini, tū Theologorum omniū testetur auctoritas, placuit non nihil de vero psallendi modo, scriptis nostris inserere. Unde psallere, est cū quodā iubilo laudes deo opti, mar. decantare, Qua in re tanta est, Proh dolor, diuersitas, vt singuli singulos psallendi modos habere videāt. Nec statuta nec precepta patrum seruantes, sed quisq; vt vult, et psallit et canit. Unde tanta in ecclesia orta est dissensio, tanta discordia, tāta confusio, vt vir duo eundem psallendi ritum teneant. Hoc grauiter reprehendit pontifex ca. zz. musice sue, et quidem digne, cum inquit. Cum vnus dominus, vna fide, vno baptismate, et omnino morum vnitate oblectetur, quis non credat illum ipsum cantorum multiplici discordia grauissime offendi? Quare non nullas, de vero psallendi modo regulas tradidissem, Nisi eas iam a domino Michaele Galliculo de muris viro sane doctissimo, apud veterē Cellam Cistercij ordinis celeberrimū Cenobium, et copiose et erudite conscriptas offendissem. Omnes igitur eius rei cupidos ad hunc remitto, solum me ijs, que intonationes psalmorum concernunt, intromittendo.

Quid sit psallere. Ioan. papa

Michael gallis culus.

De intonationibus psalmorū regule.

¶ Prima. Omnes psalmi maiores cum ascensu, minores vero absq; ascēsu sunt intonandi.

¶ Secunda. Dictiones indeclinabiles, hebraice, ac barbare, in medio accentu acuto sunt proferende.

¶ Tertio. Intonatio psalmorum minorū primi toni ex alamire, maiorum vero ex Ffaut est hoc modo.

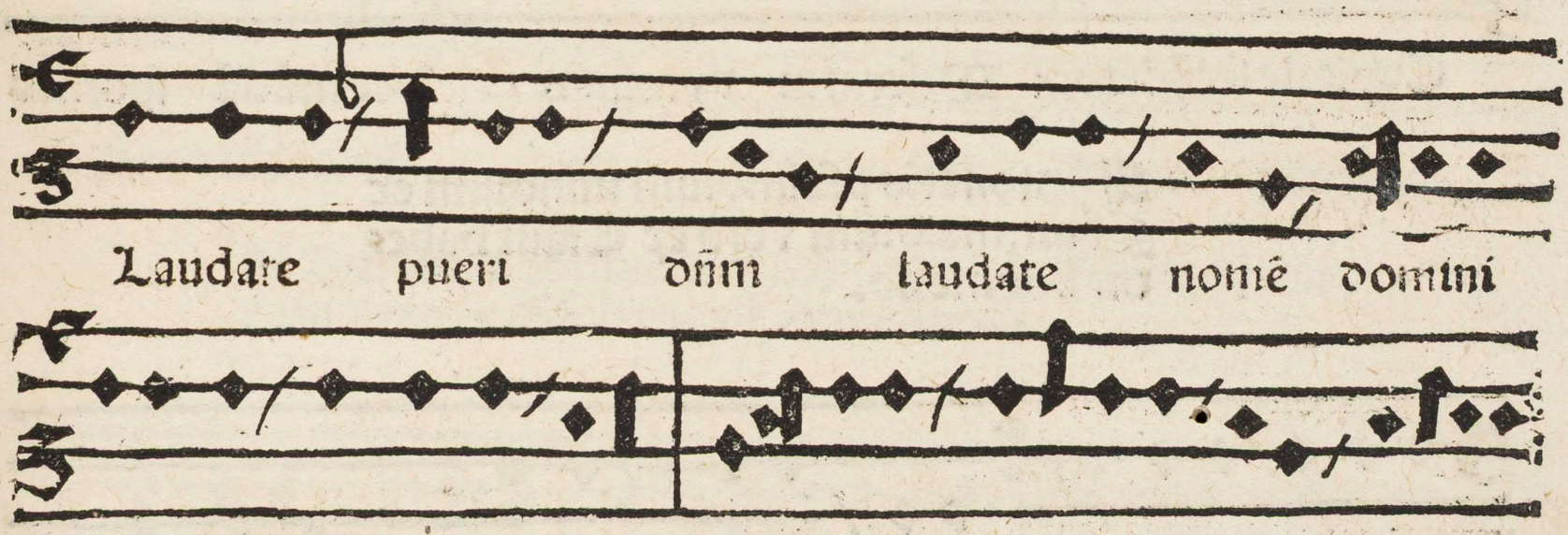

¶ Melodia versuū i rīsorijs, a musicis recentioribus iam ad placitū fo

matur. Introituũ autem vsq; hodie inuiolabiliter seruatur, secundũ Pris-corum decreta hoc modo.

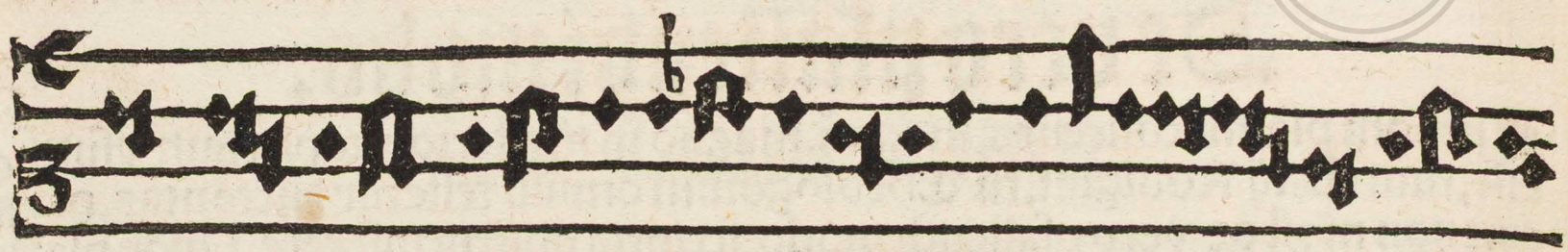

Melodia versuum in responsorijs primi toni

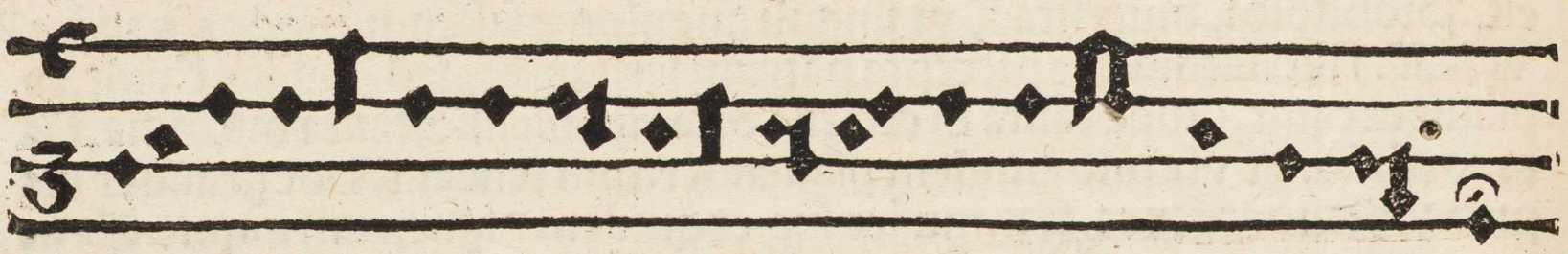

Melodia versuum in introitibus primi toni

De Tono secundo.

¶ Secundus tonus, vt diuus Bernhardus inquit, Est regula plagalem prime manerie determinans. Uel est plagalis Prothi progressio, Est autem plagalis progressio, descensus vltra finem ad quintam, vel saltem quartam. Initia eius scdm Guidonem sunt A. C. D. F. et G. octaui autenti fines rite occupat, quia miles sui ducis castra iure gentium licite inhabitat. Formula autem secundi toni hec est.

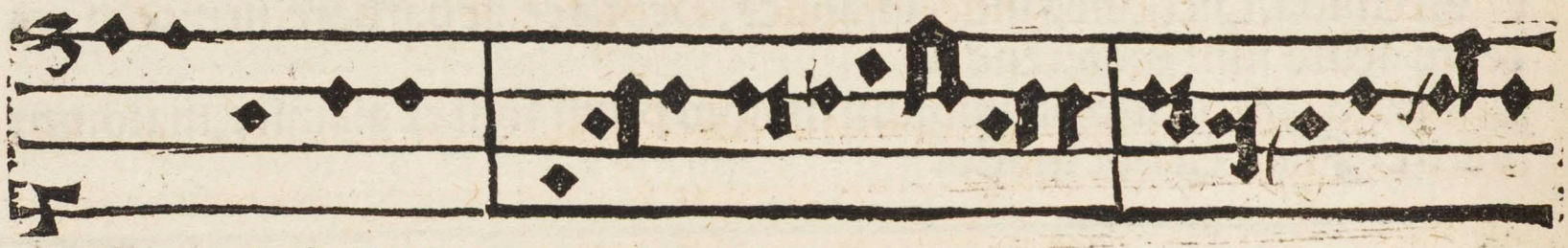

Capitale secũdi toni Miserator dominus hec mũdũ spernẽs

¶ Intonatio psalmorum minorum ex F faut, maiorum vero ex C faut habetur hoc modo.

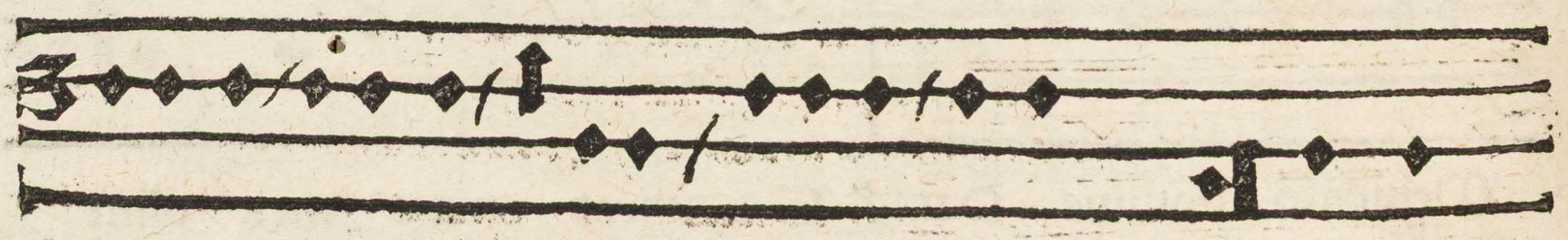

Laudate pueri dominũ Landate nomẽ domi ni

Memẽto dñe Dauid Magnificat anima mea dominũ

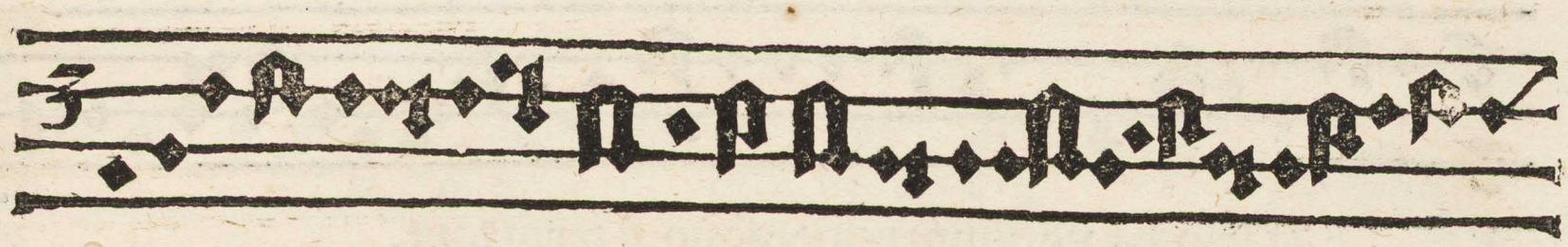

Melodia verſuum in reſponſorijs ſecundi toni

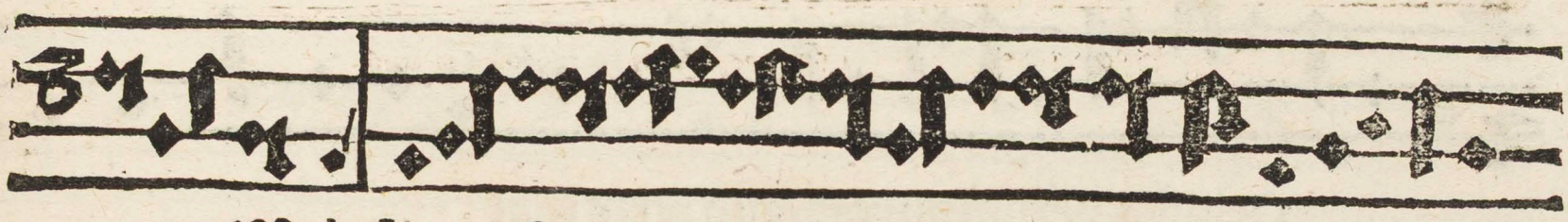

Melodia verſuum in introitibus ſecundi toni

De Tertio tono.

¶ Tertius tonus eſt Regula autentum ſecunde manerie determinans. Uel eſt autentica Deuteri progreſſio, ſedem habens finalem in Elami regularem. Uel in ♮mi irregularẽ, Initia eius ſecundum Guidonem ſunt E. F. G. et c. Cuius formula capitalis eſt hec.

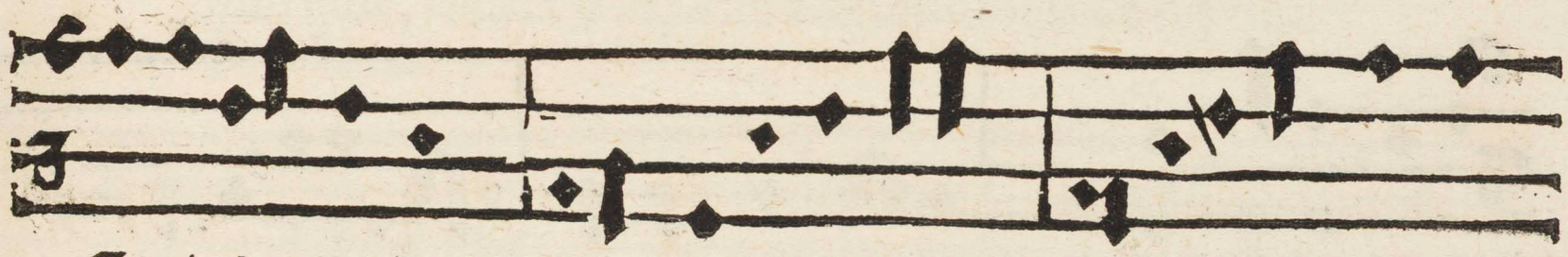

Capitale tertij O glorio ſum Fauus diſtillans

¶ Intonatio pſalmorum minorum ex cſolfaut, maiorum vero ex Gſolreut eſt, huiusmodi.

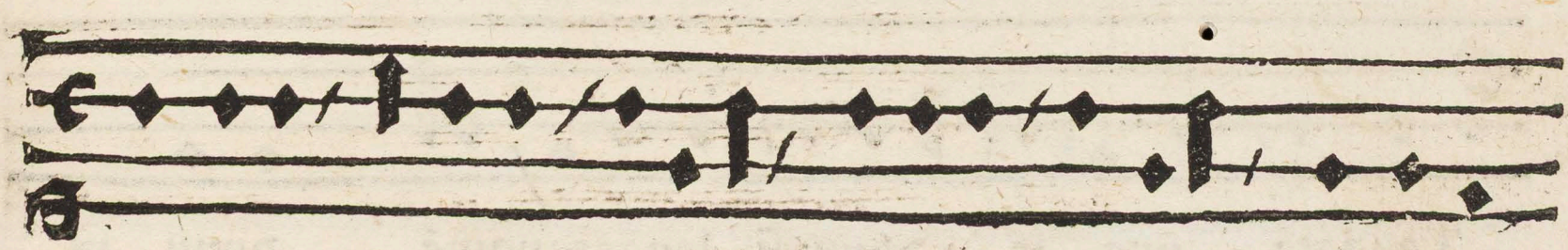

Laudate pueri dñm ꝛc.

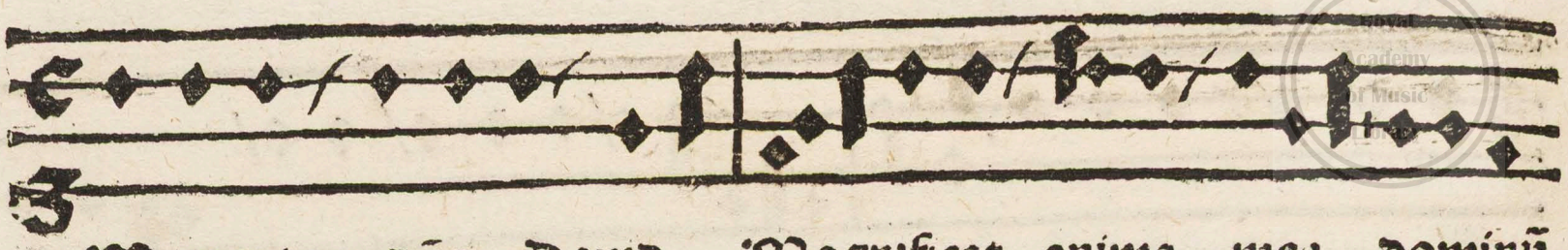

Memento dñe Dauid Magnificat anima mea dominũ

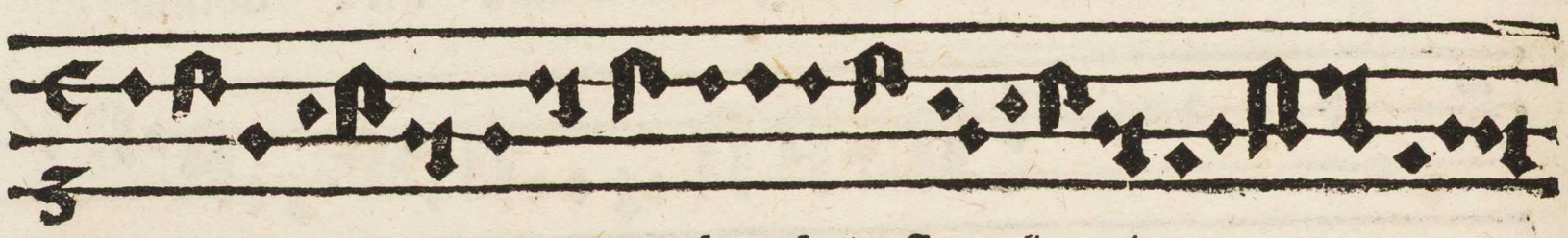

Melodia versuum responsoriorũ tertij toni.

Melodia versuũ introitualiũ tertij toni

De Tono quarto.

¶ Quartus tonus, teste Bernhardo, Est regula plagalem secunde manerie determinans, vel est plagalis deuteri progressio, eosdem quos suus autentus finẽ occupans. Initia illi accidũt, ser, scilicet C. D. E. F. G. et a. Cuius tenor principalis est hic, vt sequit.

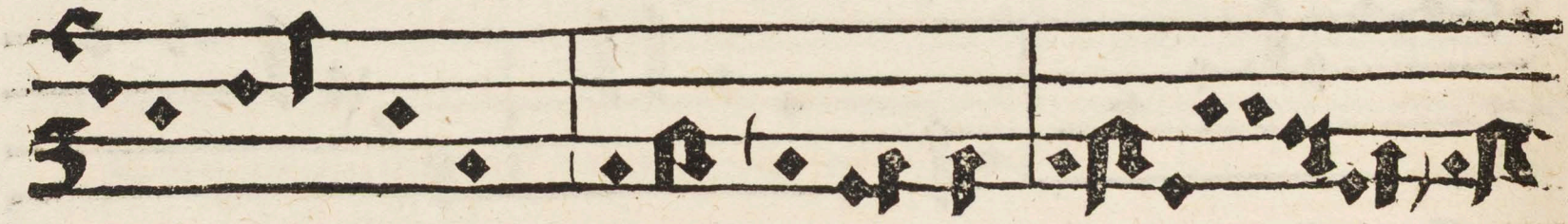

Capitale quarti Tota pulchra es hec est dies

¶ Intonatio psalmorũ minorũ ex alamire, maiorum vero ex Elami est hoc modo.

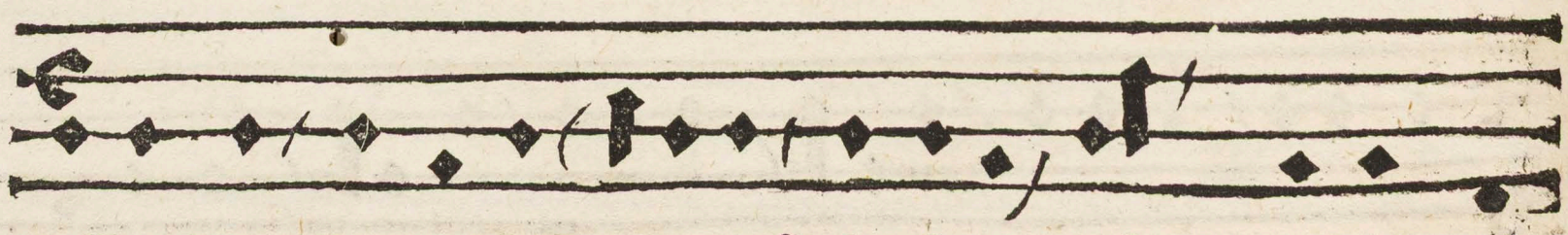

Laudate pue ri dominũ laudate nomẽ domi ni

Memẽto domine Dauid Magnificat anima mea domi num

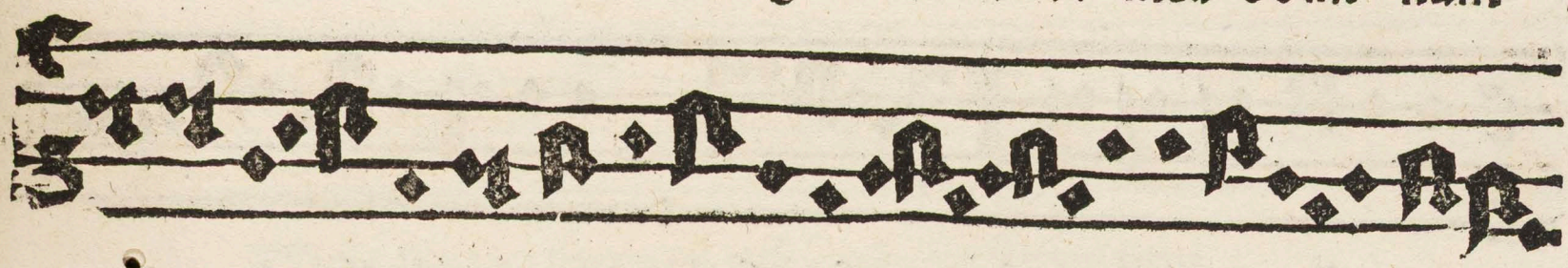

Melodia verſuum reſponſoriorũ quarti toni

Melodia verſuum in officijs diuinis, Quarti toni

De Tono quinto.

¶ Quintus tonus eſt regula, autentum tertie manerie determinans, vel eſt autentica Triti progreſſio. Cuius finis regularis in Ffaut eſt, irregularis autem in cſolfaut, Principia eius (teſte Franchino) quatuor ſunt, ſcilicet F. G. c. et a. Cuius formula capitalis eſt hec.

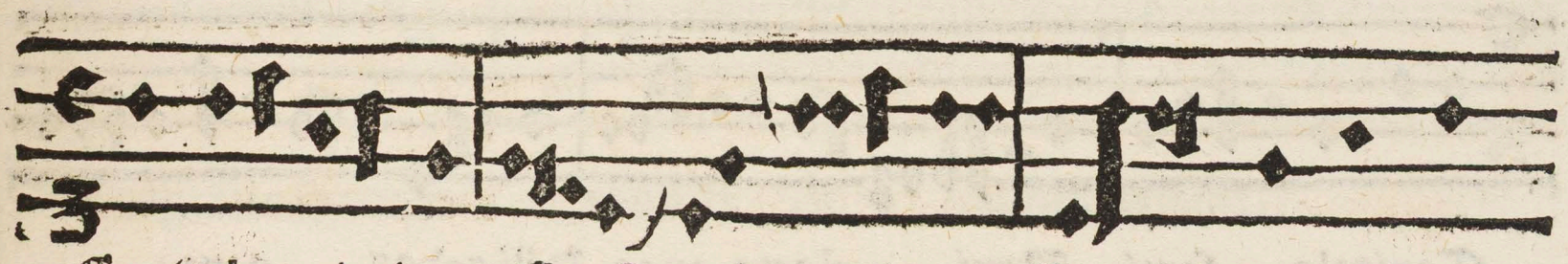

Capitale quinti Gaude dei genitrix Gau di a

Intonatio pſalmorum minorum ex cſolfaut, maiorum vero ex Ffaut, et habetur, et intonatur hoc modo.

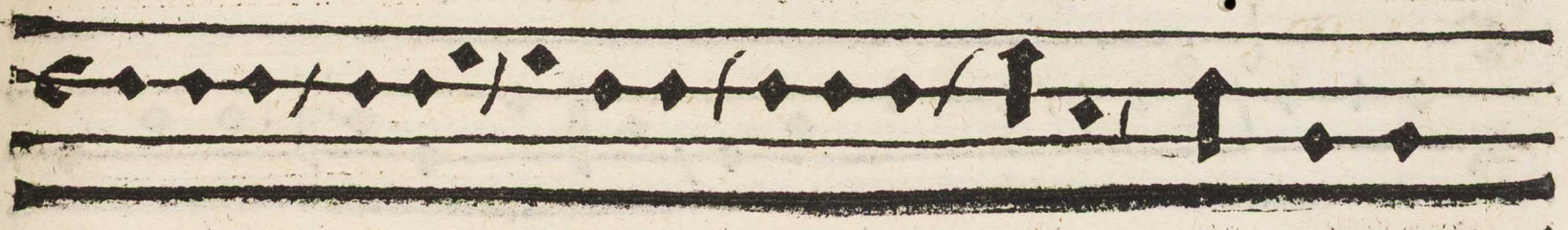

Laudate pueri dominũ ꝛc.

Memẽto domine Dauid Magnificat anima mea dñm

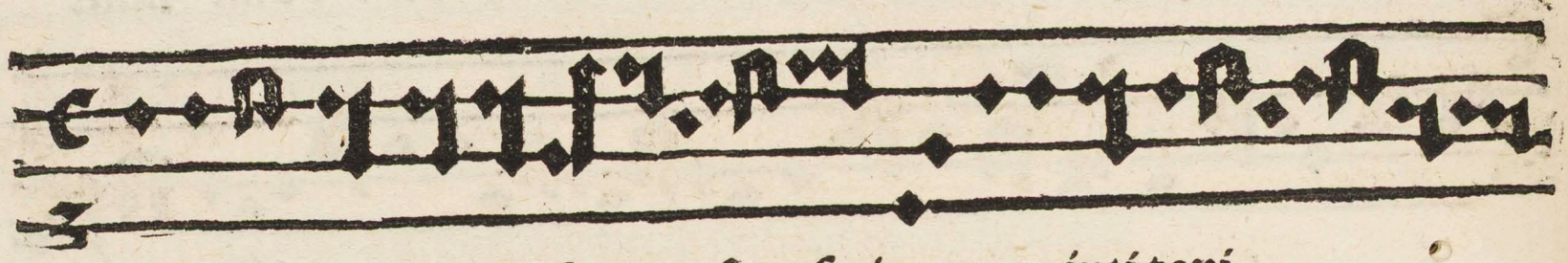

Harmonia versuum responsoriorum quinti toni.

Progressio versuũ introitualiũ quinti toni

De Tono sexto.

¶ Sextus tonus est regula, plagalem tertie manerie determinans. Uel est plagalis Triti progressio, cũ suo autẽto in finalib⁹ iuste participans. Cui initia quattuor accidunt scilicet C. D. F. et a, Inquit Franchinus. 13. ca. practice sue. Et Guido in dialogo doctrinali. Cuius formula capitalis est hec.

Capitale sexti Ueni electa mea Diligebat eam

¶ Intonatio psalmorum minorum ex alamire, maiorum ex Ffaut procedit hoc modo.

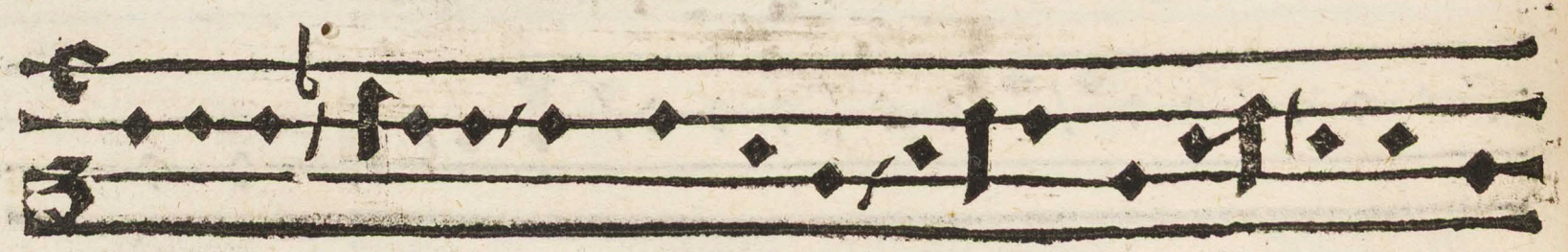

Laudate pueri domi num Laudate nomẽ domi ni

Memento domine Dauid Magnificat ani ma mea dñm

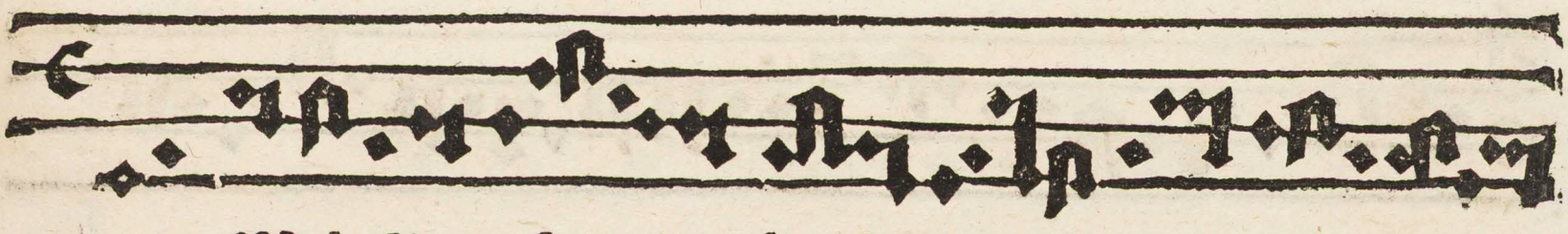

Melodia versuum in responsorijs Sexti toni

Melodia versuum in introitibus Sexti toni

De Tono septimo.

¶ Septimus tonus est regula, autentum quarte manerie determinans, Uel est autentica Tetrardi progressio. Finem habet in Gsolreut regulariter tãtum. Cui initia quinq; accidũt scilicet G.a.♮.c.d. Cuius formula capitalis est hec.

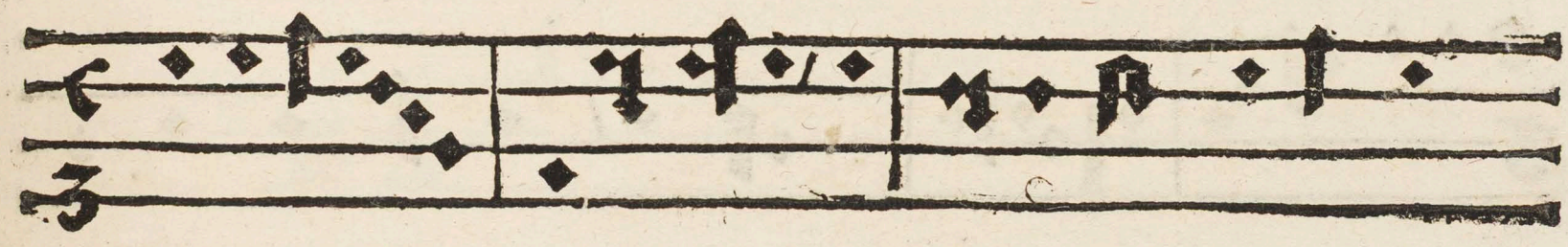

Capitale septimi Exortum est Clamauerunt

¶ Intonatio psalmorum minorum ex dlasolre, maiorum autem ex bfa♮mi formatur hoc modo.

Laudate pueri dominum Lauda te nomẽ domi ni

E

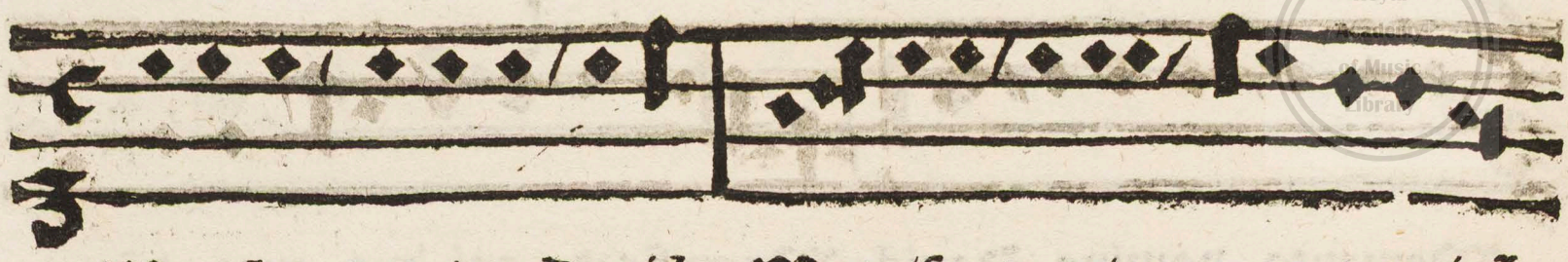

Memẽto domine Dauid Magnificat anima mea dominũ

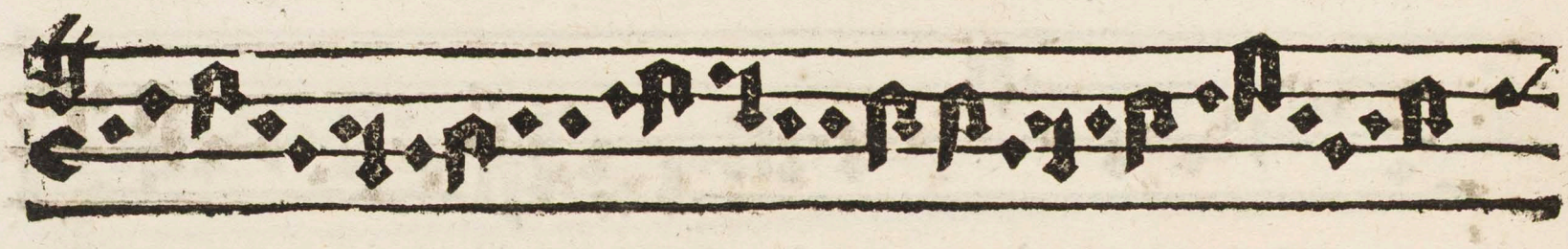

Melodia versuum responsoriorum Septimi toni

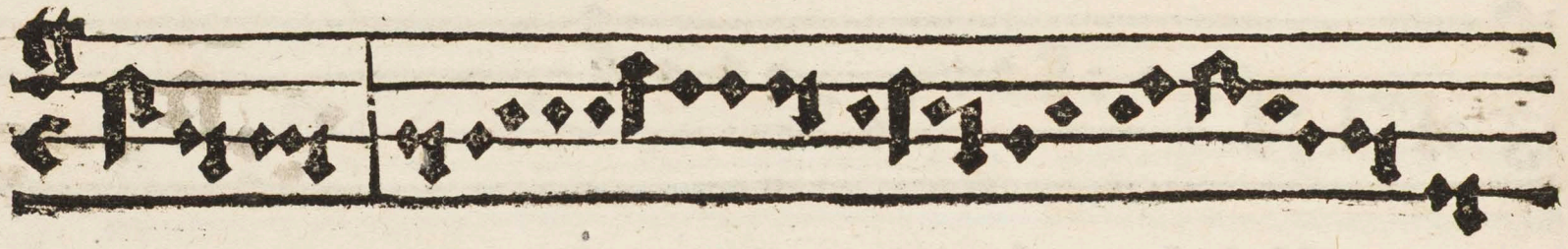

Melodia versuum introitualium Septimi toni

De Tono octauo.

¶ Octauus tonus ẽ regula, plagalẽ quarte manerie determinans. Uel est plagalis Tetrardi progressio, eundem cum suo autento, finem possidens. Cuius initia sunt D. F. G. a et c. Formula autem principalis hec que sequitur.

Capitale octaui Dum ortus Justi con fi te bun tur

¶ Intonatio psalmorum minorum ex csolfaut habetur, maiorum autem ex Gsolreut procedit modo quo sequitur.

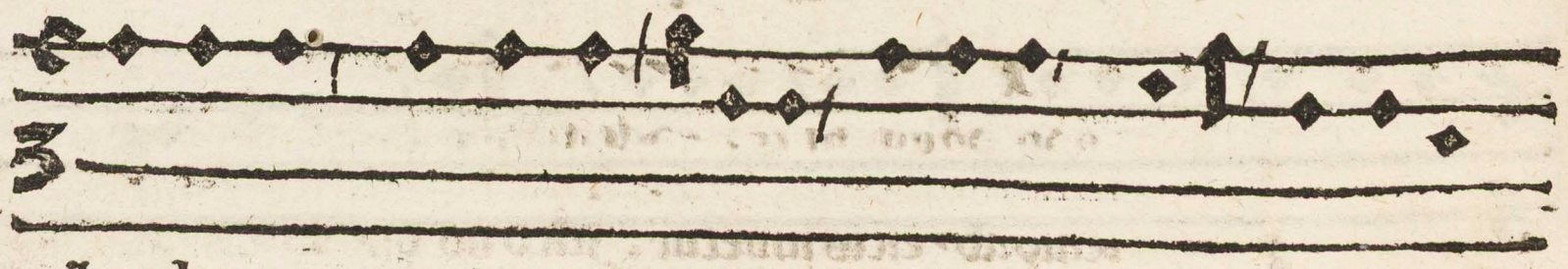

Laudate pueri dominũ Laudate nomẽ domi ni

Memẽto domine Dauid Magnificat ani ma mea dominũ

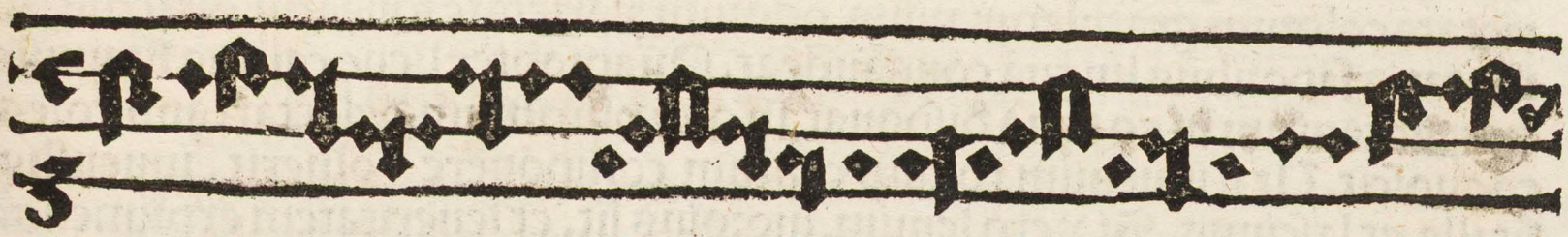

Melodia versuum in responsorijs Octaui toni.

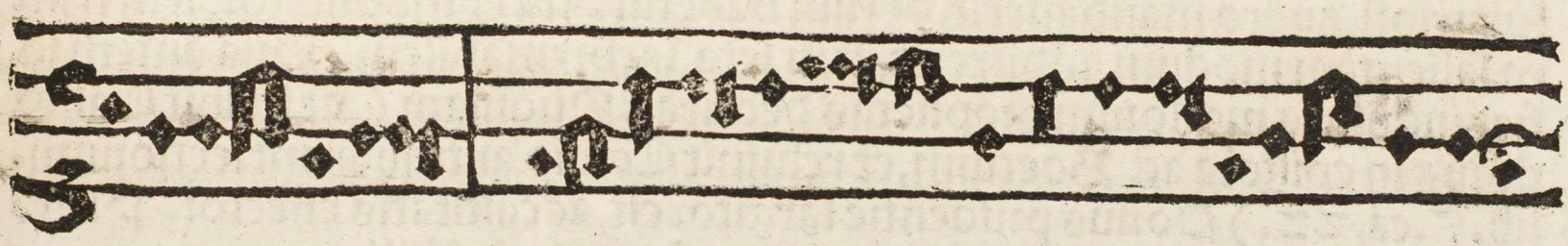

Melodia in introitibus octaui toni.

De Tono peregrino.

¶ Est alius tonus: quem nonnulli Peregrinum nominant: Non q̄ peregrinorum: sed q̄ in nostra concinentia rarus ad modum ac peregrinus sit: sic dictus. Nam nõ nisi ad vnam antiphonã. Nos qui viuimus scilicet: et ad psalmos duos: puta. In exitu: et Benedicite: tenor eius: decantat. In finali quoq̄ septimi vltima eius terminatur: vt Franchinus ostendit. Cuius tenor est qui sequitur.

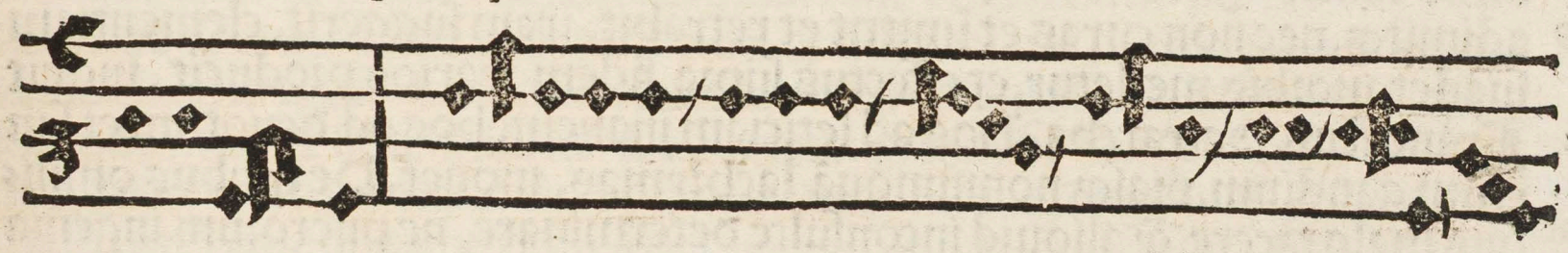

Peregrin⁹ ton⁹ In exitu Jsrael de egypto dom⁹ Jacob de pp̄lo barbaro

Q⁹ diuersi diuersis delectentur modis. Caput Tredecimum.

QUom non omnium ora eodem cibo capiantur: vt scribit pontifex. 16. capi. musice sue: sed ille quidem acrioribus: iste vero lenioribꝰ escis iuuetur. Jdco nõ omniũ aures eiusdem modi sono oblectãt. Alios nãq̄ morosa ac curialis primi va- Ioan. papa.

gatio delectat. Alios rauca secundi grauitas capit. Alios seuera, ac quasi indignans tertij insultatio iuuat. Alios adulatorius quarti sonus attrahit. Alij modesta quinti petulantia mouentur. Alij lachrymosa sexti voce mulcentur. Alij inimicos septimi saltus libenter audiunt. Alij decentem et quasi matronalem octaui canorem diligunt. Nec mirum, inquit Guido. xj. micrologi capi, si varietate sonorum delectatur auditus, cum varietate colorum gratuletur visus, odorum varietate foueatur olfactus, ac mutatis saporibus lingua congaudeat. Quapropter bene cautus sit musicus, vt cantum in eo tono disponat, in quo plurimum delectari auditores cognoscit. Ut si iuuenum rogatu cantum componere voluerit, iuuenilis sit ille, et lasciuus. Si vero senum, morosus sit, et seueritatem exprimens. Quemadmodum enim Comediarum scriptor, si partes iuuenis, seni, et luxurioso, auaro mandauerit, derisui habetur. Ita et modulator, si in tristi re salientem modum adduxerit, et in leta lachrymabilem. Qua autem id fiat industria modorum proprietas declarat. Quoniam (vt scribit Cassiodorus in epistola ad Boetium, et resumit Celius antiquarum lectionum. lib. f. ca. zz.) Dorius prudentie largitor est, ac castitatis effector. Phrygius pugnas excitat, et votum furoris inflammat. Eolius animi tempestates traquillat, somniumq; iam placatis tribuit. Lydius intellectum obtusis acuit, et terreno desiderio grauatis, celestium appetentiã inducit, bonorum operator eximius. Lydium tamen, Plato lib. de rep. tertio, plurimum reprobat, tum q; flebilis, tũ q; femineus sit. Dorum aut probat, tum q; virilis, tum q; viros fortes et delectet, et rei bellice repertor existat, Nostri autem cultioris seculi homines, modo Dorio, modo Phrygio, modo Lydio, modo alijs vtuntur modis. Quoniam in alio et alio negotio, aliũ sibi modum conuenire perpendunt. Nec mirum, omnis etenim animi habitus cantib9 gubernatur, scribit Macrobius, nam dat cantus somnos, adimitq;, nec non curas et imittit et retrahit, iram suggerit, clementiam suadet, morbis medetur, et effectus supra fidem varios producit, inquit Franciscus Petrarcha. hos ad leticiam inanem, hos ad deuotum et sanctum gaudium, piasq; nonnunquã lachrymas, mouet. De quibus omnibus malo tacere, q; aliquid inconsulte determinare, ne puerorum ingenia inutilibus potius q; necessarijs preceptis videar grauare. Quoniam qui in exponendo plura q; necesse est superfundit, addit tenebras, non tollit densitatem, inquit Macrobius lib. z. super Somnio Scipiõis. Dent igitur ijs paucis operam studiosi, atq; ediscant precepta hec, quoniam ad sequentem necessario requiruntur intelligendum.

Guido.

Cassiodor9

Macrobi9

Franciscus. Petrarcha.

Libri Primi finis.

Sequitur Secundus.

Royal Academy of Music Library

Uenerabili ac multe beneuolentie viro, domino Georgio Bracchio Musico peritissimo, ac Ducalis cantorie Wirtenbergensis doctori primario, Andreas Omnitoparchus Meynigensis Salutem.

CUm Platonis illã, qua non nobismetipsis, sed et patrie, et amicis, nos natos dicit, accuratius ruminassem sententiam: Georgi colendissime, quasi viribus destitutus, ac horrore tremefactus elangui. Et vt primus ille Romani imperij monarcha, cũ Alexandri statuam ad Gades primum conspexisset, q nil memoria dignum gessisset, ingemuit: et ipse (quoniam quibus homo letatur, veluti, forma, voluptates, etas, valetudo, delitie, pretereunt, sed famã extendere factis, hoc virtutis opus) q nil tale feceri, ingemui. Quare post multa suspiria, resumpto tandem spiritu (licet multis curarum fluctibus, aduersitatum turbinibus, ac variarum perturbationum procellis, agitarer) quid nam posteritati, quod me vixisse testetur. relinquerem, cogitaui. Et cum huc atq illuc animus deflecteretur, tandem concinentie disciplinam, tum q mortalitati coniuncta, tum q laudis dei ministra sit, e multis delegi. Inter omnes enim scholasticas disciplinas, quas vulgo liberales nominant, nulla moralior, nulla iucundior, nulla diuinior, vt ipse optime nosti, ipsa musica reperitur. Cuius licet multi sint professores, paucissimi tamen (odio ne an ignauia id fiat nescio) formales eius artis reperiũt scriptores. Quo fit, vt preter eos, qui i sacellis pincipiũ, aut sũt: aut olim fuerunt, nulli, aut admodum pauci veri musici inueniantur. Unde et ars ipsa, quasi sub modio lumen, occulta vilescit, laus summi omnium conditoris decrescit, et emulorum turba, quasi iam victrix nullo prohibẽte, per omnẽ fere Germaniam, in artis huius excidiũ ouans plus et plus indies inualescit. his igitur causis concitatus, vir prestantissime, ac humanitate tua (quã mihi ex florentissimo Tubingensi gymnasio venienti, et ad edes tuas, quas dono principis tui possides amenissimas, diuertenti, ostendisti maximam) confisus. cum antea planam musicam scripsissem, tuis auspicijs ad mensuralem etiam stilum verti. Et quicquid floris longa aliorum in se habuere volumina, velut apis, breuissimis preceptis, et eisdem facilimis, in hunc secundum practice nostre librum, comportauimus. Quem nomini tuo dicatum, etiam censure tue subijcimus, vt et a mendis expurges, et ab emulorum (quis bonorum fama iugiter laceratur) latratu redimas, protegas, defendas. Tum etenim eorum, que quis nouit, bonus iudex existat, merito censoriam illi in me committo potestatem, quem iampridem pium, equum, doctum, apud me, que non fallitur, docuit experientia, doctorum parens fatetur Sueuia, ac tota superior veneratur Germania. Uale igitur felix, vir eruditissime, et Andream tuum ab emulorum morsu defende.

Plato.

Iulius Alexãder ista tua

Tubingẽsis gymnasiũ.

Sueuia doctorũ parẽs.

Musice Omitoparchiane Liber secun-

dus, Mensuralis catilene rudumenta declarans.

Henrici Cotheri Brunopolitani Artium magistri.

Argumentum Libri secundi.

Alter habet varie discrimina dulcia vocis
Quis curas lenit mens: abigitq; suas.

Caput Primum de artis huius Vtilitate ac laudibus.

Boe. Boetius ille romanus, Cuius ingenium in musica nemo superauit, imo nec attigit vnq̄, in primo sue musice, tantā (inq̄t) musicis concentibus inesse efficatiam, vt etiā homo, si vellet, eis carere non possit. Musica enī curas abigit insomnes, infantes cōpescit vagientes, laborātum mitigat labores, fessos reparat artus, ac perturbatos reformat animos. Omnis etiam in hac vita anima ita musicis sonis capitur, vt nō solum, qui sunt habitu cultiores, inquit Macrobius, verum vniuerse quoq; barbare nationes, cantus, quibus vel ad ardorem virtutis animentur, vel ad mollitiem voluptatis resoluantur, exerceant, Et ita delinimentis canticis occupantur, vt et ad bellum progressui, et item receptui canatur, cantu et excitante, et rursus sedante virtutem. Ea autem precipue id efficit musica, quā mensuralē nominat. Hec enim non modo homines, inquit Isidorus, sed et bestias, serpentes, volucres, atq; delphines ad auditum sue modulationis: prouocat. Qua vna vel maxime Arion in medijs vndis vitam preseruauit. Amphyon Dirceus lapides ac sara in Thebarū muros cōgregauit. Orpheus Thrax Euridicen cōiugem ab inferis reuocauit. Tymotheus vir Phrygius Alexandrum magnum: totius orbis domitorem: ab epulis ad arma capescēda inflammauit: et mor mutato modulationis instrumento: eundem ab armis rursus ad conuiuiū reuocauit: Regius quoq; psaltes Dauid, Saulem Israelis regem, cum a spiritu veraretur immundo: liberauit: hec etiam est: qua non solum summus ille rerum opifex deus: verū et Stygij Jouis furiales anime placantur: mitigantur: refocillantur: Ipsa enim est ceterarum disciplinarum domina: que ꝛ Stigia arua: Neptunia regna: Jouis quoq; etherei loca: eterna luce chorusca tpmulcere potest. Que ꝛ sola: relictis terris: volat ante tribunal summi iudicis: vbi sonāt iugiter organa sanctorum: vbi angeli et archangeli hymnum deo infatigabiliter decantant: vbi Cherubin et Seraphin: sanctus: inceſſabili voce proclamant. Ad de q̄ nulla disciplina sine musica possit esse perfecta, Quare et Pythagos

Macrob.

Isidorus.

Arion

Amphion

Orpheus

Tymo.

Alexāder. magnus.

Dauid

ras discipulis: vt in melodijs et obdormirent et a somno resurgerent, pre cepit. Mores preterea hominum, musica et regit et componit. Nã et Ne ro quo ad musicã coluit, Seneca teste, mitissimus extitit. Sed vbi relicta musica, ad necromãtie diabolicas artes animum vertit, tum primum se uire cepit, ex agno lupus factus, atq; ex mansuetissimo principe, in seuissi mam bestiam est transformatus. Sed ne longior solito digressio fiat, Neue ex ignotis procedatur, breuissimis verbis, quid musica sit, aperiam. Est igitur musica mensuralis, peritia modulationis, in figuris, forma discre tis, modo, tempore, ac prolatione quantificatis, consistens. Uel est ars cu ius harmonia, et figurarum, et vocum varietate, perficitur. Pytha Nero. Seneca.

Caput secundum de figuris.

Vnde figura est, quoddam signum, vocis, silentijq; represen tatiuum. Uocis dico, propter species notarum, que proferun tur. Silentij vero propter pausas notis equiualentes. que ar tificioso silentio mensurantur.

De figurarum numero.

¶ Quinq; tantum figuras Prisci obseruauere, tanquã principales, ac tribus musice gradibus quantificabiles. Ex quib9 alias quasdam deduxit posteritas agilitatis, cã, iuxta illud Ouidij. Ex alijs alias reparat natura figuras. Quarum corpora figurarum, formantur modo quo sequitur. Ouidi us.

¶ Maxima est figura cuius longitudo latitudinẽ triplicat, filum habens in dextra parte sursum vel deorsum. ¶ Longa est nota cuius longitu do duplicat latitudinem, filum habens instar maxime. ¶ Breuis est fi gura quadrato corpore formata, filo carens. ¶ Semibreuis est nota ro tunda ad modum oui, Uel, vt Franchino placet: Trianguli. ¶ Minima Est figura vt Semibreuis, cum virgula ascendente vel descente. ¶ Semiminima, Est nota vt minima, colore variata. ¶ Fusa, est nota instar semiminime, habens vncum in dextra parte. ¶ Semifusa, est figu ra instar fuse formata, sed secundo vnco ab ea discreta, vt sic.

Octo figurarũ corpora
- Maxima
- Longa
- Breuis
- Semibreuis

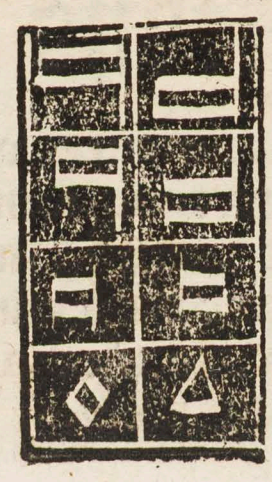

- Minima
- Semiminima
- Fusa
- Semifusa

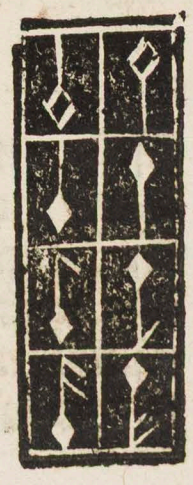

¶ Et alia quedā figura vt minima formata, sed numero ternario copulata, que sesquialterata dicitur, quoniam tres pro duabus decantantur. Figura insuper duabus caudis descripta, nullam reputatur habere, quia altera alteram impedit.

Caput tertium de Ligaturis.

Gaffo-rus. VNde ligatura, vt Gafforus lib. 2. ca. 5. scribit. Est simpliciū figurarum, per tractus debitos coniunctio. Uel est condependentia principalium figurarum secundum tractus sursum vel deorsum in rectitudine vel obliquitate.

De Ligaturis regule generales.

¶ Prima Quattuor sunt note ligabiles scilicet maxima, longa, brevis, et semibrevis. ¶ Secunda, Omnis nota ligabilis, preter maximam, duplici corpore, quadrato scilicet et obliquo figurari potest. ¶ Tertia. Omnis nota ligabilis, secundum ascensum et descensum vel suūpsius, vel prime sequentis, venit iudicanda. ¶ Quarta, Omnis nota ligabilis aut erit initialis, aut media, ant finalis. ¶ Quinta, simplicium notarum accidentia puta alteratio, imperfecto, et huiusmodi (Franchino teste) ipsis quoq; ligatis solent accidere.

Franchino.

De Initialibus regule.

¶ Prima. Omnis initialis, siue quadrata, siue obliqua, carens cauda, secūda descendēte, est longa. ¶ Secunda, omnis initialis sine cauda, secūda ascendente, brevis est ¶ Tertia omnis initialis habens caudam deorsum in sinistra eius parte, brevis est. ¶ Quarta, Omnis initialis qualitercunq; formata, habens caudam in sinistra parte sursum, Semibrevis est vna cum proxima sequente, non curando, an ascendat siue descendat.

De Mediis regule.

¶ Prima, Omnis nota inter primam et vltimā dicitur media. ¶ Secunda. Omnis nota media, qualitercunq; formata aut posita, brevis est.
¶ Tertia, Longa principiū et finem ligature intrare potest, mediū nūq;.
¶ Quarta, Brevis principio, medio, et fine ligatur q; aptissime.
¶ Quinta, Semibrevis principio, medio, et in fine ligari potest, mediante cauda in sinistra parte sursum tracta.

De Vltimis regule.

¶ Prima. Omnis vltima quadrata descendens est longa.
¶ Secunda: Omnis vltima quadrata ascendens breuis est.
¶ Tertia. Omnis obliqua finalis siue ascendat siue descendat est breuis.
¶ Quarta, Maxima vbicunq; posita fuerit semper manet maxima. Harũ autem regularum exempla, sequens tenor declarat.

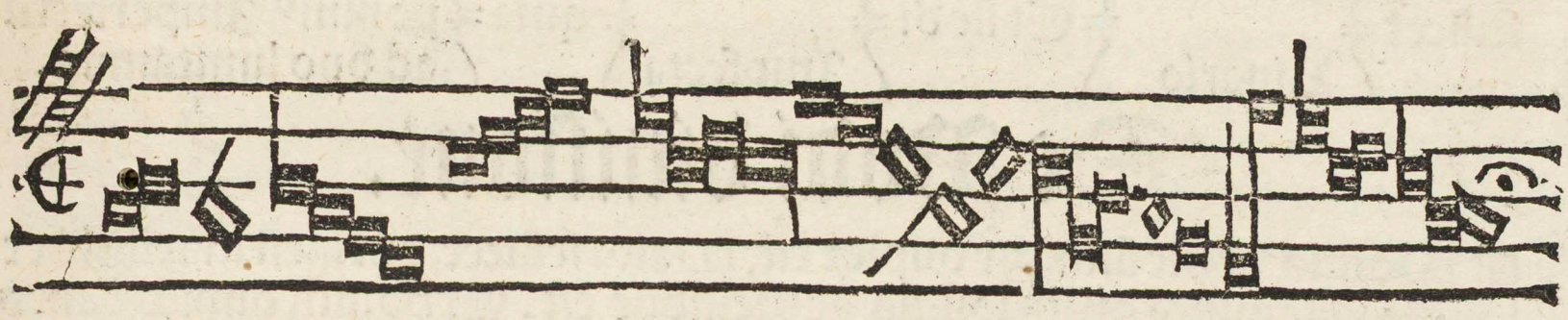

TENOR exercitij ligaturarum

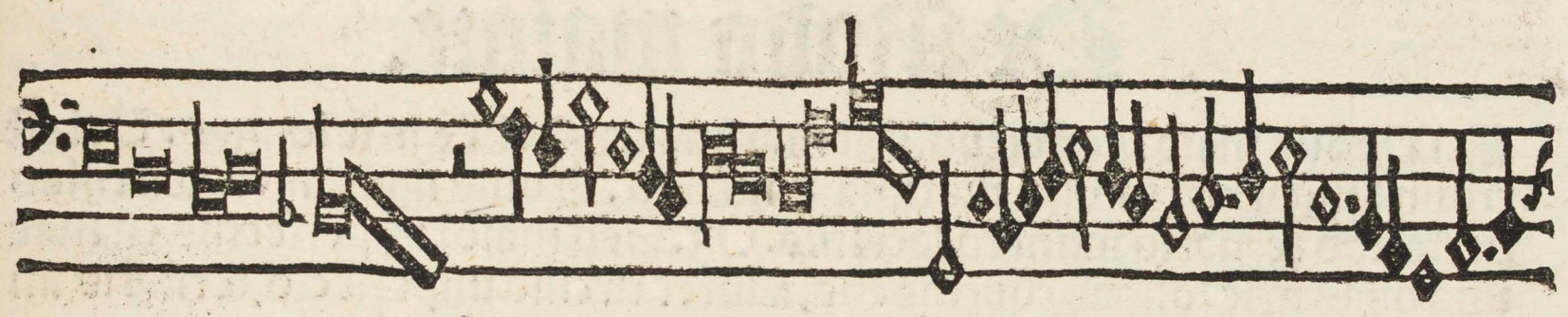

Baritonus exercitij ligaturarum.

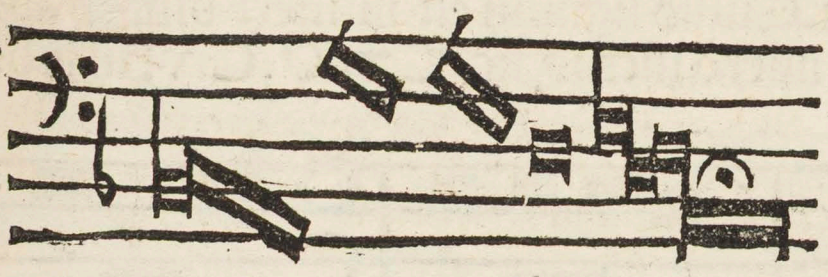

De modo : tẽpore : ac prolatione.

Caput Quartum.

MUsice gradus: quis principalium figurarum cognoscimus valorem: tres sunt: scilicet modus: tempus: ac prolatio. Nec quiuis eorum agit in quasq; : sed i suas tantum: Vt modus in maximas: ac longas; Tempus in breues: ac prolatio in semibreues.

De Modo.

Franchinꝰ. ¶ Modus, teste Franchino lib. 2. ca. 7. pract. Est mensura longarum in maximis, aut breuium in longis. Uel est principium quantitatis maximarum et longarum formale, ipsas aut ternario aut binario numero mensurans. Omnis nanq; figura, duplici mensuratur valore.

scilicet { Ternario / Binario } Et sic dr { Perfecta / Imperfecta } quia { Perfectū super tria ponimꝰ Imperfectū ad duo limitamus.

De Modi diuisione.

¶ Modus vt hic sumitur duplex est, Maior scilicet, qui inest maximis et longis, Ac minor qui in longis ac brevibus est. Et horum quiuis penes perfectum atq; imperfectum scinditur.

De Modo maiore.

¶ Modus maior perfectus, Est maxima tris habēs in se longas. Uel est trium longarum in vna maxima dimensio. Cuius signum est Circulus perfectus ternario numero sociatus. Oz. Sed maior imperfectus est maxima duas in se longas concludens, Qui et circulo imperfecto, ternario numero iuncto, dinoscitur sic. Cz.

De Modo minore.

¶ Modus minor perfectus, est longa tris habens in se breues. Uel est trium breuium in vna longa dimensio. Cuius signum Circulꝰ est perfectꝰ, binario numero sociatus, sic. Oz. Sed minor imperfectꝰ, est longa duabus tantum breuibu mensuranda. Cuius signum est numeri binarij absentia. Uel Semicirculus binario nūero iūctus, sic. Cz. O. C. vt in subiecto quadrato.

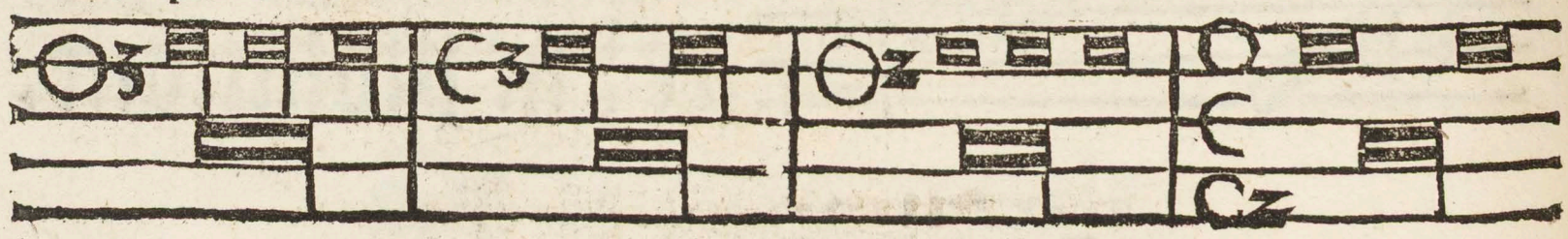

De Tempore.

¶ Est aūt tps Breuis duas vl tris i se semibreues ꝯcludēs. Ul duarū aut triū semibreuiū in vna breui dimensio. Et est duplex, scilicet Perfectū, Et est breuis tribus semibreuibus mensuranda. Cuius signū est nūerus ternarius circulo vel semicircuculo coniunctus, aut circulus pfectus absq; nūe-

ro positus, sic O3.C3.O. Imperfectū est quo breuis duabus semibreuibus tantum mensuratur. Quod et binario numero, perfecto circulo consiuncto, aut semicirculo sine numero posito dinoscitur sic, O3.C.C3.

De Prolatione.

¶ Ūn ,platio est essentialis Semibreuiū quantitas. Uel est duarū aut triū minimarum cōtra vnā semibreuē positio. Et est duplex, scilicet Maior, Et est Semibreuis tribus minimis mensurata. Uel est triū minimarū in vna semibreui conclusio. Cuius signum est punctus signo temporali inscript9 sic, ⊙. C. Minor prolatio est Semibreuis duabus tantum minimis dimensa. Cuius signum est puncti absentia, Inquit enim Franchinus, Imperfectionem figure secum deferunt, deficientibus signis, hoc modo. Franchin9.

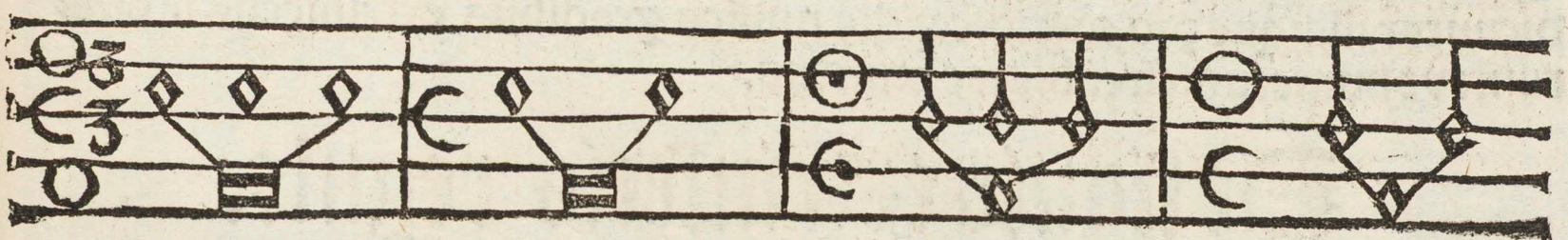

Tempus pfectū Imperfectum Prolatio maior Minor

¶ Horū autē triū graduū, quidā musice peritus, satis docte, ac compendiose: pro tyronum institutione, infrascriptum condidit exemplū. Ad saluo suo honore non dedignamur nostris scriptis apponere.

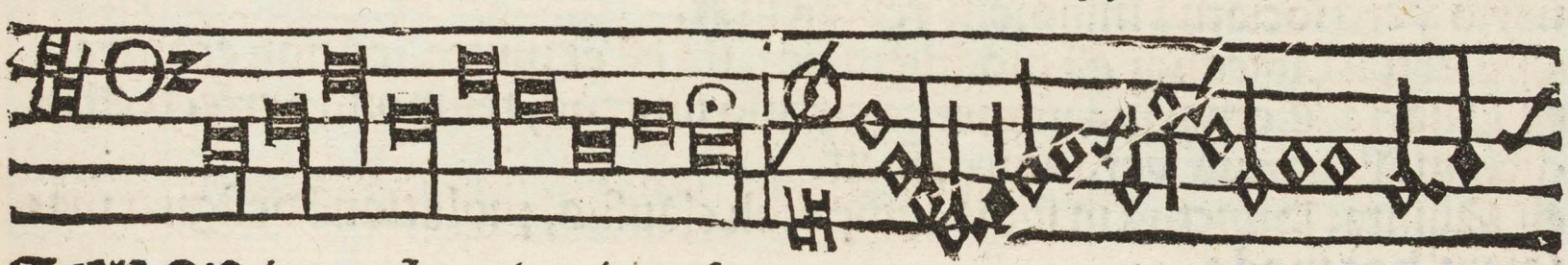

TENOR in modo minori perfecto. ¶ DISCANTUS in p:

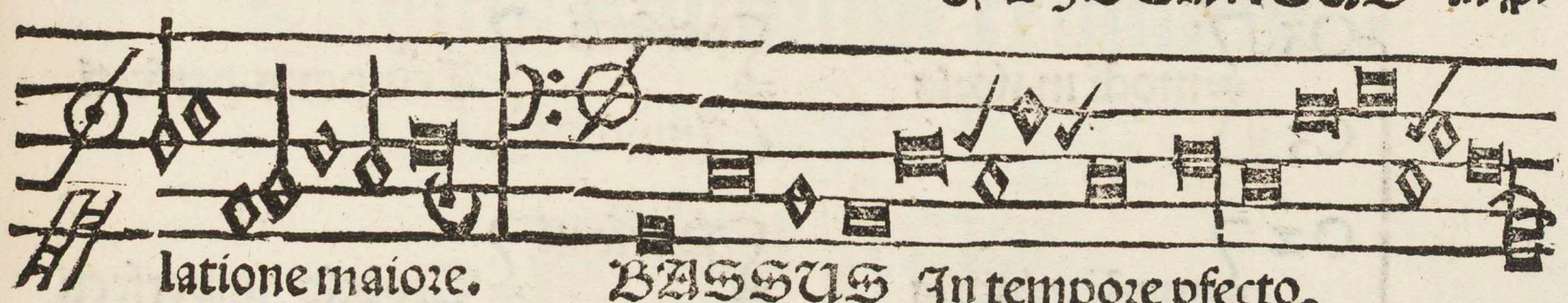

latione maiore. BASSUS In tempore pfecto.

Caput quintum de signis.

LIcet tanta musicorum de signis sit dissensio, regularum atq; exemplorum confusio: vt etiam consumato musico ambiguitatem generare videātur: ita vt, Plutarchus Cheroneus, vir vndecūq; doctissimus, in eo libro: quem de musica scripsit: dicat: Nostris tpibus, tantos auctus differentie forma excepit, et vsq; adeo discessit a more maiorū, vt nulla sit amplius discipline mentio, nulla preceptio, nulla certis Plutarch9

25 II

tudo, Quamuis etiam in dubijs diffiniendum non sit: sed suspensa sententia tenenda: tamen ne Tyrunculi: artis huius cupidi: ab instituti sui propositio: aut reuocẽtur: aut male instituantur: relictis rationibus: ea que crebrioi musicorum: qnos nunc probat auctoritas: vsu celebrantur: paucis aperiemus: eam: que de circulo et numero est: ambiguitatẽ: olim in Theoricis eradicando. Est igitur signum: quedam figura cantui prepolita: modum tempus: ac prolationem indicans.

De signorum diuisione.

¶ Signorum alia principalia: alia minus principalia dicuntur. Principalia sunt: que ad cognitionem modi: temporis ac prolationis conducunt. Et illa quidem bipartita sunt. Extrinseca scilicet: et Intrinseca. Extrinseca dicuntur illa: que pro cognoscendis musice gradibus extrinsecus se offerunt: vt numerus: circulus: ac punctus.

De signis extrinsecis regule.

¶ Prima: Circulus se solo positus tempus indicat. Et hoc si perfectus sit: perfectum. Sin autem imperfectus: imperfectum. Cum autem numero iungitur: modum declarat.
¶ Secunda: Circulus numero ternario iunctus modum maiorem: Binario vero sociatus minorem representat.
¶ Tertia. Ubicunq; est modus maior, ibi est et minor, sed non econtra.
¶ Quarta, Ternarius numerus circulo iunctus, temporis perfecti est indicium: Binarius vero imperfecti.
¶ Quinta: Punctus in signo temporali clausus, prolationẽ designat maiorem, hoc modo.

- Signorũ aliud
  - O3, C3 — modi maioris
    - perfecti — Temporis perfecti
    - Impfecti — Temporis perfecti
  - Oz, Cz — modi minoris
    - Perfecti — Tẽporis imperfecti
    - Impfecti — Tẽporis imperfecti
  - ⊙, ☉ — prolationis maioris
    - Perfecti — Temporis
    - Impfecti — Temporis
  - O, C — Temporis
    - Perfecti — prolationis minoris
    - Impfecti — prolationis minoris

¶ Cum autem ex trium principalium signorum: numeri scilicet: circuli ac puncti: commixtione: diuersa formentur signa: quo facilius eorundem elucescat noticia: et suus cuiꝰ figure valor tribuatur: placuit resolutoriam tabulam cuiuslꝫ figure: in quacunꝫ etiam signo posite: valorem ex intuitu indicantem: modo quo sequitur: subiicere.

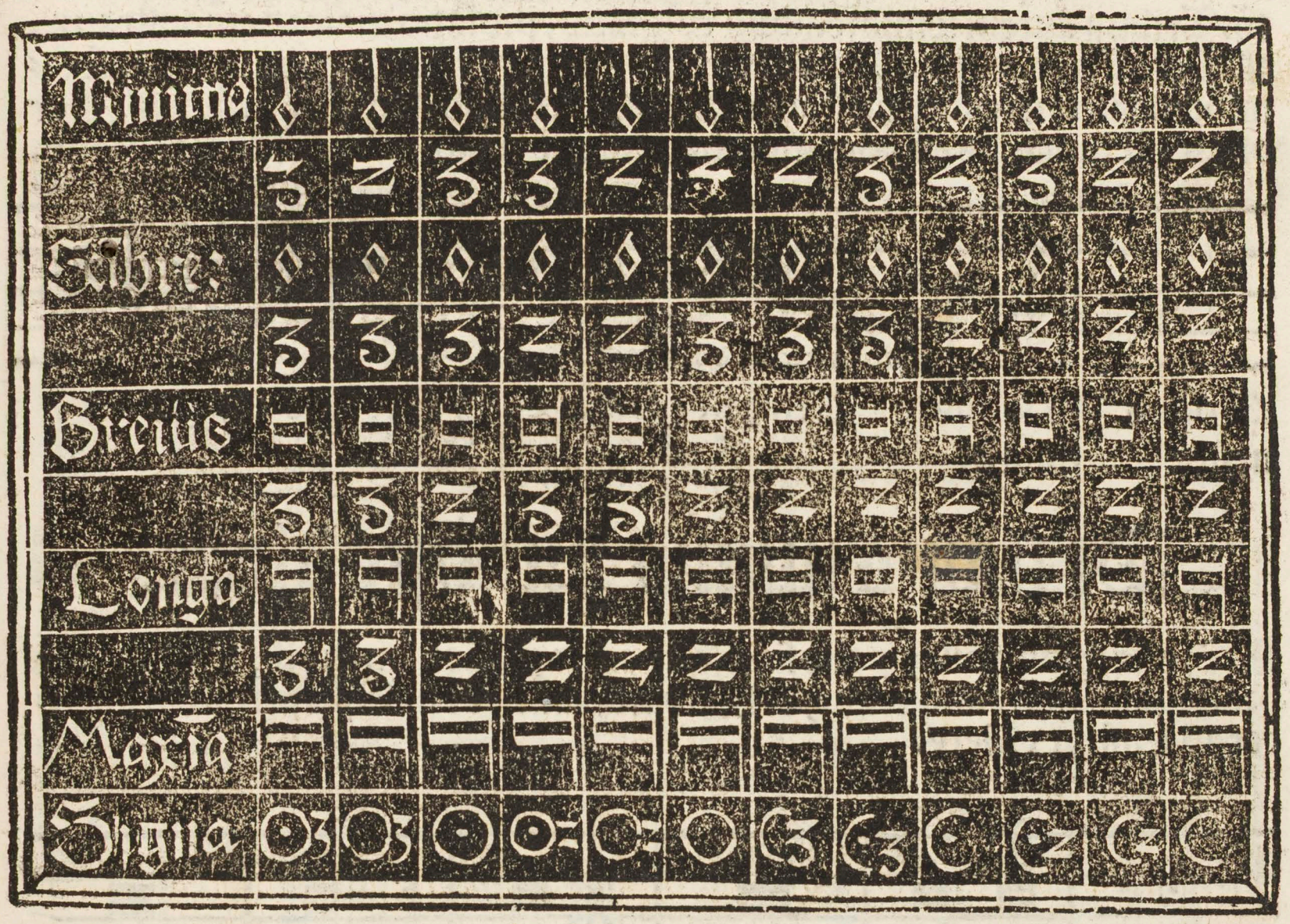

Tabula signorum resolutoria valorē cuiuslꝫ figure ex intuitu demonstrans.

De signis intrinsecis.

¶ Signa intrinseca sunt, quibus graduum musicaliū perfectio in figuris denotatur, citra extrisecorum signorum appositionē. Quorum tria sunt,

Trium ſcilicet temporum pauſe inuentio. Quando enim in cantu reperi-
tur pauſa tria tangens ſpatia, modum indicat minorem perfectũ. Si due,
Fran- maiorem perfectum, Inquit enim Frachinus: non incongruum eſſe maio
chin9. ri modo duas trium temporum pauſas apponi, ſi minori vna apponatur.
¶ Notarum denigratio, Quoties enim inueniuntur tres longe colorate:
modus minor perfectus denotatur. Quando tres breues, tempus perfec-
tũ. Tribus autem ſemibreuibus coloratis, prolatio maior demonſtratur.
¶ Tertiũ eſt quarundã pauſarum geminatio. Quoties enim due pauſe ſe-
mibreues: cum ſemibreui nota collocant, tempus perfectũ deſignat. Per
duas aũt minimas cũ nota minima, prolatio maior declaratur, hoc modo.

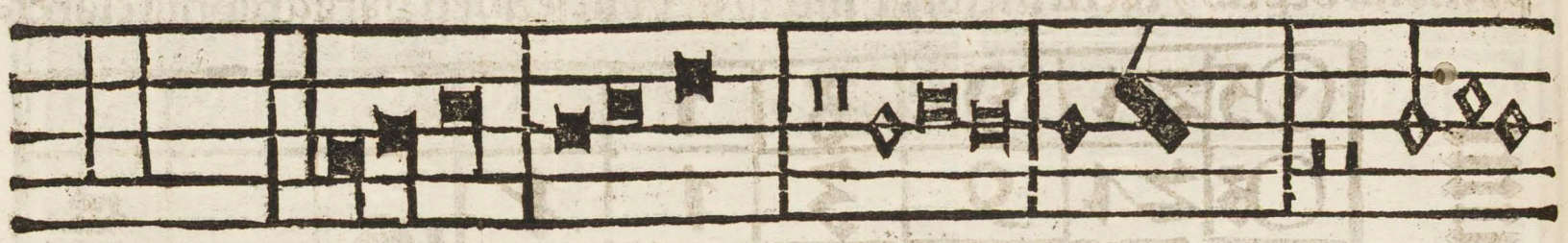

Modus maior | Modus minor | Tempus pfectũ | prolatio maior

De ſignis minus principalibus.

¶ Signa minus principalia ſunt, que ad cognitionem modi, temporis ac
prolationis non conducunt, et hec varia ſunt, vt in ſequenti quadrato li-
cet ad ſenſum videre.

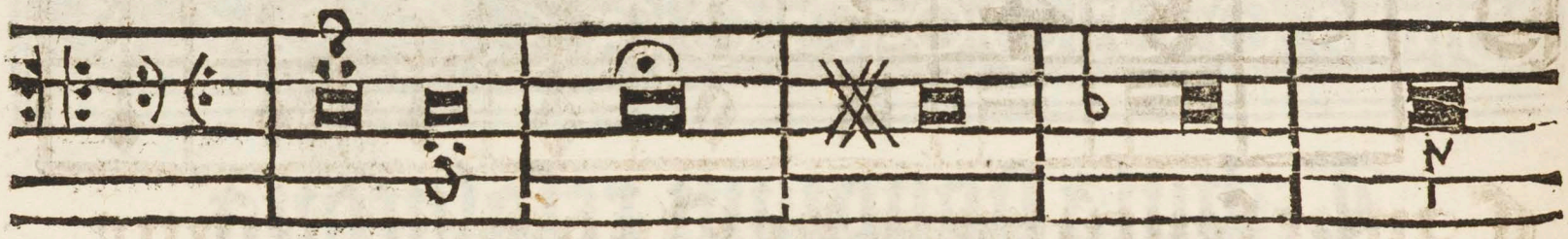

Repetitiõis | Conue- nientie | Cõcordãtie cardinalis | Aſpira tionis | bmollitatis | dealba- tionis

Caput ſextum de Tactu.

Vnde Tactus eſt motio ſucceſſiua in cantu, menſure equalitatẽ
dirigens. Uel eſt quidam motus, manu precentoris ſignorum
indicio formatus, cantum dirigens menſuraliter.

De tactus diuiſione.

¶ Tractus tripartitus eſt, maior ſcilicet, minor, et proportionatus. Ma-
ior: eſt menſura: tardo, ac motu quaſi reciproco facta. Hunc tactum et inte-
grum et totalem nominant auctores. Et qm̃ verus eſt omnium cantilena-

rum tactus, Semibreuem non diminutam suo motu cõprehendit, vel breuem in duplo diminutam. ¶ Minor, est maioris medium, quem Semitactum dicunt. Qñ semibreuem in duplo diminutam suo motu mensurat, indoctis tantũ probatus. ¶ Proportionatus, est quo tres semibreues contra vnam, vt in Tripla, aut contra duas, vt in Sesquialtera, proferuntur. de quo, capite de proportionibus, latius dicetur.

Regula de Tactu.

¶ Semibreuis in omnibus signis (diminutionis, augmẽtationis, ac proportionũ dẽptis) tactu mẽsurat integro, vt in sequẽti paragraphia claret.

Tabula Tactuum. resolutaria.

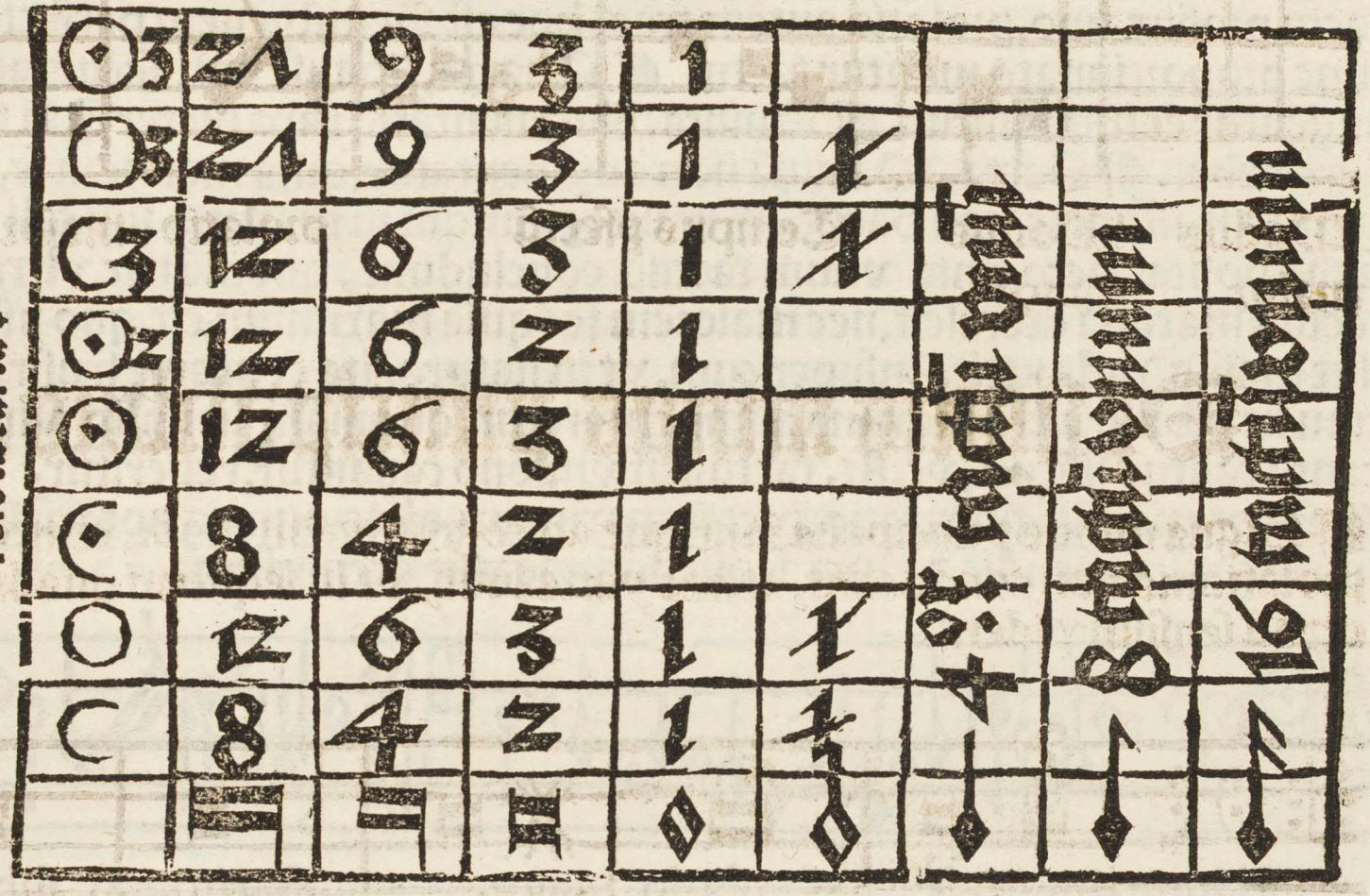

Caput septimum de Augmentatione.

Quoniam in precedenti capite augmentationis ac diminutionis mentio facta existit. Quare ne ex ignotis procedatur, quid vtrunq; sit libet discutere.

¶ Est itaq; augmentatio alicuius cantus in suis notis plurificatio, Uel est alicuius note excrementum. In ea etenim minima pro semibreui: Semibreuis pro breui: ac breuis pro longa ponitur.

Quibus augmentatio signis cognoscatur.

¶ Augmentatiõis tria sunt signa, Primũ est paucitas notatũ, in vna can

tilene parte. ¶ Secundum est canonis inscriptio, dicendo breuis sit maxima, Semibreuis longa, ac minima breuis. Uel crescit in duplo, triplo, hexagio numero ꝛc. ¶ Tertium est punctus in signo temporali, circa vnam dumtaxat cãtilene partẽ repertus. Unam dico, nam si apud omnes offenditur, non augmentationis, sed maioris prolationis, erit indicium.

De augmentatione regule.

¶ Prima Augmentatio est diminutionis contradictio. ¶ Secunda, In augmentatione minima figura tactu mensuratur integro. ¶ Tertia, Inter prolationem et augmentationẽ hoc interest, q augmentatio minimã tactu profert vno, prolatio autem tres, hoc est Semibreuem perfectã, que tunc proportionato metitur tactu. ¶ Quarta, Pause non secus ac note augentur et minuuntur. ¶ Quinta. Augmentatio raro preter q̃ in tenore fieri debet. ¶ Sexta, Maxima non augmentatur, quia maiorem se, cuius valorem assumat, non habet. Errant igitur qui in maxima sub tali. ⊙ 3. signo posita, octoginta vnum tactus concludunt, quoniã nec vltra. 27. tactus maxima excrescit, nec maiorem se (quia maximum est, quo nihil existit maius) admittit. Insuper cum, vt in natura, ita et in arte frustra positum sit nihil, frustra maxima augmentaretur, quoniam in nullo vnquam cantu tantus status, vt. 81. tactus in vnisono canantur, reperitur.
¶ Septima, Augmentatio, preter maximam, alias omnes notarũ species sub se comprehendit, de qua sequens videatur exemplum.

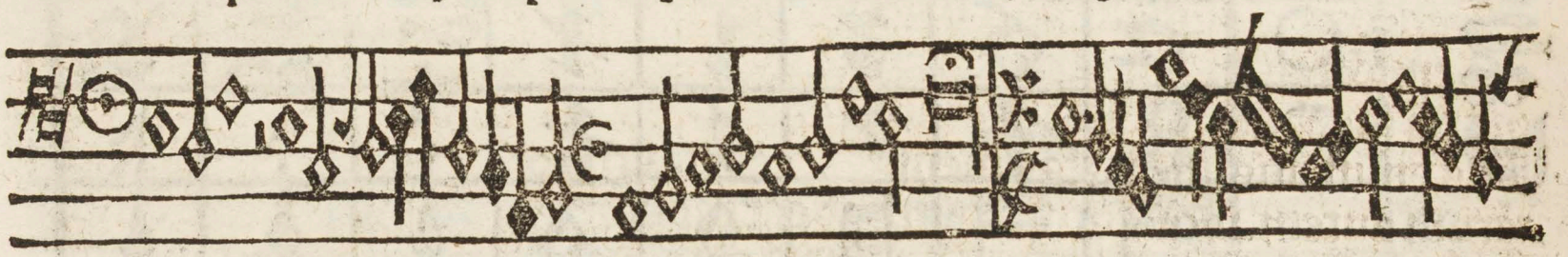

Angmentatio. Prolatio maior. Baritonus sub

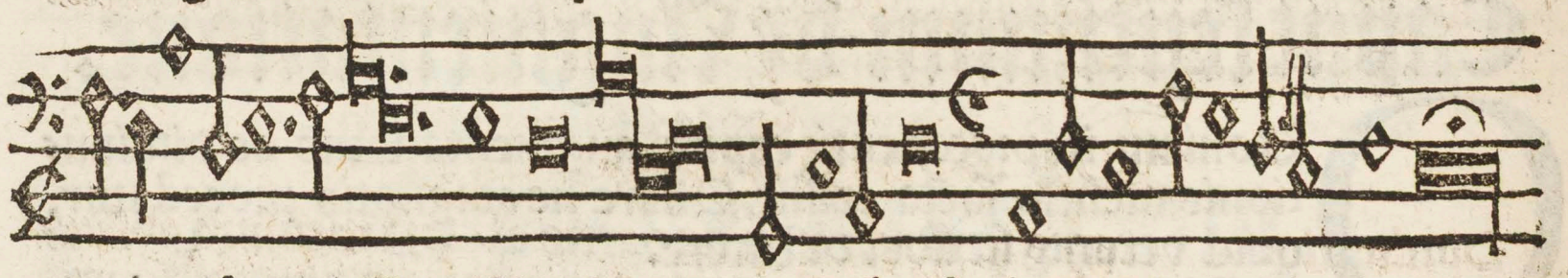

signo Semiditatis. Prolatio maior.

Quid sit Canon.

¶ Quom de Canone mentio habita sit, ne studiosos hac in re suspendam, quid canon sit aperiam. Est igit Canon, imaginaria preceptio, ex positis, non positam, cantilene partem eliciens. Uel est regula argute cantus secreta reuelans. Canonibus autem vtimur subtilitatis, breuitatis, ac tentationis gratia, hoc modo.

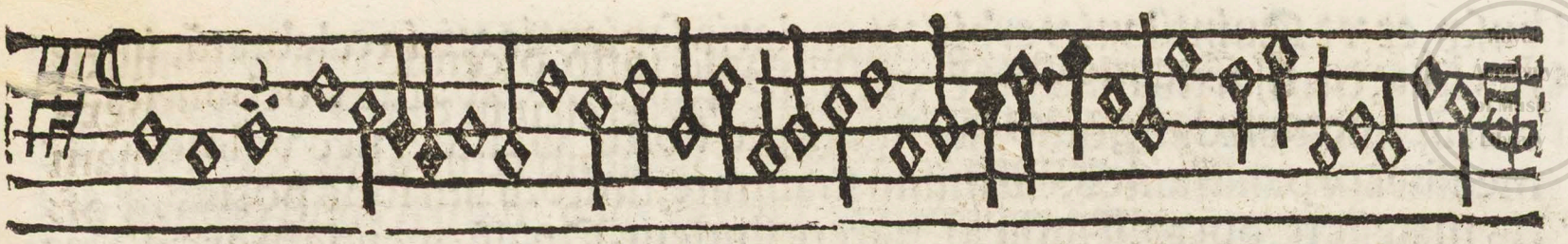

CANON.

BASSUS ex Tenore in Diapente post tempus vnum

Caput octauum de Diminutione.

DIminutio: que verius Syncopatio dicitur: Est primarie quã titatis notularum variatio, scribit Franchinus lib. 2. pract. 14, Uel est quedam mensure precisio. Ut enim in Grammatica secla pro secula per Syncopen dicimus, ita in Musica figurarum connatam atq; corriuatam mensuram syncopa precindimus. Generaliter ergo Syncopatio non diminutio, quoniã species est syncopationis, dicetur. Franchinꝰ

De speciebus Syncopationis.

¶ Syncopationis due sunt species. Semiditas scilicet et diminutio.

¶ Semiditas est primarie notarum mensure mediatas, in imperfecto tẽpore tm̃ locabilis: Cuius hec sunt signa. O 2. C 2. 𝅗𝅥. 𝅘𝅥. 𝅘𝅥𝅯. in omnibus enim istis. medietas mensure prescinditur p virgulã ꝓprie, per numerum autem. inquantum vim habeat proportionis duple. Recte igitur Erasmus Lapicida in omnibus istis signis numerum numero supponit hoc modo. O $\frac{2}{1}$. C $\frac{2}{1}$. Proportio enim, non vnius, sed duarum quantitatum est, vt alibi latius declarabimus. Erasmꝰ lapicida

De Diminutione.

¶ Diminutio: vt veteres sensere: est tertie partis ab ipsa mensura abstractio. Sed recentiorum laudabilior est opinio ac verior, qui diminutionem a semiditate non discernant, vt Joannes Tinctoris, omniũ; qui in musica claruerunt: scriptor preclarissimus: et Franchinus Gaffurus: lib. 2. ca. 14 sanxerunt. Est itaq; diminutio medie partis in mensura precisio: nil discrepans a Semiditate: nisi q; in signis perfectis: ac figuris ternario numero metiẽdis reperitur. Quare nõ possum nõ deridere quasdã cõponistas: ita enim dici volunt: musice monstra: qui cum artis nec prima elementa viderint: se musicos musicorum proclamant: omnia ignorantes: de omnibus se iactitant, atq; artem banc: pluribus antea seculis a doctissimis qui-

28 11

Quiti lianus busq̃, et vt Quintilani verbis vtar: claris sapientia viris celebratã, ineptijs suis, citra artis maiestatẽ, vsu poti⁹ q̃ ingenio fabricatis dehonestãt, corrũpunt, defedant, quibusq̃ signis pro libitu vtentes, nec valorem nec mensuram pensitantes, carminis suauitate, stultorũ auribus potius, q̃ artis maiestate, doctorũ iudicio, parere student. Qualẽ quendam arcis Pragensis organistam cõducticiũ, noui. Qui cum, vt de altoribus sileam, nec perfectum tempus ab imperfecto discernat, se et musicam scribere reconditissimã, vulgo corã dicit, et Franchinum celeberrimũ musice scriptorẽ, quem nec a limine salutauit, mordere, vilipendere, nec lectu quidem dignum iudicare, non erubescit. O stulta iactantia, o temeritas ridicula, o grãdis insania, que haud alia ratione doctissimos quosq̃ rodit, q̃ q̃ eiusdẽ muse emula non existit. Dij faxint, vt in laqueos lupus cadat, ne facinus tã callidum, tam prauum, atq̃ nefarium deinceps committat, nec cornicula alienis plumis glorietur. Delyrus enim censetur, qui id ipsum alijs prescribit, cuius ipse elemeuta nec dum viderit. Quemadmodum Phormio Grecus orator, vt est apud Ci. scd̃o de oratore, qui dum apud Antiochũ Asie regem, Hannibale coram, de imperatoris officio copiosius perorasset, nec ipse castra vnquã vidisset, nec arma, mirantib⁹ cunctis qui tũ aderant. tãdem quesitus et ipse Hannibal, quid de tali philosopho iudicaret, respondisse fertur, multos se delyros senes sepe vidisse, sed qui magis, q̃ Phormio deliraret neminem. Nunc ad rem redeo ⁊ Amusos illos, atq̃ ridiculos Phormiones (quorum plures musice prouintiã, prohpudor inuasere) Harmoniarũ non compositores, ymmo corruptores, non musarũ, sed furiarũ alumnos, vix minimo dignor honore. Ridenda enim sunt cantica in ipsis musice fontibus non radicata, licet quantumuis consona sint. Quoniã non artifex artem, sed ars artificem decorat. Nullum ergo componista musice confert decorẽ, sed ediuerso. Quippe non ex industria, sed diuturna quadam consuetudine pleriq̃ (quia forte a cunabulis in cantorijs vixerunt) cantica etiam consona condunt, sed quid sit quod condiderũt, non intelligunt, quia est cognoscentes, sed quid est non intelligentes. Quibus saluatoris nostri dictũ in cruce rite conuenit. Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Fides itaq̃ nec vlla prestetur componistis, nisi inueniãtur arte probati. Quorũ aũt probata est auctoritas, ij sunt. Joannes Okekẽ, Joãnes Tictoris, Loyset, Uerbonet, Alexãder Agricola, Jacob⁹ Obrecht, Josquin, Petr⁹ de larue, Henric⁹ Isaack, Henric⁹ Fynck, Antous Brummel, Mattheus Pipilare, Georgius Brack, Erasmus Lapicida, Caspar Czeys, Conradus Reyn, et similes, quorum poemata ex artis radicibus emanere cõspiciunt. Sed ne ex derisione ira consurgat, ⁊ ex ira odium, missum faciamus hec, ad diminutionẽ redeuntes, quã nõ tertiam partem vt olim (eam enim inuenire difficile est) sed alteram abstrahere cum Frãchino et Tinctore concludamus. Ut enim hoc signum ☾, huius C. duplum est, ita et istud ∅ illius ○. Quamobrem errant conditores, etiam probati, dum in circulo perfecto virgula scisso, vltra figura-

Cicero. Hannibal.

Okeken. Ticto Loyset. Alexãder Iosquin. Pe.

rum quoniã perfecti temporis sunt, ternariam numerositatem, binariam mensure progressionem non attendunt, semibreuem ad tactum proferentes, cum due cantande sint. In eo enim signo, ita cõstituendus est cantus, vt perfectione ternarij seruata, in binaria mensura, clausulas recipiat ac finem. Nam hoc in signo ⊘ eundem note valorem quem, in illo O, habẽt seruant. sed sola mensura binario numero metienda est, hoc modo.

Brũmel. Mattheus. Georg. Erasmus. Henricus Ysac. Fick Cas. Czeis Cõ. Rein.

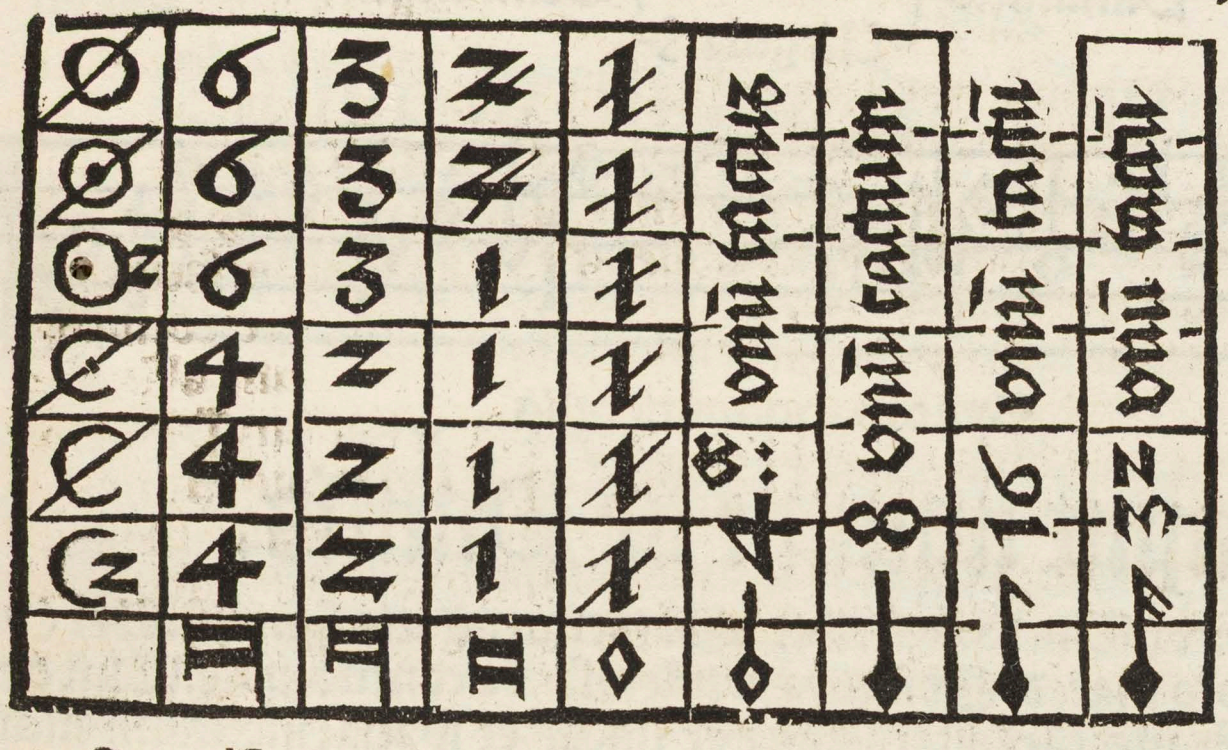

⊘	6	3	2	1	4	8	16	32
⊘	6	3	2	1				
⊙2	6	3	1	1				
C	4	2	1	1				
C	4	2	1	1				
C2	4	2	1	1				
	♮	♮	♮	◇	◇	◆	◆	◆

Tabula De Tactu Diminuto.

Quibus signis Diminutio signetur.

¶ Designat̃ aũt diminutio tripliciter, scilicet Canonice, nũeraliter, virgulariter. ¶ Canonice, dicendo. Decrescit in duplo, in triplo, quadruplo et huiusmodi. ¶ Nũeraliter, Oĩs enĩ nũer⁹ circulo vel semicirculo cõiũct⁹. vltra hoc qđ essentialiter indicat, etiam minuit iuxta sue figure denominationẽ. Ut binarius circulo integro sociatus, vltra tp̃s, quod in tali signo imperfectũ esse declarat, duplam etiam denotat diminutionem. Ternarius triplam. Quaternarius quadruplam, et sic deinceps. Uirgulariter, qñ scilicet per virgulam signũ tp̃is scinditur, hoc modo. ⊘ · C · ⊘ · C ·

De Syncopatione regule.

¶ Prĩa. Syncopatio tp̃ali cõpetit mẽsure, nõ ip̃is figuris. ¶ Scđa. Syncopatio vt notas, ita et pausas respicit. ¶ Tertia, Syncopatio nõ notarum aut pausarũ valorem aufert sed mensurã. ¶ Quarta, Nũerus prolationẽ nõ minuit, quia vĩ suã in pũctũ custodiente circl'o dirigere nequit. ¶ Quinta. Inter diminutionẽ ac semiditatem, nulla est differentia tactus seu mensure, sed solius nature. ¶ Sexta, Diminutio est augmentationis contradictio. ¶ Septima. Non est inconueniens vt eidem signo duplex, Uirgularis scilicet ac numeralis accidat diminutio, hoc modo. C 2.

¶ Octaua, Uirgularis syncopatio frequens est, numeralis rara, canonica rarissima, quare de prima sequens est exemplum atq; secunda.

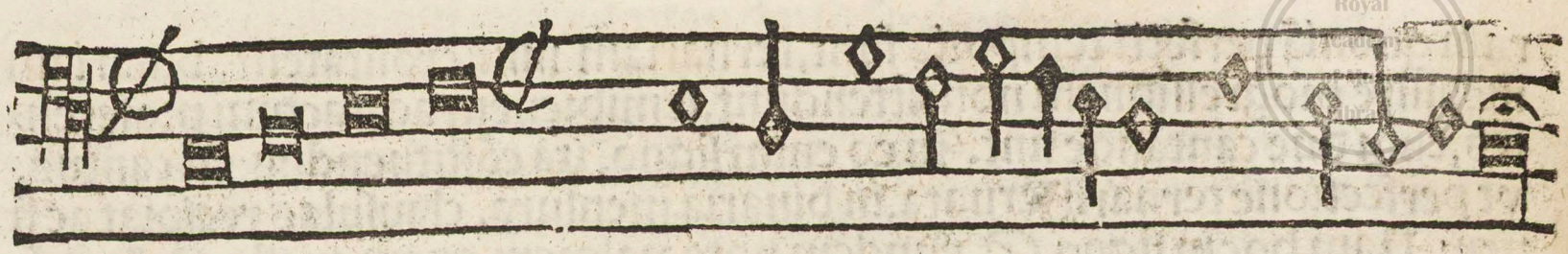

Diminutio Uirgular Semiditas

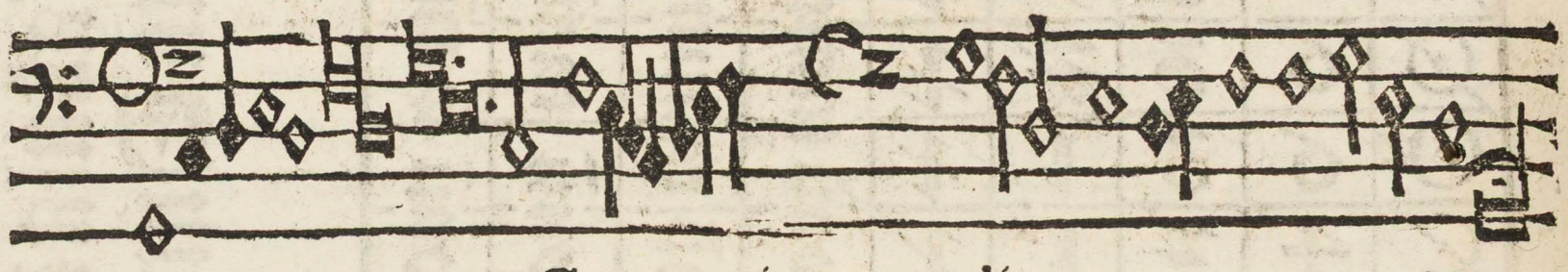

Syncopatio numeralis

Caput nonum de Pausis.

Tincto. Gaffo rus.

Pausa: vt Tinctoris scribit: Est taciturnitatis signum. Uel (vt Gaffoio placet) Est figura artificiosam a cantu desistentiam demonstrans. Uel est tractus per lineas et spatia: silentium indicans. Locãtur autem pause in cantu tripliciter: scilicet essentialiter: indicialiter: & vtroq; modo.

¶ Essentialiter quando silentium demonstrant.

¶ Indicialiter quando non silentium, sed modum perfectum indicant: et tunc ante temporis signum locum sibi vendicant.

¶ Utroq; modo quando vtrumq; representant.

Regule de Pausis.

¶ Prima: Tot sunt species pausarum: quot notarum.

¶ Secunda: Pausa omnia tangens spacia: generalis est: vbi omnes voces simul cessant in calce tantum locanda.

¶ Tertia: Pausa tria occupans spatia: dicitur modi: quem indicat: in modo perfecto solum ponibilis.

¶ Quarta. Pausa duo spacia concludens longa imperfecta nuncupatur.

¶ Quinta. Pausa vnum occupãs spacium, breuis est, vnũ tempus designans: siue perfectum sit, siue imperfectum.

¶ Sexta. Pausa descendens a linea ad mediũ spatij: Semibreuis dicit.

¶ Septima: Pausa a linea ad medium spacium ascendens: minimam siue suspirium, demonstrat.

¶ Octaua: Pausa vt suspiriũ: vncata dextrorsum: Semiminimam valet

¶ Nona: Postremarum duarum figurarum pause: ob nimiam suam velocitatem in vsu musico non reperiuntur.

Pausa gñalis | Modi | Longa | Breuis | Semibreuis | Minima | Semiminima

Caput decimum de Punctis.

VNde punctus est indiuisibilis quedam quantitas, notulis addita, vel diuisionis, vel augmenti vel certitudinis gratia. Uel est minimũ quoddam signum notulis accidẽtaliter aut postpositum, aut suprapositum, aut interpositum.

De Puncti diuisione.

¶ Tria punctorum ex diffinitione colligunf genera, scilicet Additionis, et is est figurarum augmentatio Uel est imperfectarũ notarum perfectio. Hic ad mediũ lateris dextri ponitur, ꝛ in signis imperfectis solum reperitur, ac notulas, quibus additur, ꝑ medietate sui voloris augere dinoscit, vt in exemplo subscripto claret.

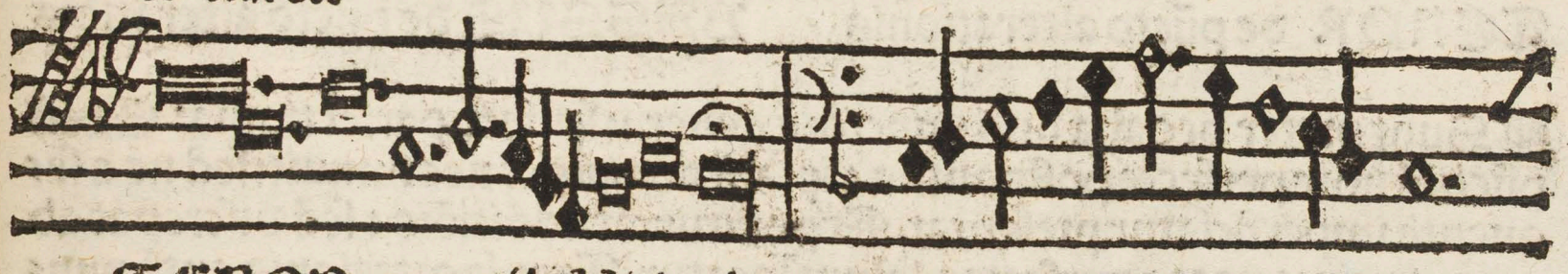

TENOR puncti additionis. BASSUS eiusdem.

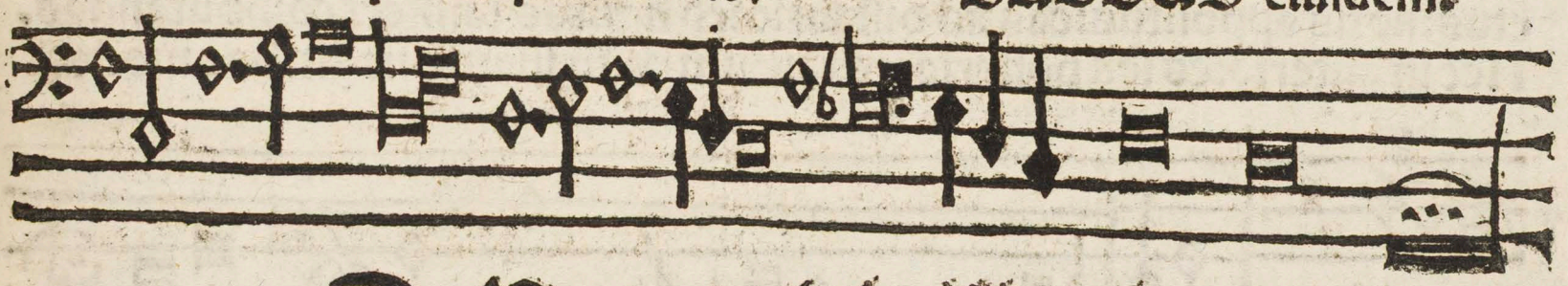

De Puncto diuisionis.

¶ Punctus diuisionis est duarum notarum distunctio, nec auferens nec afferens quicquã, sed duas notas distinguens, primã, precedenti, secundam aũt sequenti connumerando, pro constituenda in notis ternaria perfectione. Hic pũctus in gradibus perfectis, non perfectis figuris, sed propinquis earum partibus iungitur, nec ad medium lateris vt additionis, sed paulo altius vel profundius ad medium notarum, quas diuidit, collocaf, hoc modo.

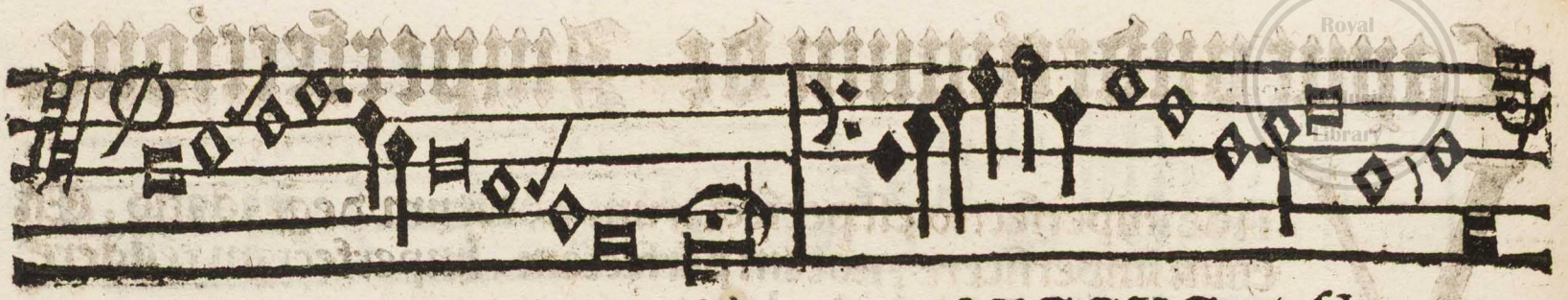

TENOR puncti diuisionis BASSUS eiusdem.

De Puncto Alterationis.

¶ Alterationis punctum: veteres plus. ꝯ recentiores: seruauere. Ne tamẽ aliqñ reperto: ambiguitatẽ generet canẽti: nõ nihil de eo placet disserere: est itaq; punctus alterationis notarũ repetitio: notis adueniens non inquantum perfecte: sed inquantum perfectarum propinque sunt partes. Ponitur autem non ad latus: neq; sursum aut deorsum: sed precise supra notam quam alterat: vt in subscripto exemplo.

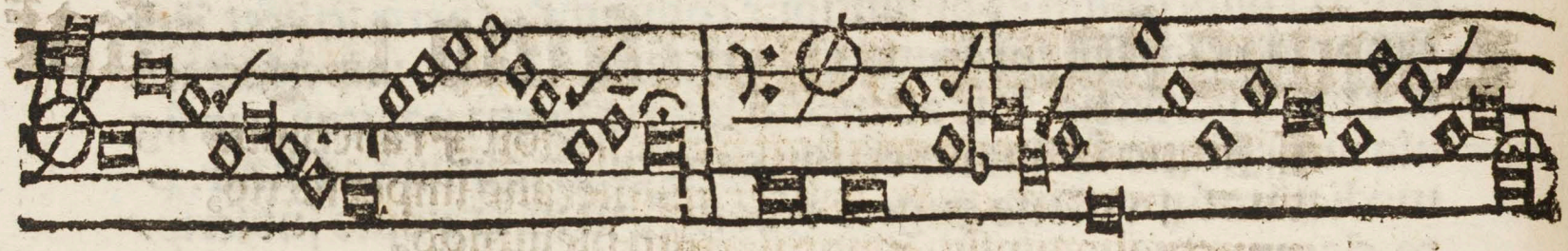

TENOR de pũcto alterationis BASSUS de pũcto alteratiõis

¶ Sunt preter hec alia duo punctorũ genera: scilicet perfectionis: Et est pũctus note perfecte postpositus: ipsam nec auget nec minuit: sed ne a sequente imperficiatur preseruat. Et ponitur vt additiõis: sed discrepat abeo: quia circa notas perfectas solum locatur, Transportationis autẽ punctus: notis appositus: eas ad distantiores figuras transfert computandas. Nec in anteriores sed posteriores tantum vim suam dirigit: hoc modo.

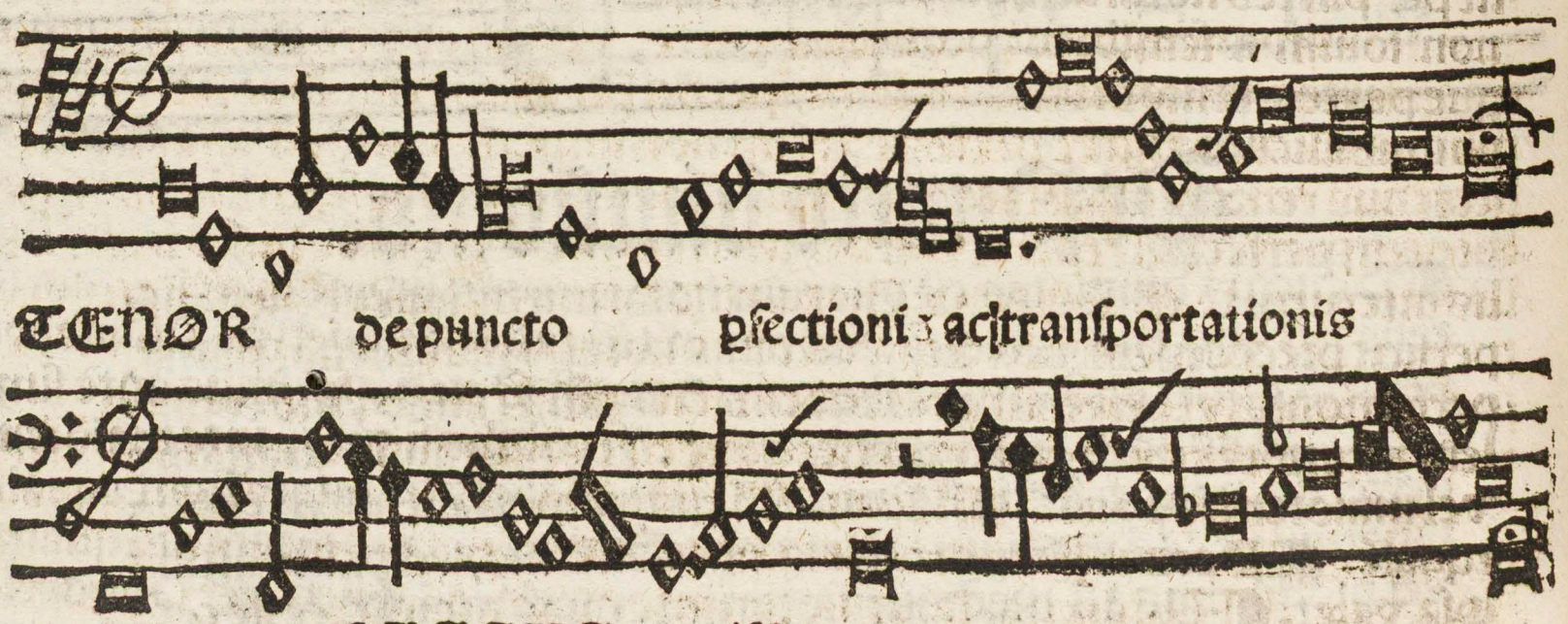

TENOR de puncto pfectionis ac transportationis

BASSUS de eisdem

Caput undecimum de Imperfectione.

Vnde imperfectio est perfectarum notarum degradatio. Est enim imperficere, notam perfectam, imperfectam reddere, Vel est ipsam de suo valore deponere.

De duplici Imperfectione.

¶ Imperfectio duplex est. Totalis scilicet, quando precise tertia pars valoris notulis aufertur, vt dum in tempore perfecto breuis per semibreuē imperficitur. Partialis, quando non tertia pars precise, sed minor ea pusta ferta vel huiusmodi ipsis notis abstrahitur, Vt dum longa imperfecti modi, sed imperfecto tempore, vbi duas tantum breues valet, a semibreui in perficitur, respectu breuis in ea contente, Et breuis a minima in prolatione maiore. Duplex impfectio.

Quibus signis Imperfectio cognoscat

¶ Imperfectionis tria sunt signa, scribit Franchinus lib. 2. practice. ca. 11. scilicet numeralis imperfectio, punctualis diuisio, et notularum plenitudo. Impfectiōis tria sig, na.

Regule de Imperfetione.

¶ Prima. Quattuor sunt note imperfectibiles, maxima scz, longa, breuis, ac semibreuis. ¶ Secunda, Omnis imperfectibilis figura, semper est in numero sue perfecte quantitatis consideranda. ¶ Tertia. Quod semel imperfectum est, amplius imperfici non potest. ¶ Quarta, Omis iperfectibilis figura, maior erit imperficiente. ¶ Quinta, Imperfectio non solum fit per partes notarum propinquas, sed et remotas. Vt breuis perfecta, non solum a semibreui propinqua parte, verum et a duabus minimis, que partes remote ipsius existunt, iperfici pt. ¶ Sexta, Due partes propinque alicuius figure perfecte, ipsam non imperficiunt, sed vna tantum, licet due remote idipsū facere possint. Quare si due pause semibreues post breuem perfectam reperte fuerint, perfecta manebit, nisi diuisio punctualis interueniat. ¶ Septima, Omnis figura minor superflua, maiorem imperficit precedentem, non sequentem, nisi id ratione puncti diuisionis, vel perfectionis: vel etiā transportationis fiat. ¶ Octaua: Similis ante similem nō imperficitur: quare omnis imperfectibilis figura: ante maiorem: vel minorem se ponat. ¶ Nona: Maior nō iperficit minorē: aut equalis equalē. ¶ Decima: Figura aliam imperficiens: aufert ei tantum quantū ipsa valet. ¶ Undecima: Pausa non imperficit sed ipficit. ¶ Duodecia.

Ligatura non imperficit, sed imperficitur.
¶ Tredecima, Maxima in imperficiendo non agit: sed patitur.
¶ Quarta decima, Minima in imperficiendo non patitur: sed agit.
¶ Quinta decima, Longa, brevis, et semibrevis imperficiũt, et impficiũt
¶ Sedecima, Omnis imperfectio vel a facie, vel a tergo fit. A facie, quãdo imperficiens imperfectibilem precedit, a tergo, quando imperfectibili succedit. Sunt qui ab vtroq; fieri credunt, in partiali imperfectione.
¶ 17. Imperfectio que ante et post fit, non per propinquas partes, sed remotas contingit.
¶ 18. Omnis imperfectio fit vel per notam, vel per pausam, vel per colorem. Per notam, quando scilicet ante vel post notam perfectam, figura minoris speciei collocatur, eam imperficit, hoc modo.

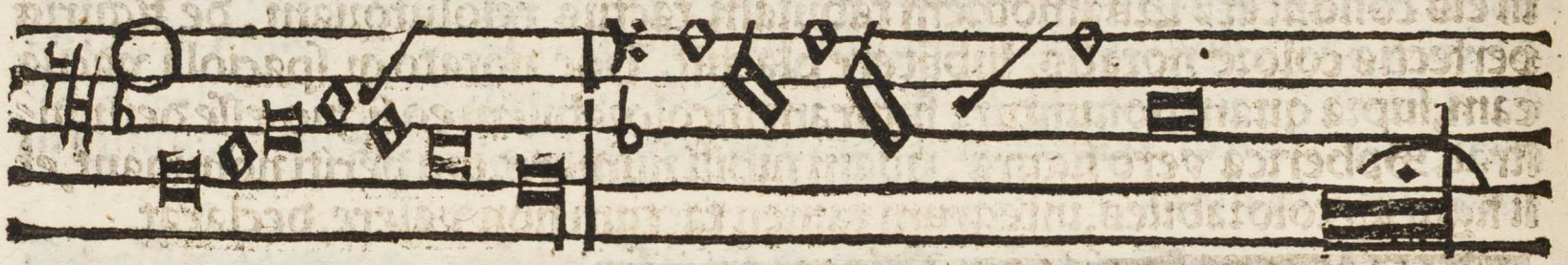

TENOR BASSUS

¶ Per pausam qñ scilicet ante vel post notam perfectã pausa minoris speciei reperitur, figura imperficit, pausa autem imperfici non potest, hoc modo.

TENOR

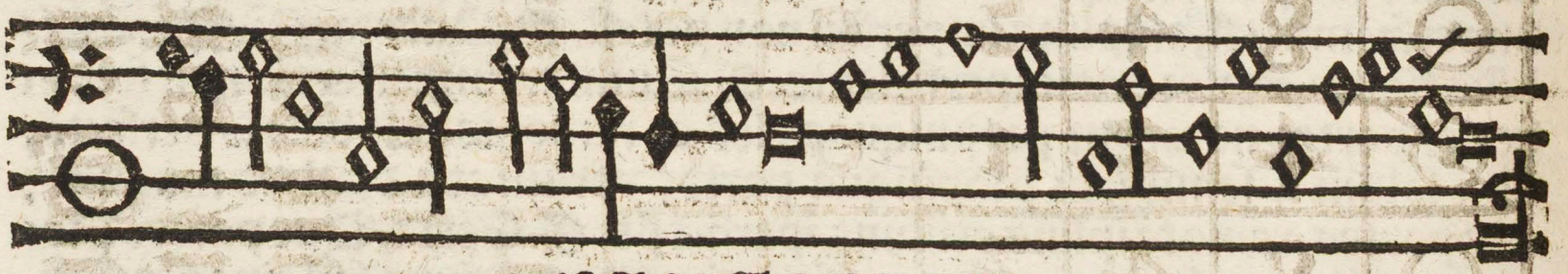

BARITONANS

¶ Per colorem, quãdo in figuris perfectis color offenditur, imperfecte sunt, quia tertia pars eis aufertur, hoc modo.

TENOR

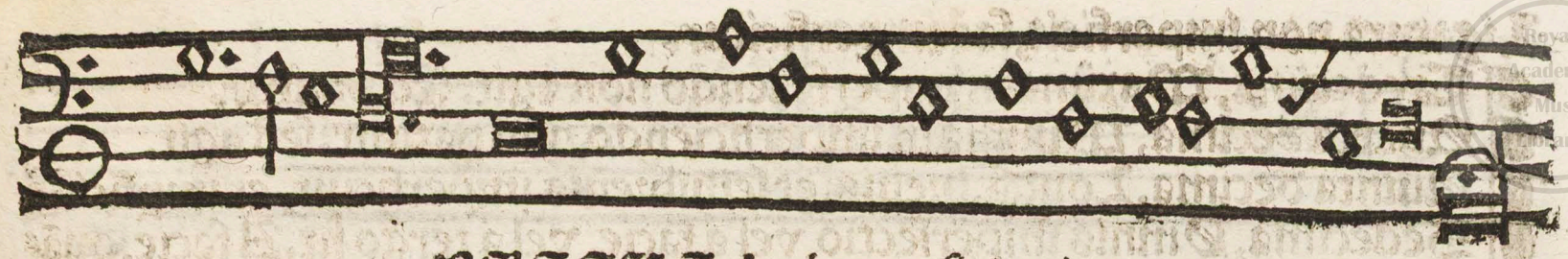

BASSUS huius positionis

De Colore.

¶ Unde color in proposito nihil est aliud, q̃ notularum plenitudo. Uel ē principalium figurarum denigratio. Cuius tanta vis est vt figuris in sua perfecta quantitate deductis, tertiam partem valoris adimat, Imperfectis vero, modo quartam partem auferat, modo hemiolam proportionē in eis conducat. Quamobrem tabulam tactus resolutoriam, de figuris perfectis colore notatis, subijcere placuit. Hoc notato q̃ spaciola vacua eam, supra quam ponuntur, figuram incolorabilem eo signo esse demonstrāt. Spherica vero figura, quam nihili numerorum periti nominant, et si figuras colorabiles, integrum tamen tactum non valere, declarat.

⊙3	18	6	2	0	0
O3	18	6	2	1	
⊙2	8	4	2	0	0
O2	4	2	1		
⊙	8	4	2	0	0
⊘	4	2	1	0	0
O	8	4	2	1	
∅	4	2	1	0	
	▬	▬	■	◆	◆

Quoniam aliis figuris color essentialis existat: nullam accidētalem notis inducit quantitatem.

¶ Color etiam interdum nec auferre nec afferre quicquā, apud doctissimos quosq; offenditur: Tū maxime dū amouende alteratiōis gratia, impefectarum figurarum propinquis partibus collocatur, hoc modo.

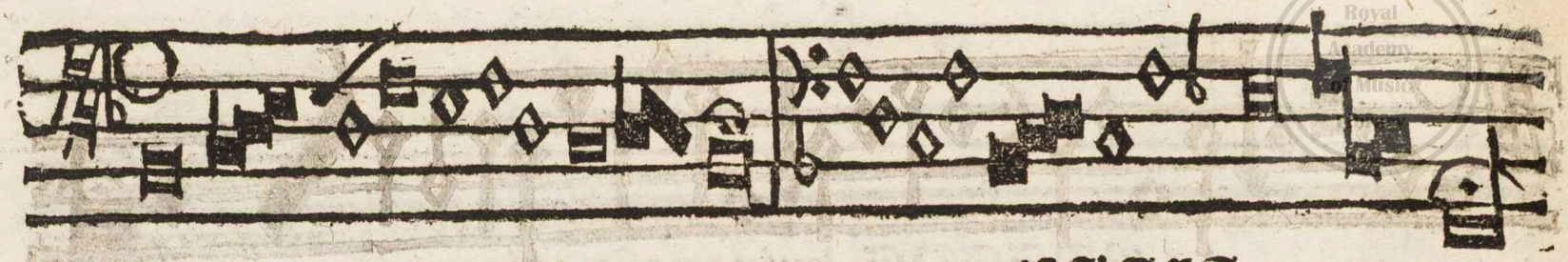

TENOR BASIS

Henricus Ysaac

¶ Plerumq; demum color in figuris imperfectis: inquit Franchinus li. 2. ca. 11. duplam proportionem efficit. Quod henricus Ysaac: in quodā Alleluia de Aplis: non minus concinne: q̄ vere disposuit: hoc modo.

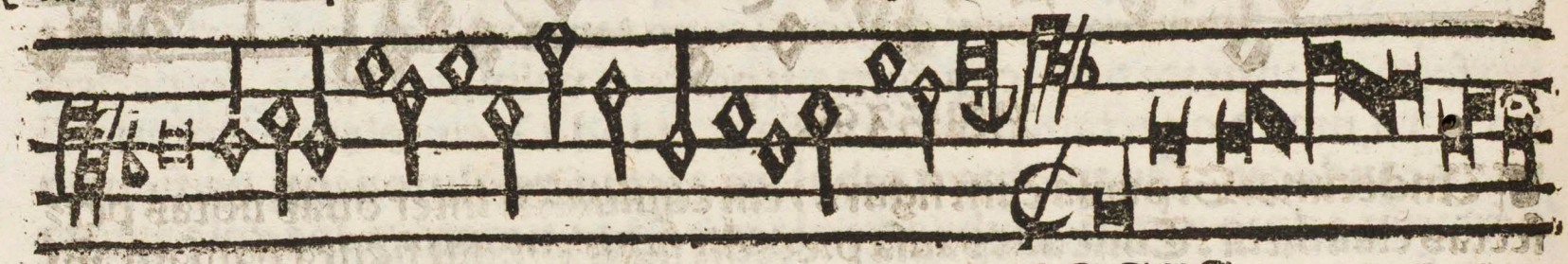

TENOR BSSIS

Caput duodecimum de Alteratione.

Ioannes Murs Tinctor.

Alteratio scōm Joannem de muris est minoris notule respectu maioris duplicatio. Uel vt Tinctor ait: est proprij valoris geminatio. Uel est vnius et eiusdem note repetitio. Et dicitur alteratio: quasi altera actio: id est secūdaria alicuius note decantatio: propter ternarij perfectionem.

De Alteratione regule.

¶ Prima: Quattuor sunt note alterabiles: scribit Franchinus. lib. 2. ca. 13. longa: brevis semibrevis: ac minima.

¶ Secunda: Alteratio maximam excludit: et in minima terminanť: quia maxima maiorem se: cuius propinqua pars esse possit non habet: diminutiones autem figure numero ternario non sunt computande.

¶ Tertia: Alteratio euenit notulis non perfectis: sed quū fuerint perfectarum propinque partes quoniam perfecta inquantum talis: alterationi non subiacet.

¶ Quarta: Note tantum alterantur et non pause.

¶ 5. In secundam et non in primam cadit alteratio.

¶ 6. Omnis nota alterata continet se ipsam bis.

¶ 7. Similis ante similem non alteratur.

¶ 8. Alteratio solum contingit in gradibus perfectis.

¶ 9. Alteratio fit ob defectum vnus note: cōputata ternarij nūerositate.

¶ 10. Quoties inter duas imperfectibiles due alterabiles claudūtur: absq; puncto diuisionis; secunda sp alteraťr: vt subscripto exēplo declaraťr.

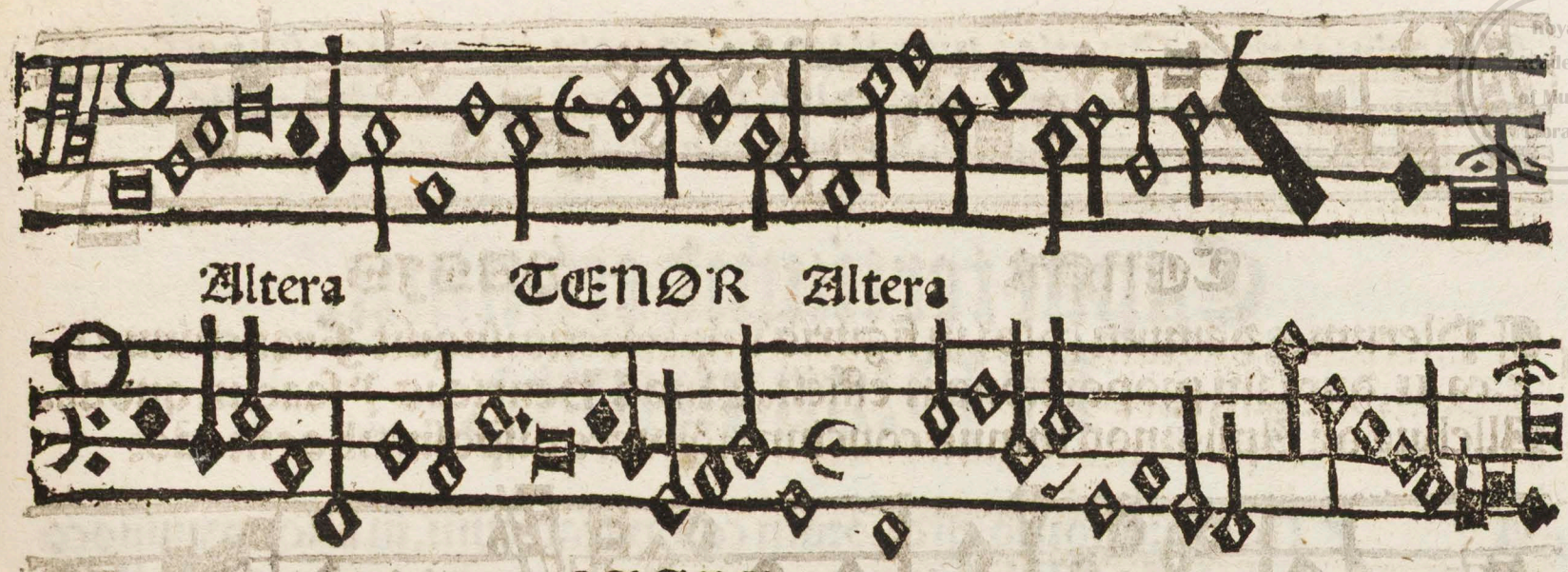

BASIS.

¶ Undecima: Si pausa cum figura: cui equiualet: inter duas notas perfectas clauditur: Tunc aut pausa precedit figuram: aut figura pausam. Si primū, figura alteratur: si secundum: alteratio non habet locum: quia nō alterantur tantū: et non pause. Cadit insuper in secundam semper: et non in primā alteratio: hoc modo.

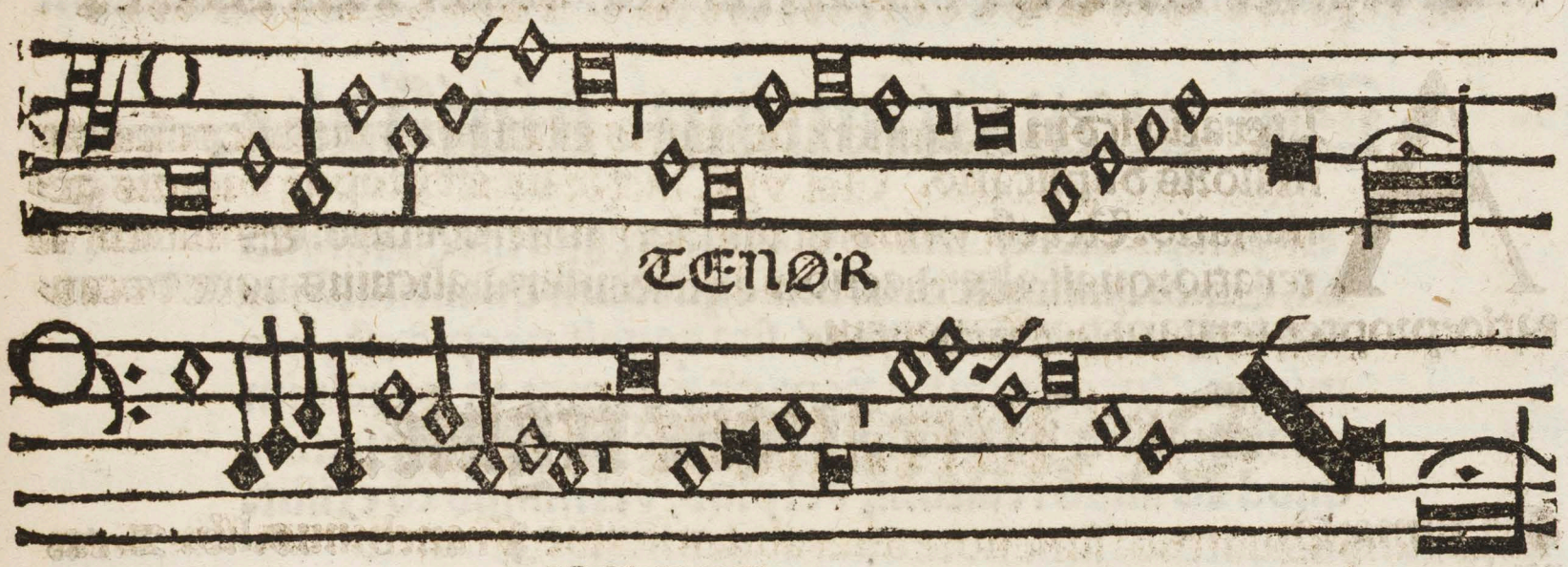

¶ Duodecia: Alteratio plenitudie notarū: ac pūcto diuisionis tollit. Et in ligaturis etiā alteratio saluat: vt in scripta parabola claret.

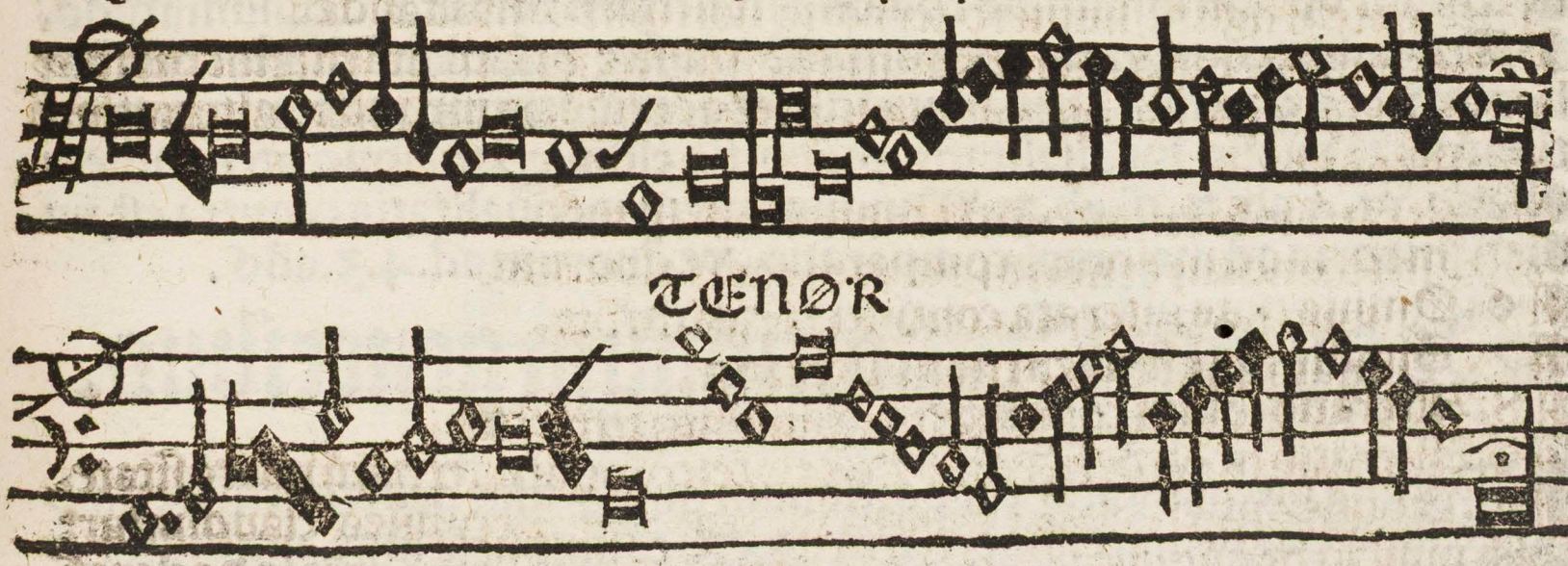

¶ Decimatertia. Quoties tres alterabiles note inter duas imperfectibiles clauduntur, ambe imperfectibiles perfecte manebunt et nulla alterabilium alteratur, quia numerus ternarius vbiq; est perfectus.

Caput tertiumdecimum. De Proportione.

Euclides. Vnde Proportio est duorum comparatorum, in aliquo vniuoco habitudo. Uniuoco dico, quia in equiuocis cõparatio nulla ẽ, Stylus eteni et vox acuta non comparantur. Quo fit vt proportio inter equalia ac inequalia, similia ac dissimilia, inueniatur proprie dicta. Uel secundum Euclidem. Est duarum quãtecunq; sint, eiusdem generis propinqui quantitatum, alterius ad alterã, certa habitudo. Hinc continua et discreta, quanq; sub eodem genere quãtitatis contineantur non cõparantur, quia remota non propinqua existũt.

De proportionum diuisione.

¶ Proportionũ alia equalitatis, alia inequalitatis est, Equalitatis est duarum equalium quantitatũ relatio. Equale eni est, quod suo equali nec plꝰ est, nec minus. Inequalitatis vero est duarum in equalium quantitatum habitudo. Inequale siquidẽ id dicitur, quod ad aliud relatum, vel plus, vel minus eo existit.

Que Proportio musicis conueniat.

¶ Quom vocum similitudo consonantiam non pariat. sed, dissimilitudo. Hinc solam inequalitatis proportionẽ musice disciplina considerat. Et hec bifariam partitur, in maioris scilicet ac minoris inequalitatis proportionem. Maioris inequalitatis proportio est: nũeri maioris ad minorem relatio. vt. 4. ad. 2. 6. ad. 3. Minoris autem inequalitatis ecoutra est, numeri minoris ad maiorem comparatio. vt duorum ad. 4. 3. ad 6.

De quinq; Proportionum generibus.

¶ Maioris inequalitatis proportionum quinq; sunt genera, scilicet multipler, superparticulare, superpartiens, et hec simplicia sunt, multiplex superparticulare, et multiplex superpartiens, que sunt composita. His alia

quinq; genera minoris inequalitatis opponuntur: inquit Franchinus: eisdem etiam nominibus: preposita tantum prepositione sub: vt submultiplex ꝛc. Uerū cū multiplex proportio precipuam in musicis consonantijs vim habeat: Superparticularis deinde: Superpartiens vero cum duobus sequentibus nullam: quare superpartiētiū genus cum ceteris subsequentibus: tanquam parum validum: ab harmonico concētu relegam⁹: duo priora solum amplectendo.

De generibus multiplici.

¶ Multiplex proportiouū genus: ceteris et prestantius et antiquius: Est dum maior numer⁹ ad minorem relatus: totum minorem pluries: vt bis vel ter: precise comprehendit. Cuius species infinite: si singulos nūeros vnitati comparaueris: apparebunt: vt in scripto quadrato licet videre.

2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1	1	1	1	1	1	1	1

Dupla Trip. q̄dru. q̄ntu sextu. septu. octup. nonu. decu.

¶ Huic dicto generi: oppositum est: primum minoris inequalitatis gen⁹: submultiplex appellatum. Horum alterum destruit alterum: nec in suo esse perdurare sinit. Hoc genus: eadem relatione vnitatis ad alios numeros facta: eadem cum multiplici: etiam eiusdem nominis species: adiecta preposition sub: ex se producit: hoc modo.

1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	3	4	5	6	7	8	9	10

Sub dup | Sub tri | Sub q̄dru | Sub q̄ntu | Sub sextu | Sub septu | Sub octu | Sub nonu | Sub decu.

De genere Super-particulari.

¶ Superparticulare secundum proportionum genus fit: quando numerus maior minori comparatus: ipsum semel: et insuper aliquotā eius par- Franchinus

tem, in se concludit. Est autem pars aliquota, que aliquoties sumpta, ipsū totum producit precise. Cuius quidem generis species innumerabiles cōducuntur, singulos si numeros, dempta vnitate, ad minorem viciniorem computaueris, modo subscripto.

3	4	5	6	7	8	9	10
2	3	4	5	6	7	8	9
Sesq̄altera	sesqui tertia	sesqui quarta	sesqui quīta	sesqui sexta	sesqui septīa	sesqui octa.	sesqui nona.

¶ Huius oppositum est Subsuperparticulare, secundum minoris inequalitatis genus. Quod et easdem species, eisdem etiam nominibus sub prepositione mediāte cū precedēte procreat, si singulos minores nūeros, vnitatē semp excipio, maioribꝫ vicinioribꝫ ꝓpare voluerimꝫ, eo ꝙ sequiť mō.

Boe.

2	3	4	5	6	7	8	9
3	4	5	6	7	8	9	10
subsesq̄alta	subsesq̄tertia	subsesquiq̄r	subsesquiq̄n	subsesquisex	subsesquisep	subsesq̄octa	subsesq̄nona

Quo pacto ex equalitate proportio: et subinde una ex alia cōducať.

¶ Cum proportionem ex equalitate, et ex vna aliam creare volueris, idipsum hac Boetij regula rite efficies. Dispositis tribus equis numeris, puta vnitatibus vel quibuscꝫ alijs, Tres alij substituātur, ita vt primus primo par sit, secundus primo et secundo, Tertius primo duobus secundis ac tertio, et dupla apparebit, hoc modo.

1	1	1	2	2	2	3	3	3
1	2	4	2	4	8	3	6	12
Duple.		Duple.			Duple.			

¶ Dz si et triplas conducere volueris, constitutis superiori ordine duplis iam creatis, substituantur tres numeri secundum regule predicte tenorem et habebis effectum, hoc modo.

1	2	4	2	4	8	3	6	12
1	3	9	2	6	18	3	9	21
Triple			Triple			Triple		

¶ Dz si has triplas tam creatas superiore ordine posuerimus, quadruplas producemus, per subditorum numerorum consonam ac regularem appositionem, ex quadruplis quintuplas, ꝛ item, ex quintuplis sextuplas, et sic deinceps vsq; in infinitum gradiendo.

1	3	9	1	4	16	1	5	25
1	4	16	1	5	25	1	6	36
Quadruple			Quituple			Sextuple		

¶ Dz cum ex duplis sesquialteras creare volueris, conuersis nūeris duplarū ita vt maiores primi sint, et minores naturali ordine succedant, Substituantur alū tres numeri, prout sepe dicta regula exposcit, ꝛ apparebit effectus, vt in subiecto quadrato licet videre.

4	2	1	8	4	2	12	6	3
4	6	9	8	12	18	12	18	21
Sesquialtere			Sesquialtere			Sesquialtere		

¶ Et vt ex duplis sesquialtere, pari modo ex triplis sesquitertie, et ex quadruplis sesquiquarte conducantur, conuersione numerorū, vt de sesquialteris dictum est, et ita in infinitum vsq; progrediendo, eo quo sequitur modo.

9	3	1	16	4	1	25	5	1
9	12	16	16	20	25	25	30	36
Sesquitertie			Sesq̄quarte			Sesq̄quite		

Ex quibus proportionibus Musice. consonantie conducantur.

Boe. Ma. ¶ Proportiones musicas consonantias producentes sex sunt, Boetio ac Macrobio testib⁹, Tres in genere multiplici, scilicet dupla, tripla et quadrupla. Tres insuper insuperparticulari, scilicet sesquialtera, sesquitertia ac sesquioctaua, Quibus maxime rata musice interualla componuntur, inquit Plutarchus, Quare dimissis alijs, has tantum, que in notis consistant ac describantur, et preceptis et exēplis breuissimis duximus enodandas. Ac naturali ordine seruato, a Dupla, quoniam ceteris et dignior est et notior, exordium sumamus.

De Proportione Dupla.

¶ Dupla proportio prima multiplicis generis species, fit, quum maior numerus ad minorem relatus, ipsum bis in se comprehendit, vt. 4. ad. 2. 8. ad. 4. Sed musicaliter, quū due note contra vnam sibi et natura, et specie similem proferuntur. Cuius signū alij numerū binariū esse cōcludunt, alij (quoniam proportio non vnius sed duorum relatio existit) numerum numero supponendum eē contēdūt, hoc modo [2.4.6. / 1 2 3] idq; ⁊ si ceteris seruādū eē nō dubitāt

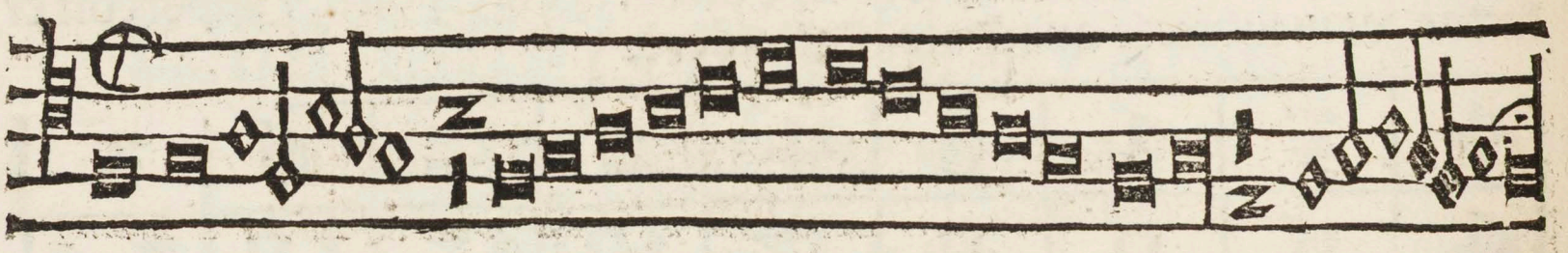

TENOR Duple

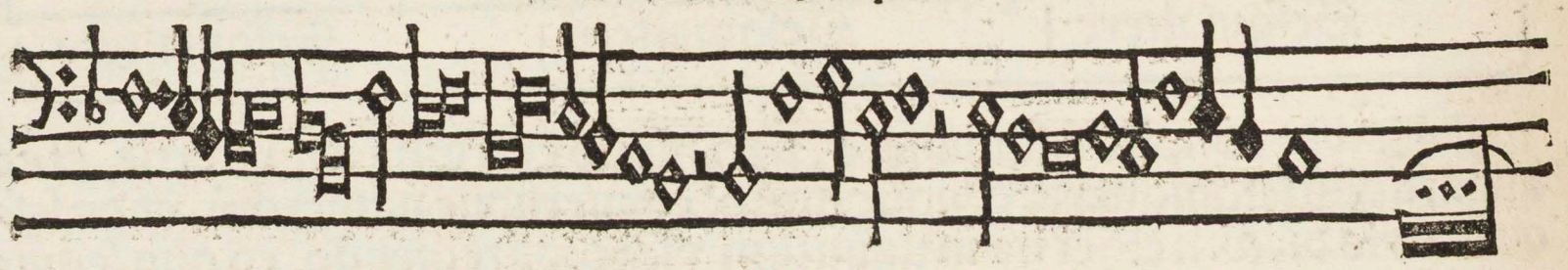

BASIS Duple

¶ Nec latere vos volo, duplam proportionē, aliasq; omnes multiplicis generis, canonib⁹ designari, dicendo, decrescit in duplo, in triplo, ⁊ sic deinceps. Qđ, quia vel industrie, vel tentatiōis gr̄a fit, nō improbam⁹. Sūt qui duplā ꝓportionē in figuris ꝯsiderāt, signis, vn cisq; si nistrorsuz versis, dicentes hoc. C. huius. Ɔ. esse duplū hanc illius, In pausis q̊z, huius ⌉illā⌈, Non alio: vt reor, freti patrocinio, q̄ q Franchin⁹ lib. pract. 2. ca. 4. dextrū latus sinistrp ⁊ auctius et ꝑfectius esse đt, sinistrū

vero, dextro imbecillius. Cui opinioni nec ipse refragor multū. Nā apud Ualerīū Probū eruditissimum grammaticum, de interpretandis Romanorum literis, C. litera, que semicirculi formam habet, Caium matrem, eadem inuersa Caiam femellam inuenio designari. Fabius quoq; Quintilianus Probi sententiam corroborans infit. Nam et Caius C litera notatur, que inuersa mulierem declarat. Et cū masculi femellis perfectiores existant, Semicirculo dextrorsum verso, perfectio eorum, harū autem imbecillitas, huius inuersione, declaratur. Hac occasione moti musici, latus leuum, dextro dimidium auferre voluerūt, sic

De Proportionibus regule

¶ Prima, Omnis proportio aut per aduentū siue contrarie proportionis tollitur, aut per signi interpositionem infringitur, Ut per aduentum subduple tollitur dupla, et sic de alijs. ¶ Secunda, Omnis proportio et pausas et notas respicit. ¶ Tertia, Omnis maioris inequalitatis proportio notas ac pausas, potentia sua naturali minuit, minorꝫ vero inequalitatis ad auget. ¶ Quarta Alteratio ac imperfectio, ijs tantum insunt proportionibus, que in gradibus perfectis fiunt. Nec omnib⁹ figuris, sed ijs dūtaxat, quas illi gradus sua perfectione respiciūt, autquibus extra proportionem hec accidentia accidunt. ¶ Quinta sesquialtera proportio figurarum ternariam, nisi eam a signo habeant, perfectionem excludit. Quare nec alterationem nec imperfectionem, negante signo, admittit.

De Tripla.

¶ Tripla proportio secunda multiplicis generis species, fit dum numer⁹ maior ad minorem relatus, ipsum in se ter concludit, vt 6. ad. 2. 9. ad. 3. Sed musice, quom tres notule, contra vnam sibi specie similem, proferuntur. Cuius signū nūerus ternarius vnitati suprapositus, existit. hoc mō 3/1

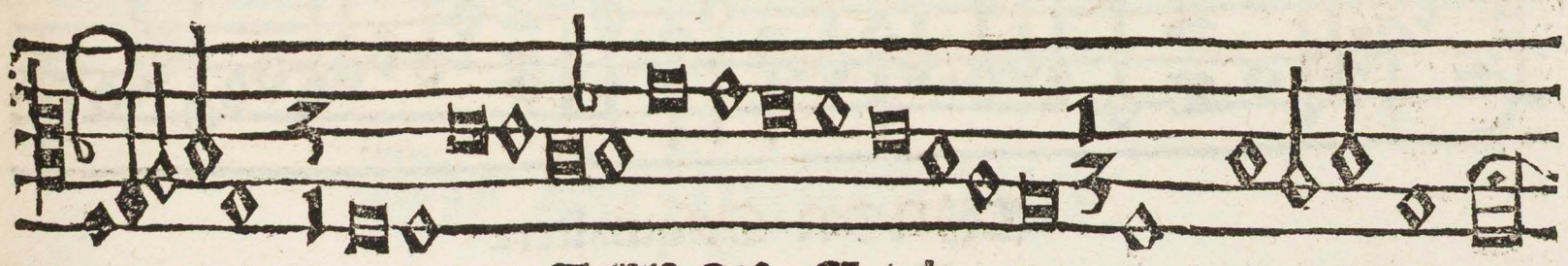

TENOR Triple

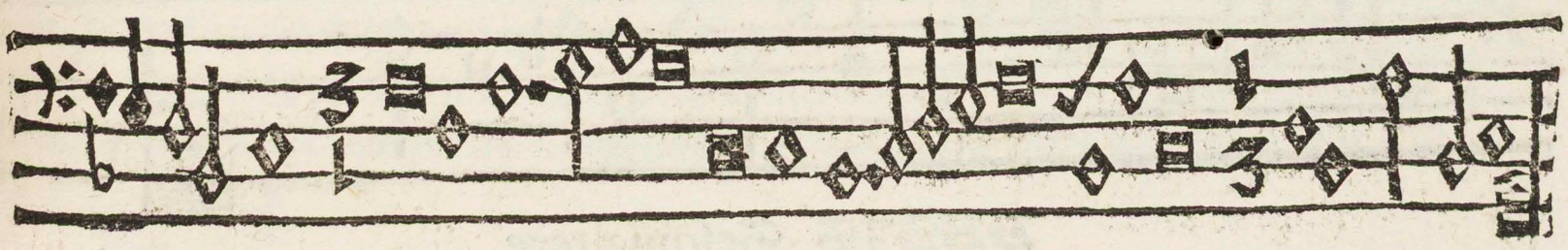

BASIS Triple

De Quadrupla

¶ Quadrupla, Tertia multiplicis generis ſpecies. fit quando numerus maior minorem quater in ſe cõprehendit, vt. 8. ad. 2. 12. ad, 3. Sed muſice quando quattuor note contra vnã proferuntur. Cuius ſigna ſunt hec

4 8 vt ſic
1 2

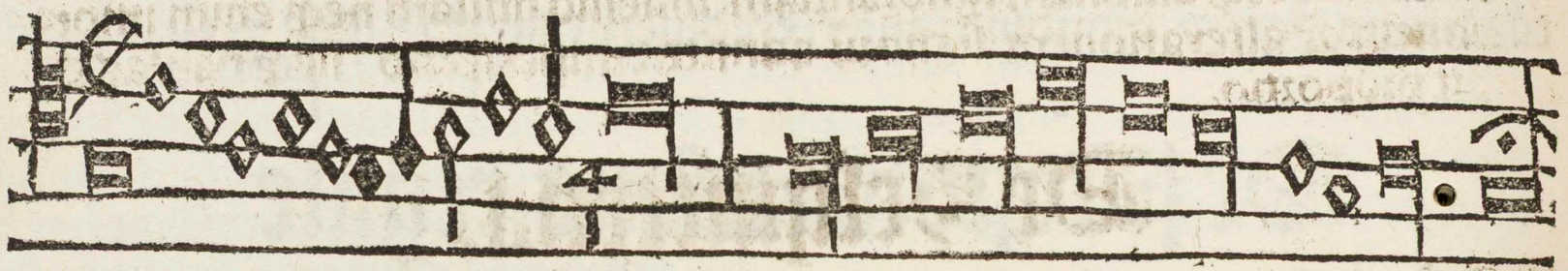

TENOR Quadruple

BASIS Quadruple

De Seſquialtera.

¶ Seſquialtera, prima ſuperparticularis generis ſpecies, fit qñ nũerus maior minorem ſemel continet, et alterã eius partem, vt 6. ad 4. 9. ad 6. Sed muſice, quando tres note, contra duas ſibi ſpecie ſimiles proferunt.

Cuius ſigna ſunt hec, $\frac{3}{2}$ $\frac{6}{4}$ $\frac{9}{6}$ vt in exemplo ſequenti.

TENOR Seſquialtere

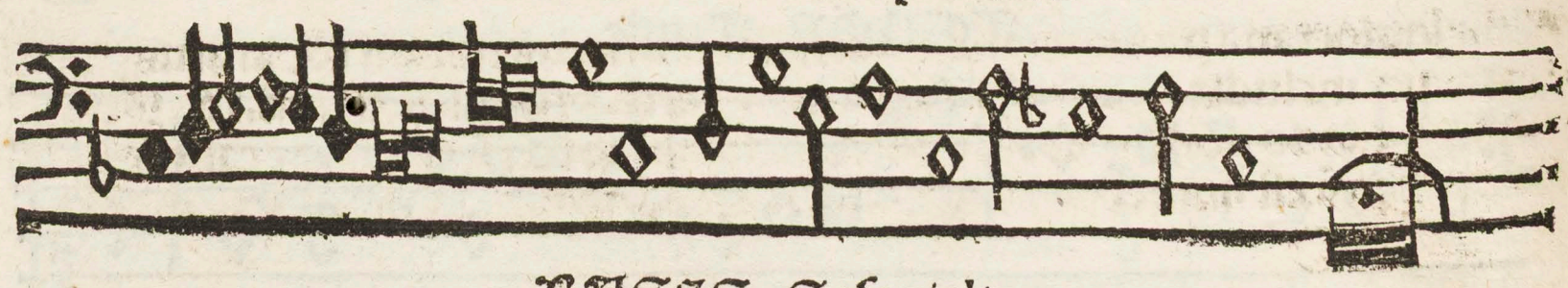

BASIS Seſquialtere.

¶ Sunt qui in figuris numerorum caracteribus sesquialteratis, colorem superinducũt, et ediuerso, sesquialteras, sesquialterantes, Et illi tales, teste Franchino, id vitium incidunt, q̃ ex duabus sesquialteris nõ duplam sesquialteram, vt ipsi credunt, sed duplam sesquiquartam producũt. Quidam imperfectionem ac alterationem in sesquialteratis imperfecti temporis ponunt, pausam breuẽ vno tactu mensurãtes licet in notis tres semibreues in vno tactu disponant. Qua autem id faciant auctoritate, preter execrandam atq̃ asininam ignorantiam, inuenio nullam neq̃ enim imperfectionem ac alterationem signorũ admittit imperfectio, neq̃ pausas excludit proportio. Franchinꝰ.

De Sesquitertia.

¶ Sesquitertia proportio, quam epitritam nominant, eo q̃ Epitrito conducat secũdũ Macrobiũ, fit, quando maior notularũ nũerꝰ, minorẽ semel in se, et tertiam eius partẽ concludit, vt 4. ad 3. 8. ad 6. 12. ad 9. Sed musicaliter quando quattuor note contra tres sibi specie similes proferuntur

Cuius hec sunt indicia $\frac{4}{3}$ $\frac{8}{6}$ $\frac{12}{9}$ Quidam etiã semicirculum inuersum huic proepositioni ascribunt, sed Tinctor improbare videtur.

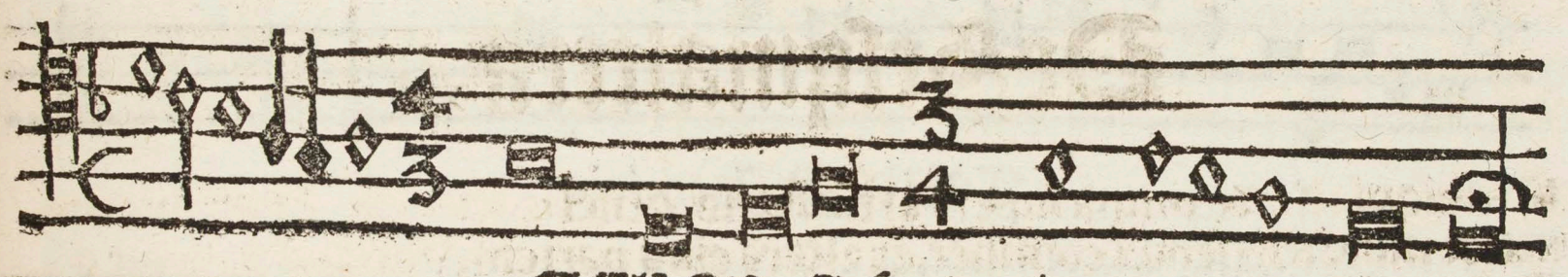

TENOR Sesquitertie

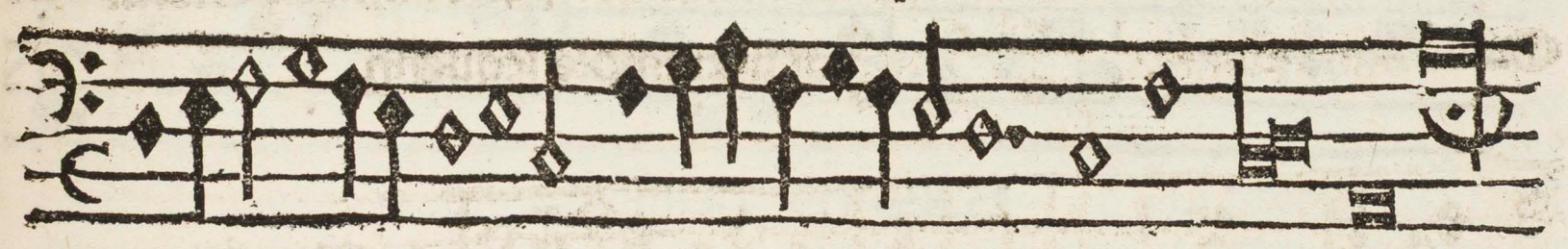

BASIS Sesquitertie

De Sesquioctaua.

¶ Sesquioctaua proportio fit, quũ maior numerus minori cõparatus, ipsum semel includit, et cũ hoc octauã eius partẽ. vt 9. ad. 8. 18. ad. 16. Sed musice quando nouem note, contra octo sibi specie similes, decantãtur. Cuius signũ est numerus nouenarius octenario suprapositus, hoc modo

9 vel ↄ

8 8

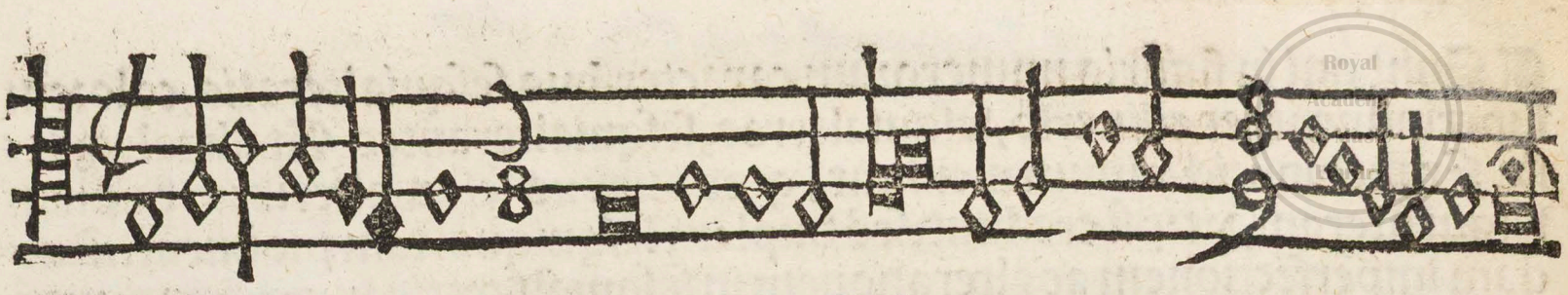

TENOR Sesquioctaue

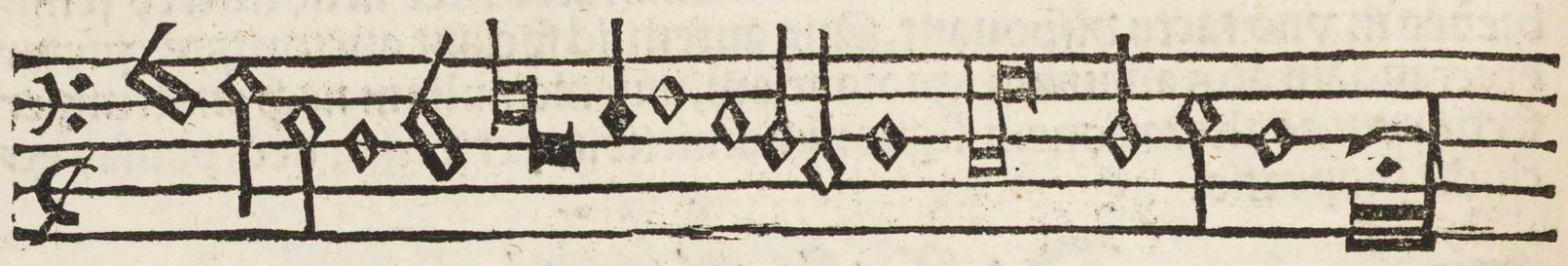

BASIS Sesquioctaue

¶ Sunt insuper, qui (quoniã superueniente colore valor minuitur (ses-
Aul9 Geli9 quialterã notarum plenitudine considerant. Quam et hemiolam nomi-
nant. Est enim id hemiola, quod sesquialtera: Inquit Aulus Gellius li. 19. ca. 14. hec tamen notularum denigratio non nisi sub imperfectis quã-
titatibus, ipsis accidere solet, scribit Franchinus.

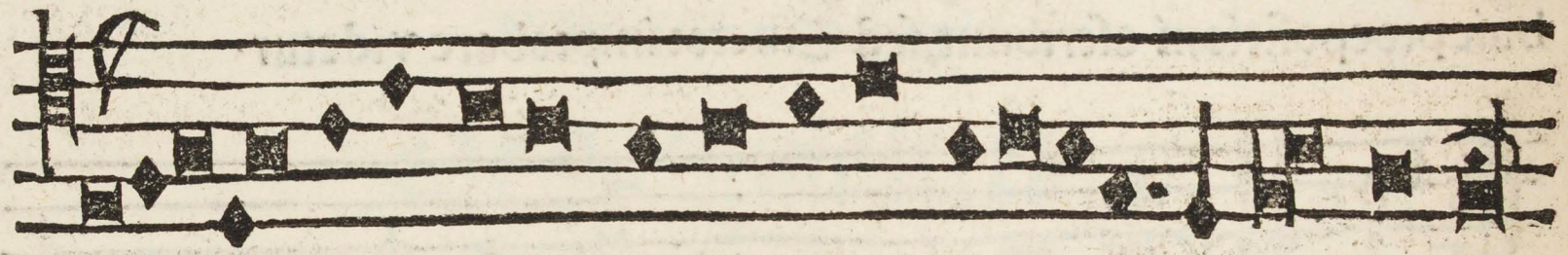

TENOR hemiole

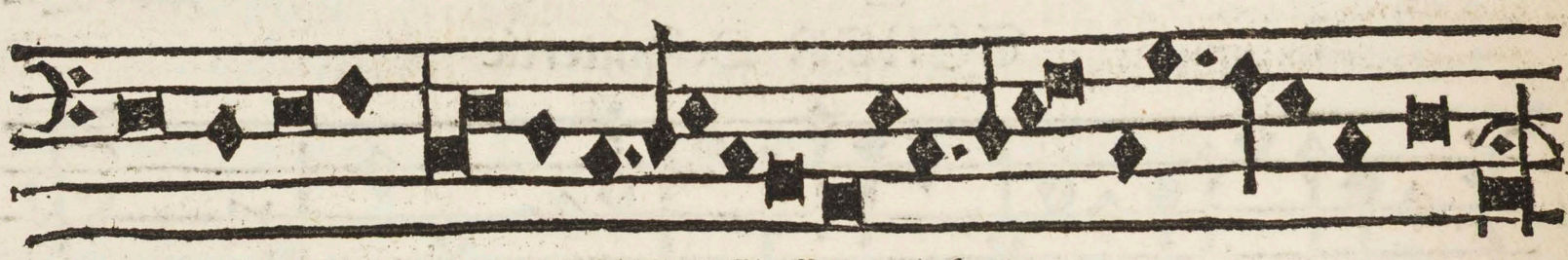

BASIS hemiole

¶ Etsi multe sint alie proportionum species, quas in harmonico concen
tu musici obseruant, has tamen omnes breuitatis studio preterire statui,
ne puerorum, quibus hic liber dicatus est, ingenia impedire magis q̄ iu
uare videar, Tum propter illarum difficultatem proportionũ, Tũ prop-
Hiero nim9. ter tenuitatem puerilium ingeniorum. Grandes enim materias, parua nõ
ferunt ingenia. Dent igitur veniam docti, quoniam ieiunis, non delicatis
scriptitatum est, Diuina tamen fauente clementia omnia, que nũc vel bre-
uitatis, vel alterius rei causa neglecta sunt, olĩ maiore diligentia, maiore
cura, maiore deniq; rerum intuitu, in volumine quodam grandiori elabo
rata videbuntur, Sed queso interea ijs paruis studiosi se exercitent ado-
lescentes, vt quum ad maiora gradiendum sit, idonei inueniantur.

Finit liber Secundus.
Sequitur Tertius.

Perspicacis Ingenij Viro Philippo Suro Myltenburgensi, bonarum disciplinarum Magistro, Musico argutissimo Sacelli Palatini principis, ac Bauarie ducis moderatori precipuo, Andreas Ornitoparchꝰ Meyningensis. Sa.

QUm homo dignissima creaturarum, animal deiforme, mansuetum natura, statura erectum, prouidũ, sagax, memor, acutum, secundum rationem legis ac discipline susceptibile, ceteris insensatis animantibus prelatum, ac duobus potissimis, sermone scilicet ac ratione, conditoris sui beneficio decoratũ existat, Philippe charissime, Ipsius ignorantia tanto est turpior, quanto ipsis homo bestijs existit dignior. Que cũ alijs turpis sit, Clericis turpissima est. Quorum vite ad hoc ordinata est conditio, vt ceteris bene viuendo morũ, doctrine, ac probitatis prebeant exemplum, fidei feruorem in populo augeãt, Et quod potissimum eorum est officium, hymnis et canticis deum laudãdo, deuotionem in fidelium cordibus excitent. Quemadmodum enim militaris disciplina, imperatorum decus existit, ita sacerdotum ac clericorũ omniũ concinentia. Cuius tanta est dignitas, reuerentia, atq; maiestas, vt omnia diuina officia, non nisi per eam ordinantur, regantur, compleantur. Sed vtinam bene, nam hac nostra tempestate, proch pudor, inter multos vix pauci reperiuntur artis huius periti, qui, ad que ordinati sunt officia, rite ac rationabiliter perficiunt. Quod an fortune, que sepe promouet indignos; an prelatorum incurie ascribendum sit, nescio. Nam ij sepius, etsi in alijs parum sapiant, ab ipsa modulationis disciplina, quã ex patrum decreto scire tenentur, penitus sunt alieni. Quare retrusis doctis, quos vt censores timent, similes sibi ceremonijs perficiunt, prebendis onerant, dignitatibus cumulãt. Quo fit, vt alij ere, dolo, fraude, alij munere, alij fauore, alij alijs citra canonicam constitutionem vijs, ad ecclesiasticas dignitates promoti, nõ se ecclesie: sed ecclesiam sibi seruire credunt. In choro stantes, aut vt asini ad lyram oĩno obmutescunt. aut absq; lege, modo, ratione, velut boues vlulando, concinnem cantũ confundunt, fideles a deuotione impediunt, in risum et cachinnationem male canendo prouocantes, Et sic ex oratorio speluncã faciunt Theatralẽ, dũ cõcinentie disciplis-

Imperatorꝝ decus

nam, aut non didicerunt, aut, quia forte magni domini sunt, discere erubescunt. Et hos tales Commentator Christiane religionis, licet emulus, hic verbis increpat dicens. Ue vobis hominibus qui de numero bestiarū computati estis, Bonum quod in vobis est non cognoscentes, propter qđ ad superiora ascenditis, et deo similes estis. Sed que sunt hec bona, que nos deo similes faciūt, Nisi ecclesiastici gradus ac sacerdotū dignitas, que omnem terrenam transilit dignitatem. Sacerdos enim, et regibus est celsior, et angelis sanctior. Quare propheta Psalmo. 81. ipsis loquitur dicēs. Ego dixi dū estis, et filij excelsi omnes. Sed id gratia adoptāte, non natura generante apud diuum Augustinum conceditur. Bestijs autem connumerantur illi, dum neglecta ratione, qua cū angelis participamus, sensualitatem, que nos bestijs simillimos efficit, sequuntur. Os suum, ad dei laudem non apperientes, Quibus et istud propheticum rite congruit, Os habēt et non loquētur, neq; clamabunt i gutture suo. Insuper cū populus beatus dicatur, qui scit iubilationem. Constat tales a beatitudine longe alienos esse. Quoniam vt de iubilatione ac cantu sileam, Uix quidē legere possunt Sed vt ipse verum fatear, facilius legendo, q̄ cantando, errores incurrimus, quia cum alijs canimus, soli autem legimus. Quod cum attenderem, Uir humanissime, vt studiosos et hac in re iuuarem, Post cōcentum, quem superioribus duobus libris enodauimus: Accentum ecclesiasticum adire libuit. Rem sane difficilem: Tum q̄ et grammaticum requirat et musicum, Tum q̄ vsu potius q̄ scripto habeatur. Antea enī aut nulli: aut admodum pauci ecclesiasticum accētum tractauere. Ob id cum difficultate raritas: op⁹ aliquandiu: ne in lucē ederet: impediuit: Editū autem iam atq; perfectum: tue mando fidei: tue cure: tueq; subijcio censure: Ut pro iudicio stetq; cadetq; tuo. Orans quatenus et a mendis eruas: et ab emulorum incursu defendas. Quoniam potis es: doctus es: pius es: Et preter cetera nature dona habes in dicendo elegantiam: in dictando venam suauitate scaturientem: in cantu: quo ceteris tuis commilitonibus prestas: cum gratia peritiam: in peregrinos: vt ipse: dum coepulo tuus essem: expertussum: cum hospitalitate libertatem. Quo fit: vt omnes Bodorini gymnasij: quam Heydelbergam nominant: magistri: te vnice diligāt: colant: venerentur. Uale felix vir prestantissime: et Andream tuū ab inuidorum liuore: redime: protege: defende.

Comsmentator.

Prospheta

Bodorinum gymnasiū.

Musice Omithoparchiane Liber Tertius ecclesiasticum declarans Accentum.

¶ Argumentum Magistri Cotheri In librum Tertium.

Tertius accētus: vt erunt ex arte tenendi:
Pandit: vt ex ipso rite legenda legas.

Caput Primum de laude Accentus.

Royal Academy of Music Library

MAgnam habet cum concentu accentus affinitatem: fraterna nanq; cognatione coherent. Sonꝰ nanq; ecclesiastice harmonie rex: amborum pater: Alterum ex Grammatica: alterum ex musica nympha progenuit. Quos cum vidisset pater, pariter et corporis: et ingenij dotibus pollere: alterumq; alteri: in omni genere scibili non inferiorem esse: sibiq; (quia grandeuus erat) mortem in dies imminere: cogitare cepit: vtrum eorũ regno suo preficeret, nunc hũc: nunc illum intuens: vtriusq; mores contemplabatur. Erat enim accentꝰ maior natu Grauis: facundus: sed seuerus: Ideo populo parum dilectus: Concentus autem hylaris: iucundus: amabilis: omnibus gratiosus: magis amari q̃ timeri studuit: Quare omnium animos: facile sibi concilauit. Quod cum notasset pater: plus et plus indies angebatur: quẽ e duobus regem consecraret. Accentus enim frugalior: alter vero populo dilectior erat. Statuto igitur die, vocatis regni principibꝰ: Quales sunt cantores, Poete: oratores: philosophi morales: preterea diuinorum rectores: qui in ecclesiastico regno: primum post regem locum tenebant. His coram Sonus rex: eiusmodi orationem habuisse dicitur: Proceres mei: varia militie pericula: terra mariq; experti: dum me duce victritia signa: per vniuersum orbem tulistis. Ecce orbis paret immensus: hostis nullus: omnia vobis secunda sunt. Soli mihi mors accedit: vita recedit: corpus debilitatũ laboribus: animus curis consumptus: Nihil mihi: nisi vt q̃ primum mortem experiar: expectandum. Quare statui vnũ e duobus: quos genui: filijs: quem cõmuni consilio elegeritis: vobis regẽ cõstituere: qui vos: qui regnum hoc vestro sanguine partum ab iniuria: et hostium incursione defendat. His dictis: proceres consultare: atq; turinatim de communi salute tractare: dissentientes tamen: alij aliũ sibi regẽ postulare. Oratores enĩ et poete accentum: Cantores vero et morales: Concentum regem postulabant. Rectores autem diuinorũ: apud quos iura regni erant: altius speculati: neutrũ reijciendũ: sed regnum illis diuidendũ sanxerunt. Quorum sententia: et apud regem preualuit. Diuisum est regnum. Ita vt Concentus omniũ cantabilium: vt sunt hymni: Sequentie: Antiphone: Responsoria: Introitus: Tropi et huiusmodi. Accẽtus vero eorũ que legũt: vt sunt Euangelia: Lectiones: Epistole: Orationes: Prophetie: dux atq; moderator existeret. Neq; enim sine Cõcentu: neq; sine Accentu: ecclesiastici regni: rite peraguntur officia. His partes cõposite cũ regibus suis abierunt. Et non mõ Concentũ: verũ et Accentũ: ab omnibus ecclesiasticis personis reuerendũ concluserunt. Quã rem Sanctissimus in Christo pater: ac dñs: dñs Leo papa decimus: et diuus Maximlianus Romanorum imperator gloriosissimus: Ambo dij terreni: Ambo Christiane reipubli-

Cantores Poete Oratores. philosophi morales Pontifices

Leo. x maximilianus.

ce culmina, Ambo bonarum disciplinarum ac precipue Musice artis precipua luminaria, generali patrum ac principum consensu approbrarunt, priuilegijs dotarunt, atq; omnes contradicentes, tanq; lese maiestatis reos, hic corpore, anima ille damnarunt. Hinc ego, attẽto q; multi sacerdotes (quod doctorum pace dixerim) tam scrupulose, tã monstrose, adeo mendose, legenda legant, vt non solum fideles a deuotiõe impediant, Uerum et in risum, et cachinnatiões male legendo inducant. Statui post Cõcentum omnem de accentu, quãtum musici est, nodositatem, regulis perstringere, vt vna cum Concentu. Accentus tanquã verus heres in hoc ecclesiastico regno habeatur. Et laus summi, cui honor debetur, cui reuerentia, rite peficiatur,

Caput secundum de diffinitione ac diuisione Accentus.

Isidorus

Unde Accentus, vt Isidorus lib. 1. ethi. ca. 17. scribit. Est certa ler, seu regula, ad eleuãdam deprimendamue cuiusq; dictiõis syllabam. Uel est regula locutionis. Inepta enim est locutio, que non exornatur accentu. Et dicitur accentus, quasi sit ad, id est iuxta cantum, secundum Isidorum, vt enim aduerbium verbum, ita accentus concentum determinat. Sed quom prescripte descriptiones, grammatico potius, q; musico accentui conueniant, necessariũ erit indagare, quo nam pacto ecclesasticus rite describatur accentus. Est gitur accentus, prout ecclesiasticis competit, Melodia quarumlibet dictionũ syllabas, iuxta accẽtus sui naturalis exigentiã, regulate pronũtiãs.

De diuisione Accentus.

Priscianus. Isidorus.

¶ Est autem accentus Tripartitus, Prisciano et Isidoro testibus, Grauis scilicet, acutus, 7 circumflexus. Grauis est, quo syllaba deprimit. Sed musice loquendo. Est finalium dictionum, secundum ecclesie ritum, regulata depressio. Cuius due sunt species, Una que dictionem finalem vel quamlibet eius syllabam deprimit per quintam. Et hec proprio vocabulo Grauis dicitur. Alia, que dictionem finalem, vel syllabam eius, nõ per quintam sed tertiam tantum grauat. Que a musicis accentus vocatur medius Nec succenseant Grammatiste, si suis legibus contrarium quid hic offenderint, Quoniam non grammaticum, quem Priscianus 7 alij abunde tractauerunt. Sed ecclesiasticum tractare tentabimus accentum, vt in sequenti exemplo licet videre.

Grammatiste.

Medius Grauis

Parce mihi dñe Nihil enim sunt dies mei

¶ Acutus accentus grammatice, Est quo syllaba eleuatur. Sed musice, est finalium dictionum, syllabarum ve secundum ecclesie ritum, regulata eleuatio. Cuius pariter due species reperiuntur. Una que syllabam, vel dictionem finalem reducit ad locum sui descensus, retinens acuti nomen Alia que non ad priorem sui descensus locum, sed in proximam secundam infrà, syllabam leuat Qui et moderatus appellatur, eo ꝙ moderate syllabam ducat in altum, vt in subscripto claret exemplo.

Moderatus Acutus

Illuminare hierusalem. quia gloria domini super te orta est

¶ Circumflexus est quo syllaba eleuata deprimit, Est enī teste Isidoro, contrarius acuto circumflezus, ab acuto nanq; incipit et in grauem desinit. Ecclesiasticis incognitus. Cenobite tamen, et potissimum Cistercien- Isidorus
sis ordinis, Circuflexum habent accentum, Ut apud veterem cellam eiusdem ordinis regale Cenobium expertussum. In quo vno, que vere religionis sunt, inuenio ornamenta, disciplinam, obedientiam, obseruantiam, vitam regularem, et, sine qua monasteria tartara sunt, charitatem, bybliothecam preclarissimam, Cellam pigmentariam preciosam, patrū multitudinem et piam et deuotam, illuminatissimorum virorum turbam copiosā, Artiū magistros duodecim, Sacre Theologie Baccalaureos tres. Vetus Cella et laus eius.
Domīo Martino de Lochen Abbate, Sacre pagine eximio doctore. Ac domino Michaele Geitano priore eiusdem pagine baccalaureo, rem ita administrantibus, vt et facultatum, et bonarum disciplinarum copia, apd eos inueniatur, Nec inter ceteros artium diuersarum professores desunt musici. Nec preter planum cantū, quem regulatissimum habent, mensuralem aspernantur. Quippe Domininus prior imprimis. deinde frater Michael Galliculus vtrisq; musice studiosissimi sunt. Quorum alter organice, alter harmonice musice tantā peritiam assecutus est, vt summis musice principibus cōnumerari nō immerito possint. Transeo alios plerosq;, qui non minus mensuraliter, q̄ si a cunabulis in sacellis principiū vixissēt, canūt. Transeo deniq; preciosissimum cantilenarum thesaurū, quem tantum habent vt nec principi cuiq; cedant. Ualeant nunc qui musicen reli-

Cantus honestū Cenobitarū solatium.

gios is interdicunt. Qui preter cantum: solatium nec vllum habere possunt salubrius: nec honestius: Dum enim solatiose canitur: omnis solicitudo prauarum cogitationū: preterea oblocutio: detractio: crapula insuper et ebrietas deuitatur. Cantus igitur tum planus tum mensuralis decet religiosissimos quosq; vt et laudes deo decantare: ac seipsos: solatiū tempore exhylarare valeant, Sed dimissis ijs: ad materiam vnde digressi sum⁹: reuertamur: atq; de circumflexo accentu solicitos ad fratrem Michaelem gallicum prenominatum remittimus. Qui rem tanta breuitate expressit, vt alterius elucidatione non egeat.

Caput tertium: generales regulas accentus depromens.

Quom a facilioribus: ad difficiliora innatus sit nobis processus: Primum igitur generales accentuationis regulas: et subinde speciales congruo ordine placuit enodare. ¶ Prima: Omnis dictio monosyllaba: indeclinabilis vel barbara: acutū erigit accentum: vt Astarot: Senacherib: me: te: sum. ¶ Secunda: Dictiões grece et hebree in latinis terminationibus latinum retinent accentū: vt Parthenopolis: Nazarenus, Hierosolima. ¶ Tertia Dictiones grece et hebree, latinam inflexionem non habentes, acuūtur, vt Cryson, Argyrion, Effraym, Hierusalem. ¶ Quarta Grauis accentus in fine complete sententie, acutus pariter. Moderatus autem, ac medius, non nisi in fine incomplete sententie proferuntur. ¶ Quinta. Grauis accentus non debet repeti nullo alio interueniente, nisi oratio adeo breuis existat, vt alius interuenire non possit, vt hic.

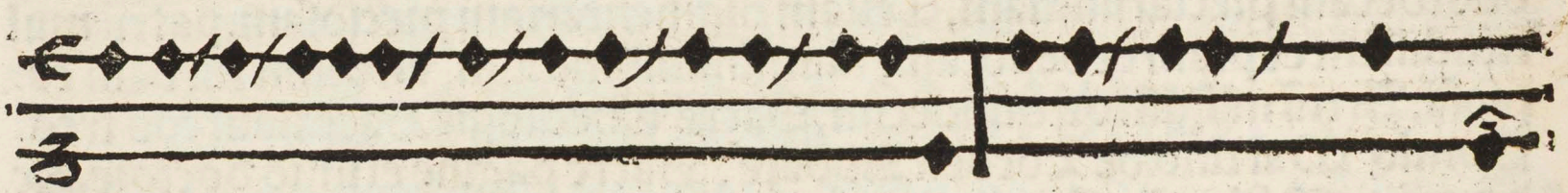

Factū est vespere et mane dies secundus Dixit quoq; deus.

Caput quartum de regulis specialibus.

Prima: Dictio monosyllaba, indeclinabilis, barbara, vel hebrea: quas acuto accentu proferendas diximus, aut ponitur in fine complete sententie: sic acuitur, aut incomplete, et sic moderatur. Hinc excipiuntur Encletice coniunctioues, que grauantur, vt sic

Arist.

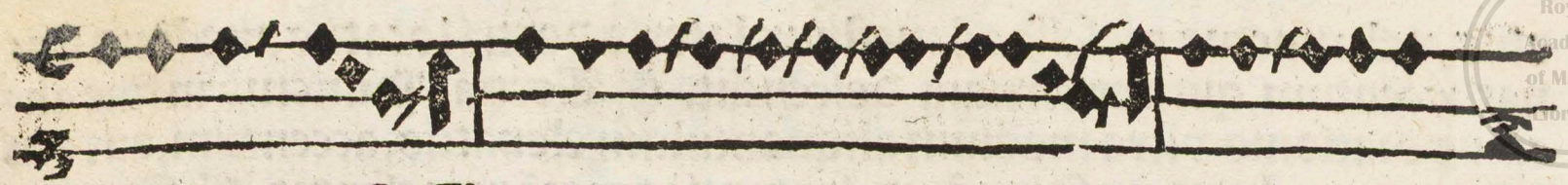

Dñs locut⁹ est Clamate ad me et ego exaudiã vos Deus dñsq̃

¶ Secunda, Prima dissyllabe dictionis, semper accentum recipit, siue breuis, siue longa sit, hoc modo.

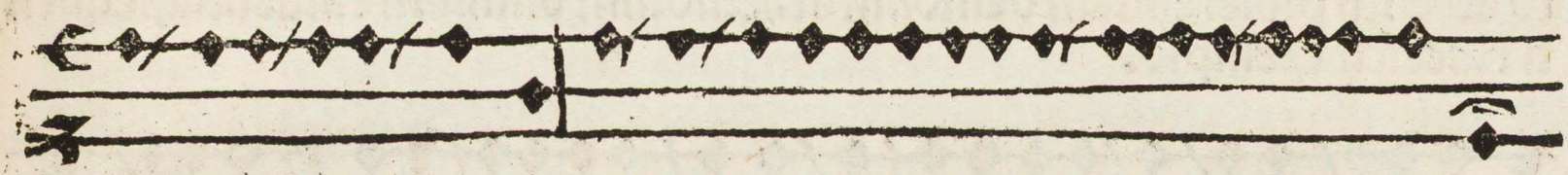

Et fugit velut vmbra Et in amaritudinibus morabit oculos me⁹

¶ Tertia, Dictio polisyllaba in fine oratiõis posita, aut habet penultimã longam, aut breuem. Si longam, accentus cadit in eam. Si breuem, tunc ante penultima accentum recipiet.

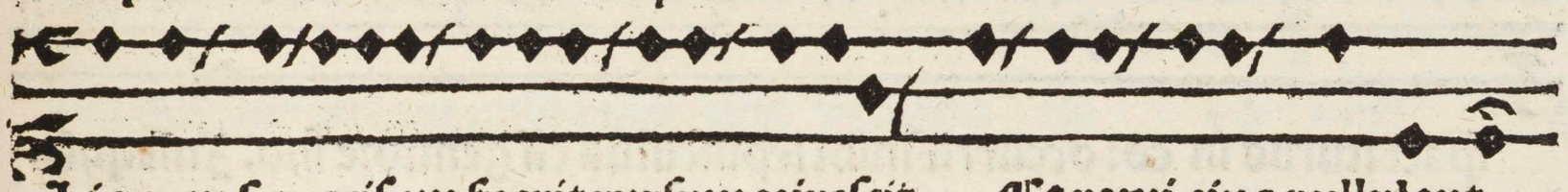

Lignum si precisum fuerit rursum viresci. Et rami eius pullulant

¶ Quarta, Oratio interrogatoria, siue habeat in fine dictionem monosyllabam siue dissyllabam, siue polisyllabam, accẽtus semper cadit super vltimam eius, et illa debet acui. Signa autem quesitiue oratiõis sunt, quis, que, quod cum natis, Cur, quare, quando, quamobrem, quomodo, qualiter, quorsum, quousq̃, quoad. Quo, qua, vnde, vbi. Cui⁹ cuia cuiũ. Utrũ, an, ne, nonne, nunquid. Et similes.

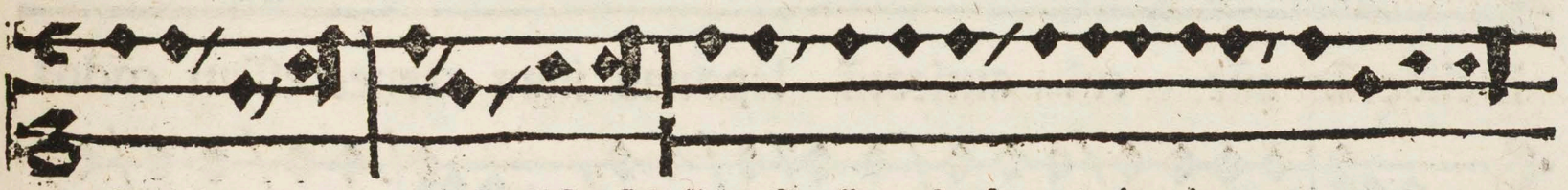

Unde es tu? Quid est hõ? Quãtas habeo iniquitates et peccata?

¶ His iunguntur verba quesitiua, vt quero, interrogo, rogo, postulo, inuestigo. Scrutor, insuper audio, video, et similia.

Caput quintum de Punctis.

Quoniã ecclesiasticus accentus, plerumq̃ punctis cognoscitur, necessariũ videtur, quorundam, nostro proposito seruientium, punctorum naturã regulis aperire. ¶ Prima Punctus quem Uirgulam nominant, si inter plures dictiones, eiusdem partis orationis locat eas distincte legendas designat. ¶ Secũda Geminus pũ-

ctus, vel punctus prescise ad medium lateris dextri locatus, medium signat accentum, qui per tertiam descendit. ¶ Tertia, Punctus in fine alicuius orationis vltra medium aliquantulum eleuatus, accentum, aut acutum, aut moderatum secundum sententie tenorẽ representat. ¶ Quarta, punctus vltra dictionis medium aliquantulum depressus, grauis accentus existit indicium. ¶ Sexta, Punctus interrogatorius qui sic formatur: alicubi locorum repertus, vltimam syllabam dictionis, cui iungitur, acuto accentu proferendam demonstrat. Quorum omnium euidentia, sequenti eluescit exemplo.

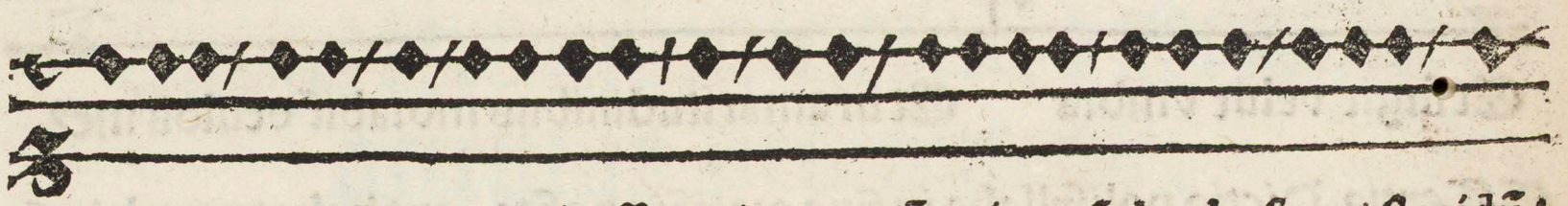

Hesterna luce cum equitassem in campũ/ virentẽ/ herbosum/ floridũ/

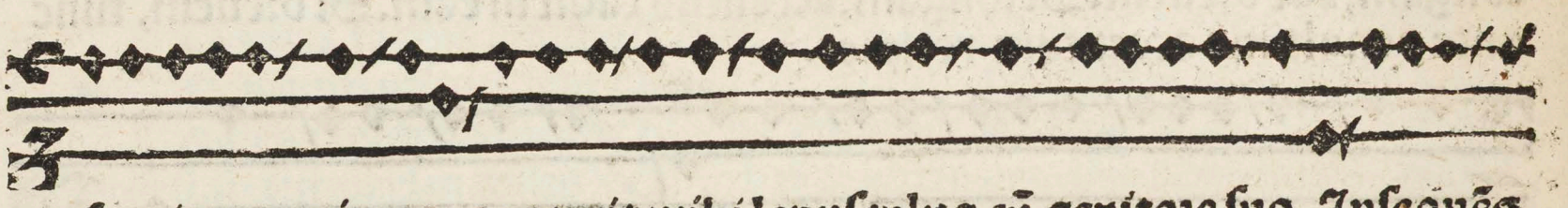

spaciaturus in eo: occurrit mihi lepusculus cũ genitore suo. Insequẽs

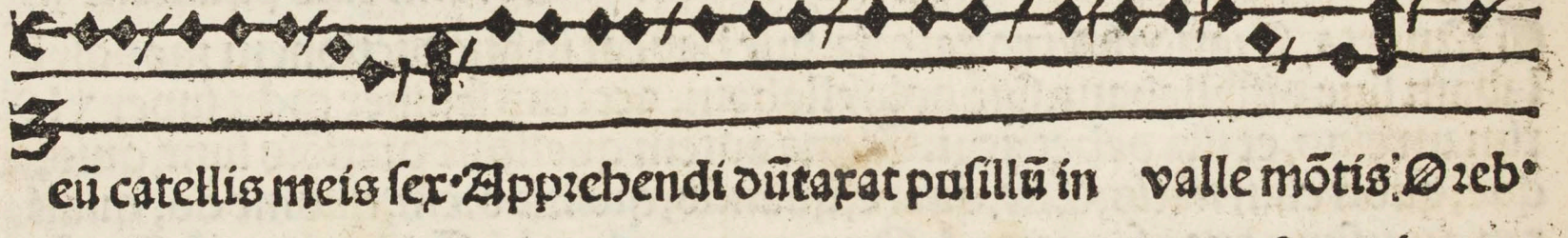

eũ catellis meis sex. Apprehendi dũtaxat pusillũ in valle mõtis. Oreb-

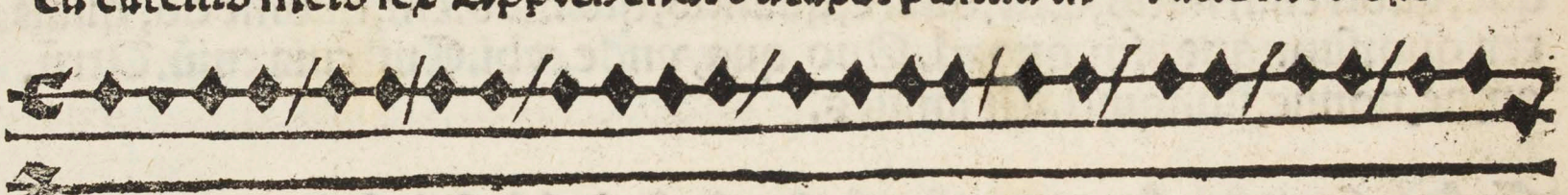

Deliberãs aũt cui amicorũ leporias istas carnes essem cõdonaturus: interrogans comitẽ meũ q̃d esset suasurus: Sano mihi cõsilio dixit: hortor cũ fiducia eas donodari Consuli de

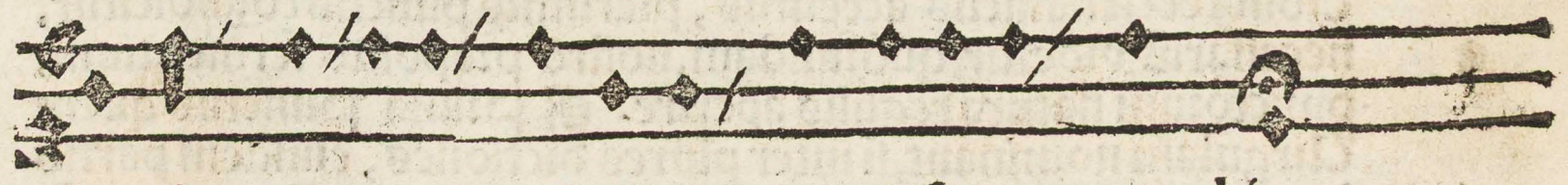

Brunschuick. Tu aũt domine: Miserere nobis.

Caput sextum de accentu epistolarum.

Royal Academy of Music Library

¶ Epistolarum accentus totalis, diuersificatur, secũdum diocesium ac religionum diuersitatem. Partialis tamen idem est apud omnes, quoniam ex syllabarum quantitatibus procedit, vt ex infrascriptis regulis declarat

¶ Prima. Omnis et epistolarum et euangeliorum accentus, ex finalium dictionum syllabis, ac earundem numero comprehenduntur.

¶ Secunda. Quando in fine orationis dictio monosyllaba collocatur. Accentus variatur secundum precedentium dictionum varietatem.

¶ Tertia, Si monosyllabam finalem precedit alia monosillaba, et ipsam tertia, prima venit eleuanda, hoc modo.

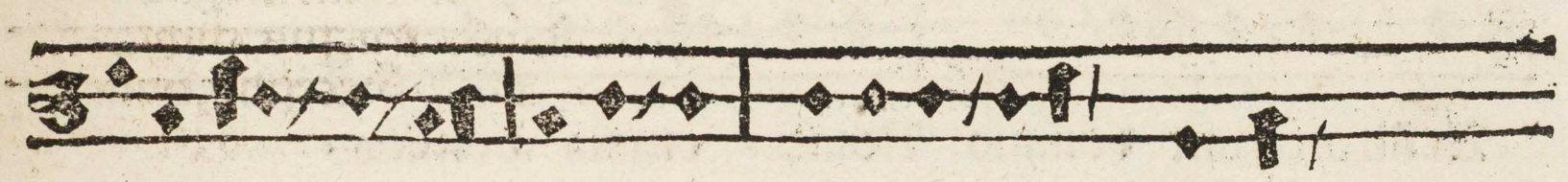

Sic inflati sunt quidã tãq̃ non vẽturus sit ad nos

¶ Quo autem pacto Cenobitarum more accentus ille distinguatur, frater Michael Muris Galliculus in Tractatu suo. quem de hac re scripsit. et vere et perite non sine magna laude sua discussit. Mis chael. Murs

¶ Quarta, Si monosyllabam finalem precedit dissyllaba, prima eius est eleuanda, siue sit longa, siue breuis, vt sic.

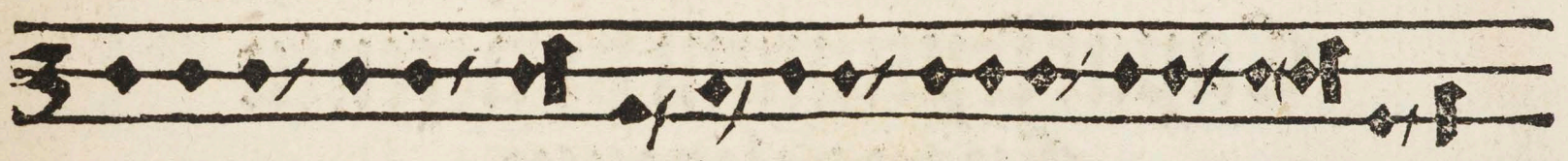

Omnia enĩ vestra sunt Si q̃s diligit deum ex eo est

¶ Quinta, Si monosyllabam finalem, trisyllaba precesserit, Tunc si penultimam longam habuerit eleuetur. Sin autem breuem, accentus in ante penultimam transferatur.

In pace deus vocauit vos Dispensati o mihi credita est

¶ Serta, Si in fine orationis dissillaba locat, tunc penultima precedentis dictiõis debet eleuari, si loga sit. Sed si breuis, antepenultima, hoc modo

Et dixit mihi Et in plenitudine ſanctorum deten tio mea

¶ Septima, Si in fine orationis Triſyllaba poſita fuerit, et eam precedit monoſyllaba, tunc illa eſt eleuanda. Sin autem diſſyllaba, eleuetur prima illius, ſiue longa, ſiue breuis ſit. Dz ſi Triſſyllabam triſſyllaba precesſerit, ea penultimã eleuat, ſi ſit longa Dz ſi breuis, eleuatio in antepenultimam illius tranſferatur, vt ſic.

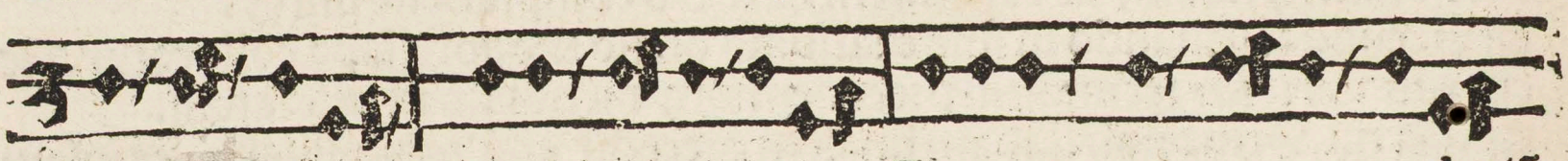

Tu ſcis omnia Nonne dixit dñs Cantantes de de o gloriã

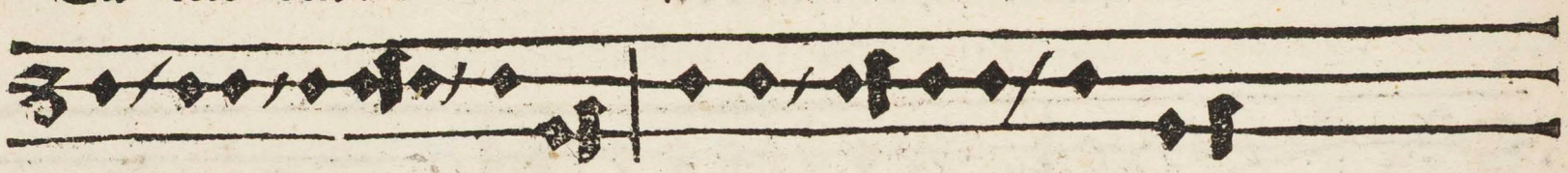

At illi dixerunt domino Nouit omnia dominus

¶ Octaua, Si in fine orationis ponitur dictio plurium ſyllabarum ꝙ trium, tunc prima eius debet eleuari, ſi longa ſit. Sin autem breuis, accentus cadit in precedentem dictionem, hoc quo ſequitur modo.

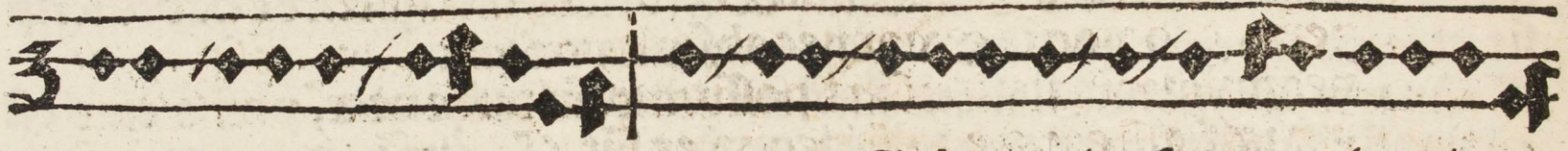

Dixit dñs omnipotens In tẽplo Solomonis ſunt aurei parietes

Caput ſeptimum de accentu Euangeliorum.

Uangeliorum accentꝰ totalis, alius eſt in alia dioceſi, ac religione. Partialis tamen qui vnus eſt apud omnes infraſcriptis regulis notificatur. ¶ Prima, Si oratio terminata fuerit in dictionem monoſyllabam, et illam precedit alia, et ipſam tertia, Accentus a prima recipitur hoc modo.

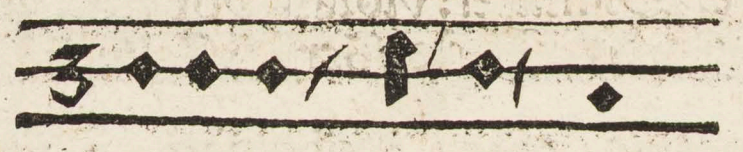

Surrexit non eſt hic

¶ Secunda, ſi monoſyllabã finalem diſſyllaba precesſerit. Prima eius accentum recipit, ſiue longa fuerit, ſiue breuis, hoc modo.

Omnia verba hec Dominꝰ dedit hoc

¶ Tertia, Si monosillabam finalem, polisyllaba precedit, accentus cadit in antepenultimam illius, si lōga sit. Sin autem breuis antepenultima accentum recipiet.

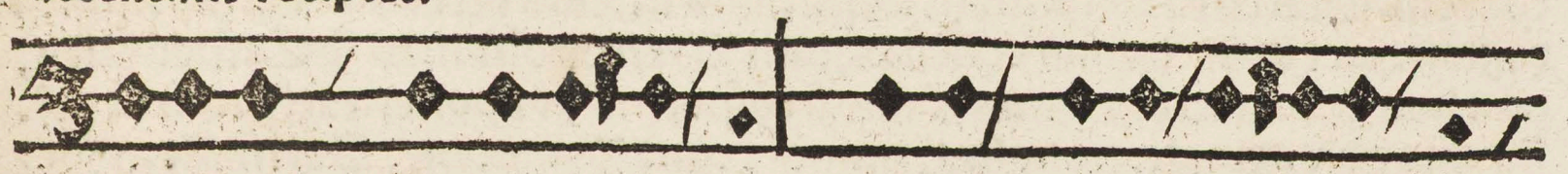

Dolentes querebamus te Nonne dixit omnia hec

¶ Quarta. Si oratio teminatur in dissillabam, penultima precedentis dictionis eleuetur, si lōga sit, Q; si correpta fuerit, antepenultima, hoc modo

Ut describerek vniuersus orbis Abrahā aūt genuit Jacob

¶ Quinta. Si oratio in trissyllabam desierit, habentem penultimam longam, Tunc accentus cadit super vltimam precedentis dictionis. Q; si breuis fuerit, penultima illius accentum recipiet, hoc modo.

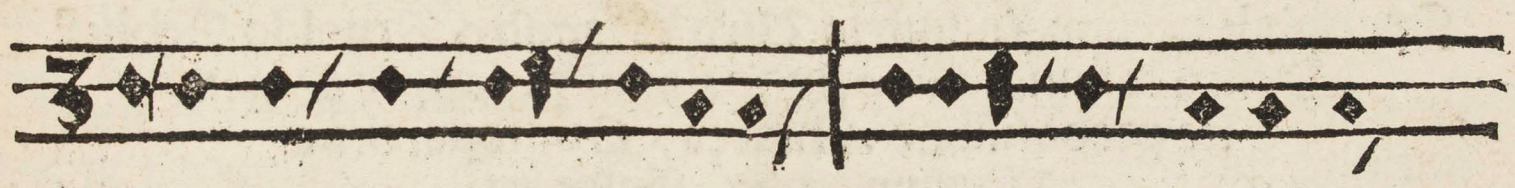

Ex e a q̄ fuit Uri Et clausa est ianu a

¶ Sexta, Si finalis dictio oratōis, pluriū syllabarū q̄ triū extiterit, accentus cadit in primā illius, si lōga sit, sed si breuis, vltima precedētis eleuek.

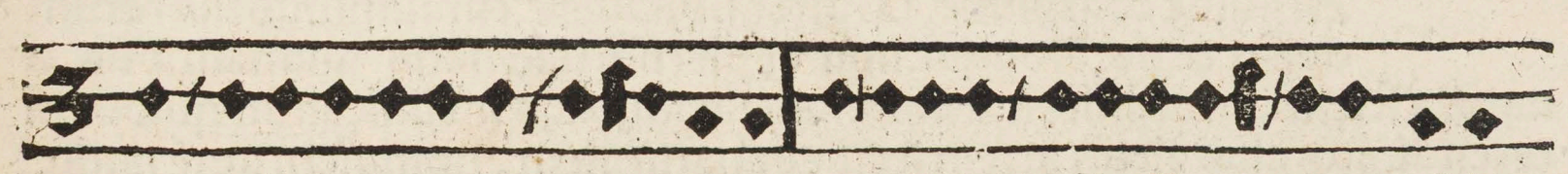

In transmigratione Babilonis Et filius altissimi voca bitur

De accentu Prophetiarum.

¶ Prophetiarum accentuandi duplex est modus. Quedam enim epistolarum more leguntur, Quemadmodum diebus festiuitatum diue virginis, Ephiphanie, natiuitatis dñi, ⁊ similes, Et ille epistalarū retinēt accētū. Quedam vero more matutinalium lectionū decantantur, vt in nocte Christi, et in Jeiunijs quattuor temporum, et he accentum retinet illarum lectios

Magdeburgen. eccles sie. Panno. Sarma. Boemia. Dacia Germa. Mare baltizcum Mare magnum.

num. Sed nec latere vos volo, q̄ in accentuatione plerūq̄ mos ac ritus patrie seruatur et loci, Sicuti in maiori ecclesia Magdeburgensi, Tu autem domie, media producta legitur, ex cōsuetudine illius ecclesie, vbi alie nationes mediam corripiunt ex regula. Dent igitur veniam lectores, Si aliquando dioceſi, in qua sunt, scripta etiam nostra aliquo modo contraire videbuntur. Quod licet in paucis fiat, in plurimis tamē concordiam habebunt. Experientia etenim ductus, non preceptis, vt librum hunc in lucem ederem. Et si citra iactantiam loqui phas sit, eius rei causa. varias mundi regiones, et in ijs varias ecclesias, tam Metropolitanas q̄ Cathedrales, non sine graui iactura rerum omniū cōsperim⁹, vt posteritati prodessem⁹. In qua peregrinatione nostra, quinq̄ regna Pannonie, Sarmatie. Boemie, Datie, ac vtriusq̄ Germanie, Dioceses septuagita tres, Urbes ter centum quadragita, populorum ac diuersarum hominum mores pene infinitos vidimus, Maria duo, Balticum scilicet atq̄ Oceanum magnum, nauigamus, non vt merces arctoi sideris, sed palladios fructus cumularemus. Que omnia dirisse volo, Ut experientia potius q̄ preceptis, hunc de ecclesiastico accentu librum in lucē prodijsse, studiosi Lectores cognoscant

Explicit liber Tertius.

Sequitur Quartus.

Spectabili, necnon Industrio Viro Magistro Arnoldo Schlick Musico cōsumatissimo, ac Palatini Principis Organiste probatissimo. Andreas Ornitoparchus Meyningensis, Salutem.

Um intellectus noster in ort⁹ sui principio, nudus atq̄ informis existat, nec preter informandi possibilitatē, in se habeat quicquā, Arnolde charissime, Multi dubitauere, cur summus ille rerum opifex deus, homini, non vt plerisq̄ insensatis animantibus, a natura scientiam indiderit. Alijs enim nendi, alijs mellificandi, quibusdā terendi, atq̄ alijs aliam artem fecit connaturalem, hominem autē nudū, inermem, ignauum, sine arte, sine armis, sine tegumento, ipso natali die abijcit ad vagitus statim et ploratus, risusq̄ ante quadragesimum diem nulli datur, vt Plinius in prologo septimi historie naturalis scribit. Numquid igitur homo bestijs inferior erit? Absit. Nam ista hominis nuditas, non ignobilitatem, sed prestantiam eius arguit. Quoniam intus existens prohibet extraneum, hinc videmus ea, quibus, artes connate sunt, animalia, preter eam nihil posse, quam habent coriuatam. Homo autem omnibus caret, vt ad omnes idoneus sit. Quod naturale sciendi desyderium in eo declarat, Est etenim omnibus nobis, ita naturaliter insitus scientiarum appetitus, vt nullus tam sapiens, nullus tam insipiens, nullus tam

Plinij

Arist.

equus, nullus tam iniquus reperiatur, interrogatus an hanc, vel illam artem scire vellet, quin vellem respondeat. Ab omnibus etenim artes appetuntur licet non emantur, ab omnibus laudantur, non inuestigantur. Ab omnibus diliguntur, non discuntur. Quoniam obsunt pigritia, voluptas, inordinatus modus docendi atq; egestas. At licet quarumlibet artium, cõnatus nobis sit appetitus, pre omnibus tamen alijs concinendi disciplinã et appetimus et diligimus. Ipsa nanq; cunctas res viuentes allicit iucunditate, trahit vtilitate, vincit necessitate. Cuius partes et si omnes sacre, ac prope diuine existant. Ea tamen, quam contrapunctum nominãt, alijs longe dulcior est, dignior est, prestantior est. Quoniam aliarum domicilium est omnium. Non q; cunctas in se musice difficultates contineat, Sed q; in suo effectu, doctum, perfectum, atq; consumatum musicum requirat. Merito igitur descissis alijs, ne et in hac vna nostrum claudicet opusculum, loco postremo Contrapunctum (tanquam in quo omnia musice secreta reponũtur Gazophilatium) studiosis enodare curauimus, Non vt omnes, nisi quis natura fauet, condãt, sed vt ab alijs cõdita, bona sint nec ne, dijudicare valeant. Ualidi enim carminis constitutio, vt ipse optime nosti, nõ tyronum, sed emeritorum militum est opus, & nõ omnium, sed eorum dũtaxat (quoniam poete nascimur) quos natura trahit ac allicit. Qui poterint igitur nostris scriptis condant, qui nõ, quo poterint eant. Sed ne pl⁹ equo digrediar, Uir prestantissime, Contrapuncti normas, sparsim pro cõmuni studiosorum fructu, hinc et hinc collectas, in hunc postremo compositi libum. Quem tibi trutinendum offero, tuo examini subijcio, arbitrio tuo submitto. Ut te censore crispantes emulorum nasos intrepide queat adire. Nam a tua sententia nemo in Musica puocabit vnquã. Quoniam te in hac re nec quisquã doctior existit, nec acutior, qui preter visum cetera habes omnia, prudentiã, eloquentiam, mansuetudinẽ, ingenij perspicacitatem mirandam, in omni musico genere, prope diuinam industriam, plurimarum insuper artium peritiam. Corporea cares lampade, fulget lux aurea mente, extra nec quicquã cernis, intra te omnia conspicis. Deest oculorum claritas, ingenij adest miranda perspicacitas, deficit visus: viget intellectus Egens es oculo, locuples ingenio, Uisue virtutis defectum, nobile supplet ingenium. Quare nõ solum a tuis principibus, quos habes gratiosissimos, amaris, Uerum vt Orpheus et Amphion, ab omnibus predicaris. Uale Musice decus et delitie, et Andream tuum a Zoilis et Thersitis protege ac defende.

Pigritia Voluptas Inordinatus docendi modus Egestas

Musice Omitoparchiane. Liber Quartus Contrapuncti principia elucidans.

¶ Argumentum Magistri Cotheri In librum Quartum.

Sed contrapuncti postremus continet Artem:
Scita hac compones, que libet ipse tibi.

Caput Primum de diffinitione: diuisione: ac nominum contrapuncti differẽtia

Nicomachus. RЄfert Nicomachus Musicus, Canendi disciplinam, adeo simplicem fuisse primitus, vt solo Tetracordo cõsisteret. Nec plus assa, id est sola voce (assum enim solum dixerunt veteres Unde et assavor nominatur ore prolata, nõ admixtis alijs musicis concentibus, qua maiorum laudes cantabantur, Scribit philippus Beroaldus Apuleiani Commentarij lib. 1) ac eadem simpliciter, et absq vllo modulaminis lepore prolata, perficeretur. Uarijs tamen subinde auctoribus, in Tetracorda quattuor, quindecim chordis conterta, excreuit. Quibus quintum et sextum, atq ijs plura posteritas superduxit. Ita vt non vna voce tantum, sed quattuor. 5. 6. 8. et interdum pluribus, hac nostra tempestate vocibus, cãtilena procedat. Nam Joannem Okeken mutetũ 36. vocum composuisse cõstat. Que autem id effecit industria. Contrapunctus a musicis appellatur. Est enim contrapunctus in genere nihil aliud, q̃ peritia variarum cantilene partium inuentiua, Uel est parens modulationum, vt vt Franchinus lib. 3. ca. 1. scribit. Est ars flectẽdi cantabiles sonos, proportionabili dimensione, ac temporis mensura. Ut enim lustum in manibus figuli. Ita constitutio cantilene in manu constituentis est musici. Quare plerisq non contrapunctum, sed compositionẽ, hanc artem nominare consueuerunt. Talem de nominibus differentiam assignantes. Compositionem diuersarum harmonie partium, per discretas concordãtias in vnum collectionem dicentes, Est enim componere, diuersas harmonie parteis discretis concordantijs in vnum colligere. Contrapunct⁹ vero est plani cantus diuersis melodijs, subita ac improuisa, ex sorte ordinatio, Unde sortisare, est planum cantum, certis consonantijs, ex improuiso ordinare. Dicitur autem Contrapunctus, auctore Bacheo, quasi contrapositis vocibus, concors concentus, arte probatus.

Philip. Beroal.

Ioannes. Okeken. Franchin⁹

Bacheus.

De contrapuncti diuisione.

¶ Cõtrapunctus duplex: Simplex scilicet et Coloratus inuenitur. Simplex Est plurium cantilene partium per notas specie sibi similes, concors ordinatio. Ut quum choralis contra Choralem: breuis cõtra breuem: simpliciter ordinatur. hoc modo.

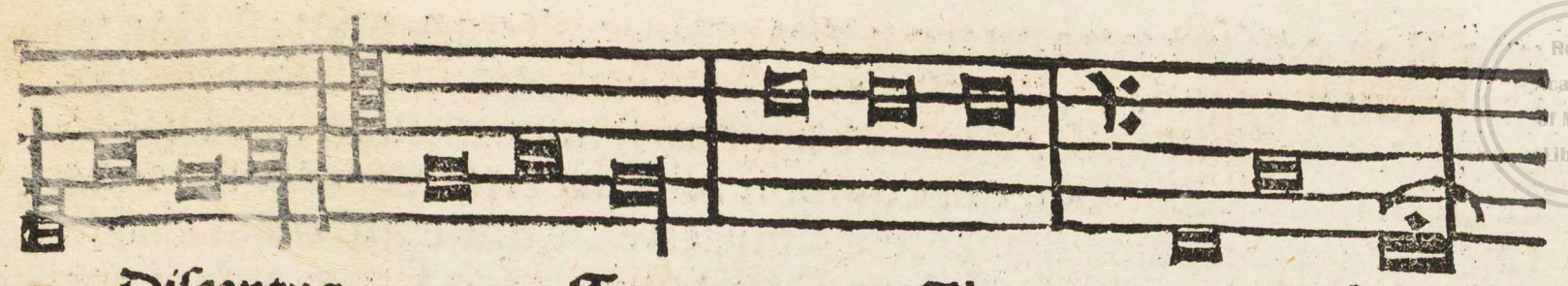

¶ Coloratus autem contrapunctus: Eſt plurium cantilene partium: diſcretis concordantijs ac diuerſis figuris conſtitutio hoc q̃ ſequitur modo.

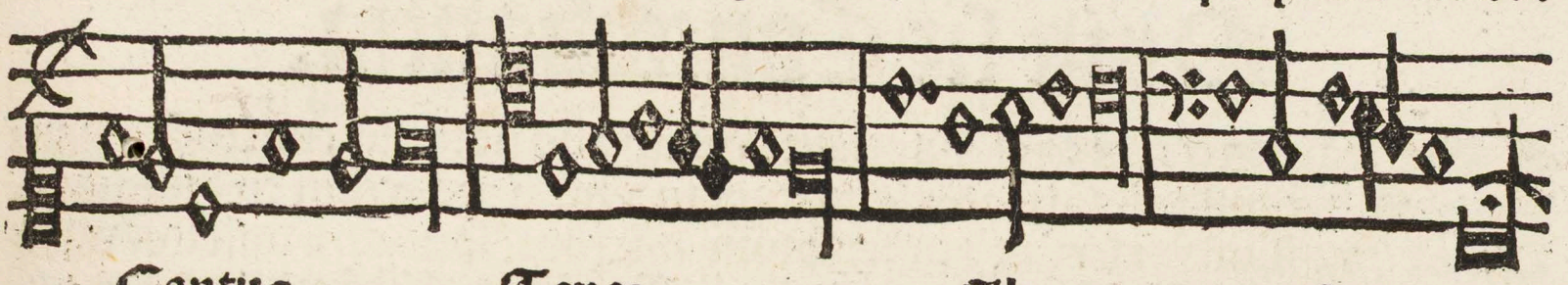

Caput Secundum de conſonantijs ac diſſonantijs.

CUm Concordantia ſecundũ Boetiũ: ſit rata duarũ vel pluriũ permixtio vocũ: et vox nec abſq; ſono: nec ſonus abſq; pulſu: nec pulſus ſine motu fieri poſſit: motũ ſecare neceſſe eſt Motuum igit alij equales alij inequales ſũt. Et rurſũ inequaliũ alij plus: alij minus inequales: alij mediocriter. Ex motuum autem equalitate equales ſonos fieri: et ex inequalibus: inequales conũat. Et quidem ex mediocri inequalitate ſonos conſonos: ex omnino autem a ſe diſtantibus diſſonos procreari. hinc eſt quare Pythagorici vltra Biſdiapaſon: vt et ſuperius lib. 1. ca. 5. claruit: nullã conſonantiã: ob nimiã extremorũ diſtantiam: cõſiſtere poſſe concluſerunt. Quanto igitur ſoni propinquiores: tanto ſuauiores exiſtunt: et quo diſtant amplius: in eo conſonant minus. Ad (Qm̃ Coſonantia duorũ ſonorum mixtura ſit: vniformiter auribus incidẽs) ex iequali taliũ ſonorũ i aures incidẽtia euenire potiſſimũ argumentor. Soni enim acuti celerius q̃ graues audiuntur. Quẽadmodũ mucro faſtigiatus momento penetrat: Quod vero hebetius eſt retuſiuſue nõ ita: ſed cum mora et ſegniter: Similiter: vibrata vox audita: peruellit ac fodicat: Grauis obtũdit: veluti trudendo: Scribit Celius lib. 10 ca. 53. Celi9

De Vocibus.

¶ Quoniã ſimilitudo vocũ conſonantiã nõ parit: ſed diſſimilitudo. Vocũ igitur alie vniſone dicuntur: alie non Vniſone ſunt: quarum vnus eſt ſo-

nus. Non vnisone vero quarum vna grauior, altera acutior est. Non vnisonarum, alie equisone, alie consone, alie Emmeles, alie dissone. Equisone sunt, que simul pulse, vnum er duobus sonum efficiunt, vt Diapason et Bisdiapason. Consone, que compositum seu permixtum sonū reddunt, Diapente et Diapason diapente; Emmeles sunt, que cum consone nō sint. consonis tamen proxime assistunt. Ut ille que tertias, sextas, vel alias imperfectas concordantias sonant. Dissone vero sunt quarū soni impermixti insuauiter sensum feriunt.

Quid sit Concordantia.

Tinctor. ¶ Er predictis claret consonantiam, quam alio nomine concordantiam dicimus, esse dissimilium inter se vocum in vnum redactam concordiam. Uel est (vt Tinctor scribit) diuersorum mixtura, sonorum dulciter auribus conueniens. Uel secundum Stapulensem lib. 3. Est soni acuti grauisq; mixtura, suauiter, vniformiterq; auribus incidens. Quarum apud practicos duodecim in vsu seruantur, licet non nulli replicatione predictarū. plures habeant.

Stapulen.

Scilicet { Unison⁹. 8 / Tertia. 10 / Quinta. 12 / Sexta. 13 } { 15 / 17 / 19 / 20 } Unisonum et eundem cansant sonum quia fiunt in octauis

De Discordantijs.

Boe. ¶ Dissonantia, vt inquit Boetius. Est duorum sonorum sibimet impermixtorum dura atq; aspera collisio. Uel, vt Tinctor ait, est diuersorū mixtura, naturaliter aures offendens. Quarum sunt nouem.

Scilicet. { Secunda / Quarta / Septima } { 9 / 11 / 14 } { 16 / 18 / 21 } Unum et eundem cansant sonum, quia fiunt in octauis.

Caput tertium de Concordantiarum diuisione.

Oncordantiarum alie simplices seu primarie, vt Unisonus, tertia, quinta, et sexta, Alie replicate seu secundarie que et equisone sunt precedentibus, dupla dimensione concepte. Octaua nanq; cum vnisono, decima cum tertia, duodecima cum quinta, et tredecima cum sexta, sono coit. Alie triplicate, scilicet quindecima, que et vnisono

et octaue sono equatur. Decimaseptima que et tertie et decime. Decimanona que quite et duodecime. Uicesima, que et sexte et tredecime symbolizat sono, 7 sic deinceps. Cõcordãtiarum item alie perfecte: alie imperfecte. Perfecte sunt, que in certis proportionibus radicate, numerorum presidio probabiles existunt. Imperfecte vero cũ probabiles nõ sint: inter perfectas tamen collocate consonum efficiunt sonum. Quarum nomina bic leguntur subscripta.

Perfecte sũt. { Unisonus, Quinta, Octaua } et { 12, 15, 19 } Imperfecte. { 3, 6, 10 } et { 13, 17, 20 }

¶ Quarum quelibet simpliciter ducta, duas tantum voces recipit, licet per commixtionem plures recipiat.

Concordantiarum regule.

¶ Prima, due concordãtie perfecte eiusdem speciei se sequi, non permittuntur, sed bene diuersarum. Potest tamen octauum sequi octaua, dummodo dissimilibus ac contrarijs procedant motibus, Inquit Franchinus lib. 3. ca. 3. sic.

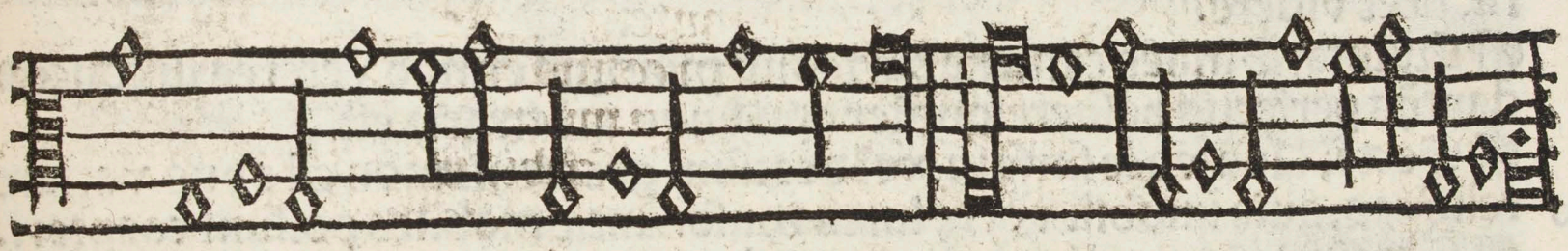

DISCANTUS TENOR

¶ Secunda, due concordantie imperfecte, vel etiam plures: se sequi simul ascendendo vel descendendo permittuntur. ¶ Tertia, Imperfectas concordantias semper sequatur proximior perfecta, puta imperfectam tertiam vnisonus, perfectam quinta, imperfectam sextam quinte, perfectam octaua: vt Gaffurus lib. 3. ca. 3. declarat. ¶ Quarta, Plures eiusdem speciei pfecte concordantie immobiles, se sequi permittuntur, mobiles vero non. ¶ Quinta, Minima nota, vel pausa illius, inter perfectas eiusdem speciei concordantias mediare non sufficit, propter paruum, 7 quasi insensibilem eius sonum. licet a plerisq; contrariũ sit seruatum. ¶ Sexta, Contingere potest vt minima, vl' semiminima, partibus contrarie procedentibus, discordantia sit, huiusmodi enim discordantia latet, nullam auribus inferens lesionem. Tauendum tamen est. ne due vel plures simul iũgãtur. ¶ Septima, Breuis vel semibreuis discordans, a contrapuncto relegat. Sunt tamen qui breuem in quadruplo, et Semibreuem in duplo diminutam admittunt discordantem. Gaffurus.

Caput quartum: de generalibus contrapuncti preceptis.

Regula prima. ¶ Cupiens componere quicpiam: primo formet tenorem: vl' quãcunq; aliam vocem: secundum toni exigentiam: sub quo regulatur.

¶ Secunda: Modi inusitati omni ex parte sunt vitandi: dissonant nanq; omnes preter decimas. ¶ Tertia, In concordantijs perfectis, nunquam ponatur vox mollis contra duram, nec ecõtra. Sed aut mollis contra mollem, dura contra duram, aut saltem naturalẽ. Naturales nãq; ancipites, et cum ♭molliibus et cum ♮duralibus concordabunt, hoc modo

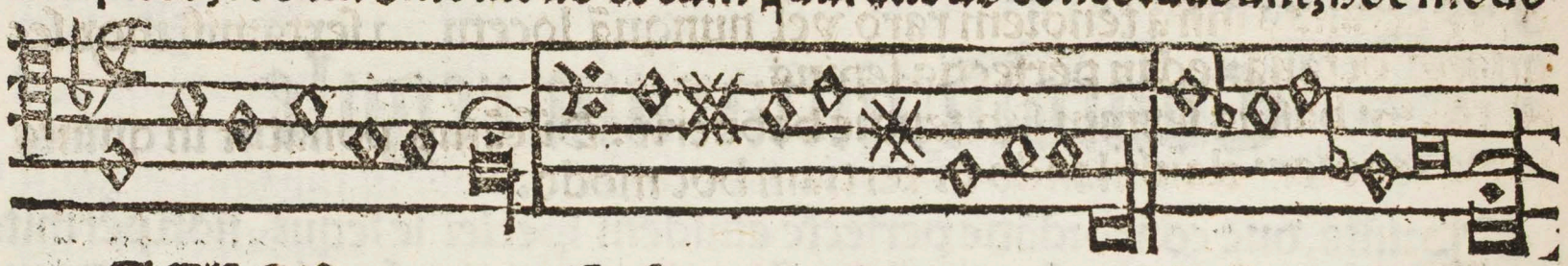

TENOR Basis non valens Basis valens.

¶ Quarta, Si tenor in chorali nimis profunde processerit, transponatur ad quintam, vel quartam: si necessitas id efficiat, vt in hymno Quem terra, licet videre.

¶ Quinta: Omnes catilene partes: in principio et fine veteres in concordantijs perfectis posuere: que lex apud nos arbitraria est.

Pythagorici. ¶ Sexta, Una voce sursum, vel deorsum gradiente: non est opus variare reliquas, quia ĩmobili voci plures consonantie mobiles possunt coaptari.

¶ Septima: In omni cantilena: consonantie querantur propiquiores: nã que distant nimium: dissonantiam sapiunt: Tradunt Pythagorici.

¶ Octaua: Tenor vna cũ alijs dulcẽ habeat melodiã: in vagis collatiõib⁹

¶ Nona: Si tenor acutas et excellentes tetigerit: discantus poterit descendere: ad locum tenoris.

¶ Decima. Si tenor cadendo tetigerit graues: bassus scandat in locum tenoris iuxta concordantiarum exigentiam.

¶ Undecima: Dis cantilena: formalibus clausulis sepius venit exornãda

¶ Duodecima: Si tenor clausulam discantus habuerit: discantus econtra clausulam tenoris occupabit: clausulando aut de decima in octauam, aut de tertia in vnisonum: hoc modo.

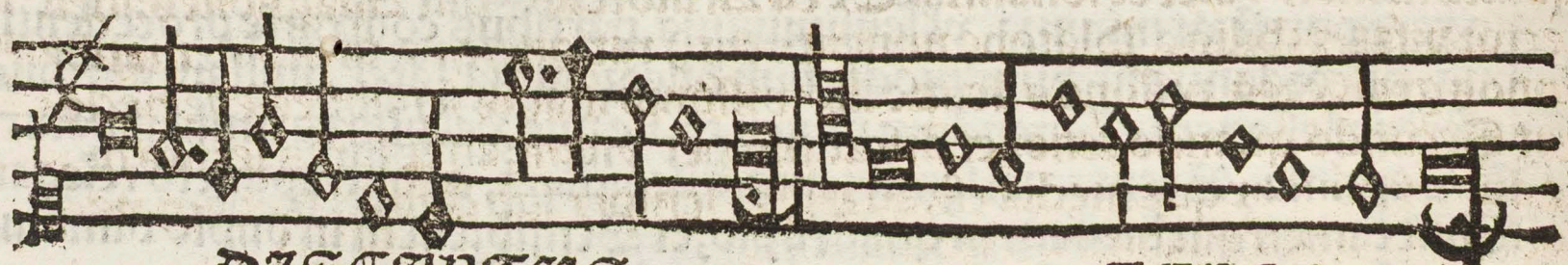

DISCANTUS TENOR

¶ Tredecima: Si bassus clausulam tenoris assumpserit: tenor clausulam discantus habebit. Uel si bassus clausulam discantus tenuerit: tenor suam seruabit clausulando: vt in regula precedente ostensum est: hoc modo.

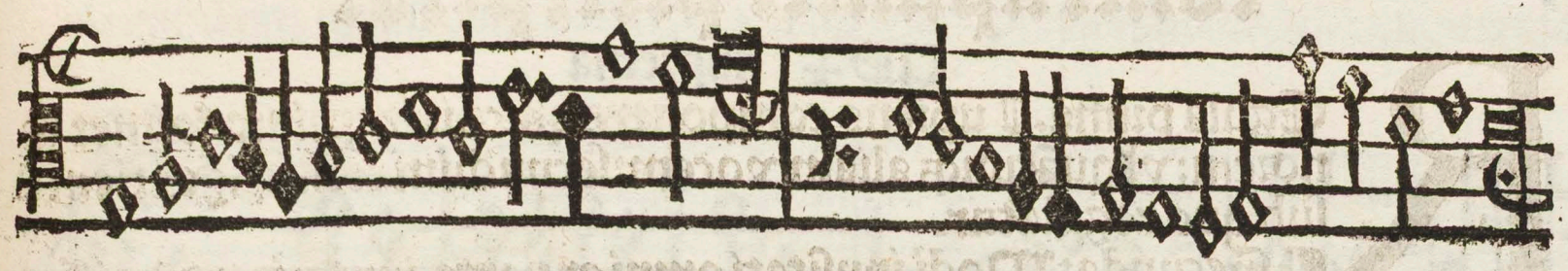

TENOR BASSUS

¶ Quartadecima: discantus raro supra tenorem quintam teneat: sed imperfectas concordantias sepius.

¶ 15. Bassus infra tenorem raro vel nunquã locetur in sexta: nisi mox sequatur octaua: sed in perfectis sepius.

¶ 16. Si bassus sextam sub tenore habuerit: Discãtus ponatur in quinta supra tenorem clausulando in tertiam hoc modo.

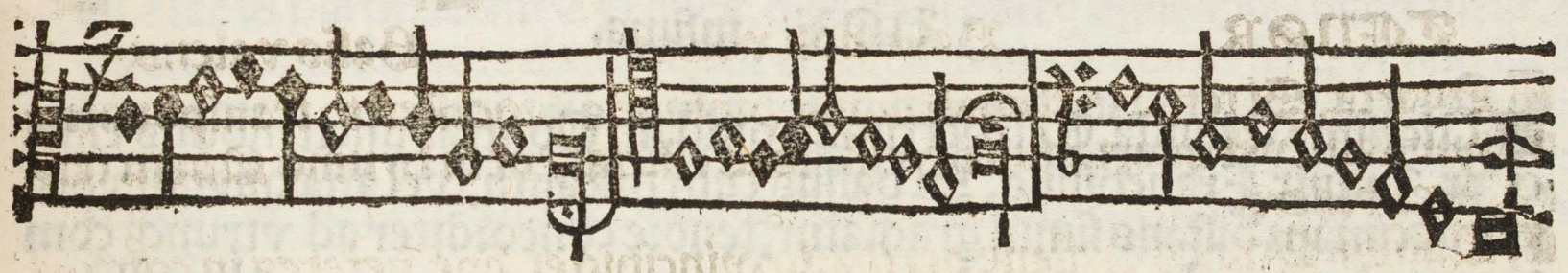

DISCANTUS TENOR BASSUS

¶ Decimaseptima: discantus raro faciat saltum per quintam sursum: sed per sextam et octauam sepius. Cui et octaua infra prohibetur: reliquis interuallis omnibus concessis.

¶ 18. Bassus per sextam saltare prohibetur: alios modos omnes communes habet.

¶ 19. In quartis mi: contra fa, non consonat: quia causat Tritonum.

¶ 20. quarta et si simpliciter ducta dissona sit: coniuncta tamen concordi commixtioni: concordem cum extremis efficit medietatem: inquit Franchinus

Franchinꝰ.

¶ 21. quarta duobus tantum locis in contrapuncto admittitur. Primo quando inter duas octauas clausa quintam infra habuerit: Quia si supra quinta sit: non valet cõsonantia: Ex ea Aristotelis (qui Anagnostes: idest lector infatigabilis a Platone nuncupatur) ratione: qua in problematibꝰ sonos grauiores dissonos acutioribꝰ dissonis magis sensibiles esse declarat Secundo quando tenor et discantus per vnam: aut plures sextas procedunt: tunc vox que media est: quartam semper sub cantu: tertiam vero supra tenorem seruabit: hoc modo.

Anagnostes infatigabilis lector.

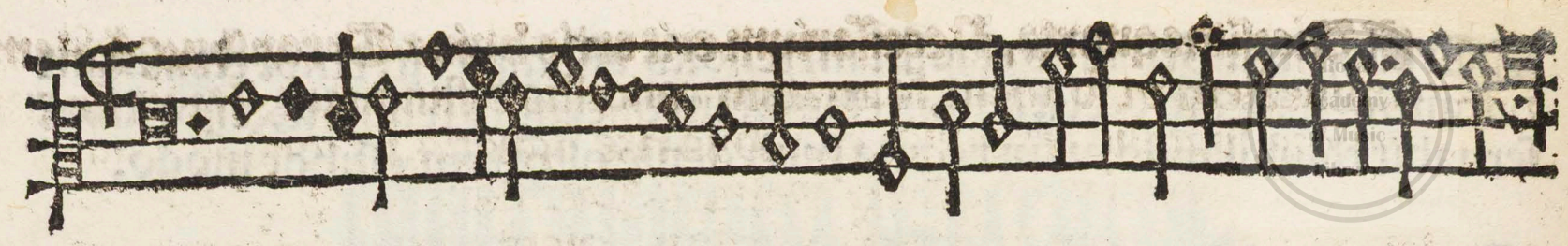

VOX suprema

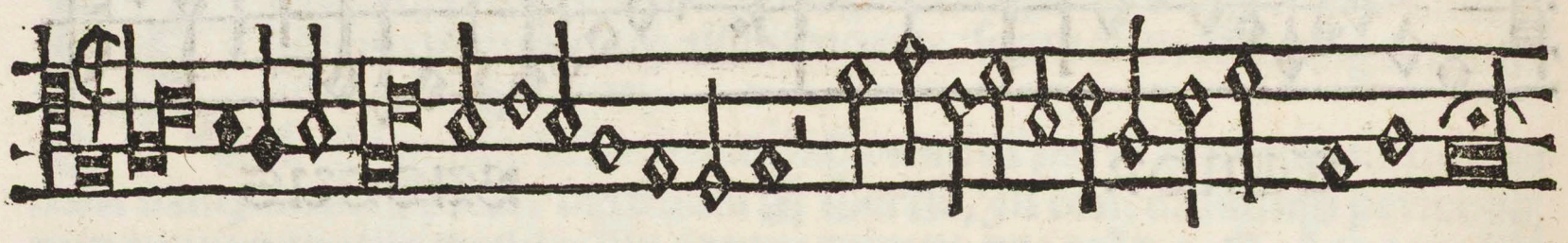

VOX media.

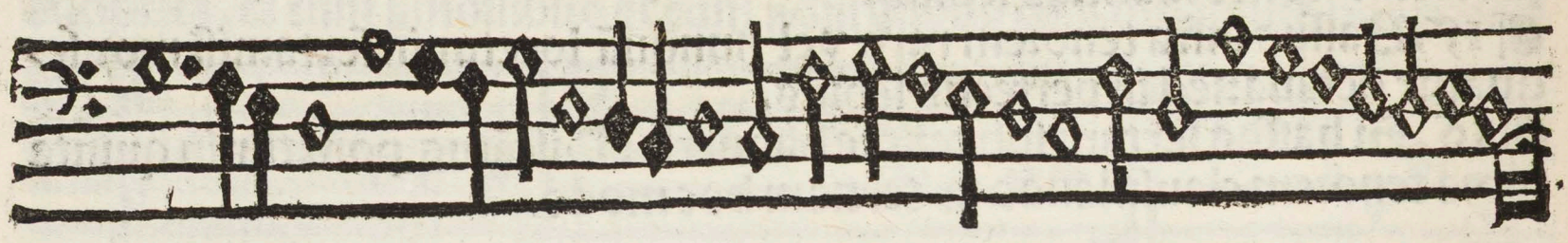

VOX infima.

¶ Vicesima secunda, Celeberrimus quidam Contrapuncti modus efficitur, Inquit Franchinus, Si bassus cum discantu, vel alia quauis voce per decimam distans simul gradiatur, tenore concorditer ad vtrunq; commeante, hoc modo.

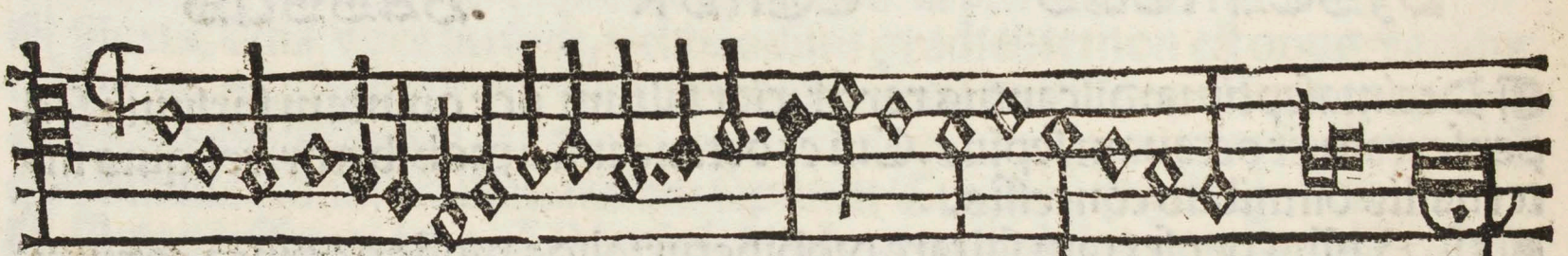

TENOR huius.

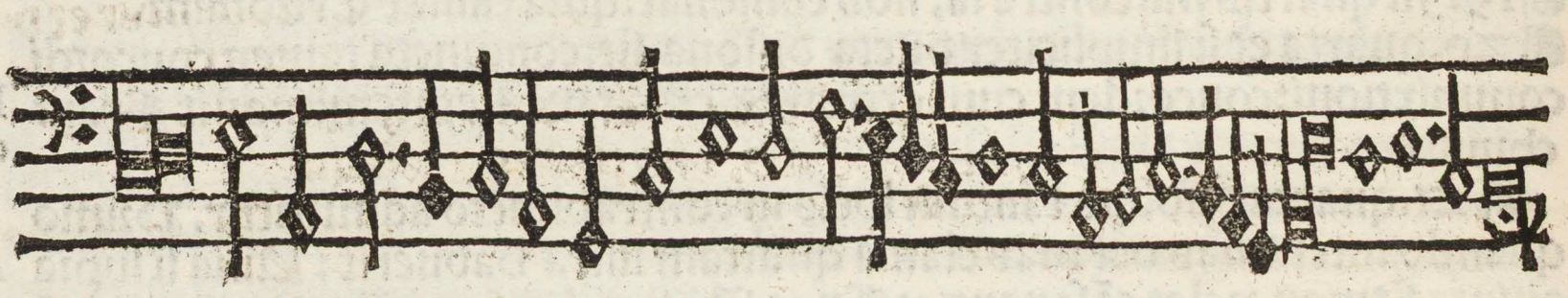

Discantus ex Base in decimis.

¶ Vicesima tertia, Si nec eandem consonantiam iunxeris, duas partes in decimis concordabis.

¶ Uicesimaquarta, Necessarium erit artis huius Tyronibus, scalam decemlinealem vt formẽt, formatam cancellis distinguant, Ita vt singula tempora, singulis cancellis, clauibus rite signatis, ne confusa notarum cõmixtione impediãt, inscribere valeant. Prestantius tamẽ est absq; scala condere, quod cum difficile sit, a scala incipiant adulescentes, hoc modo

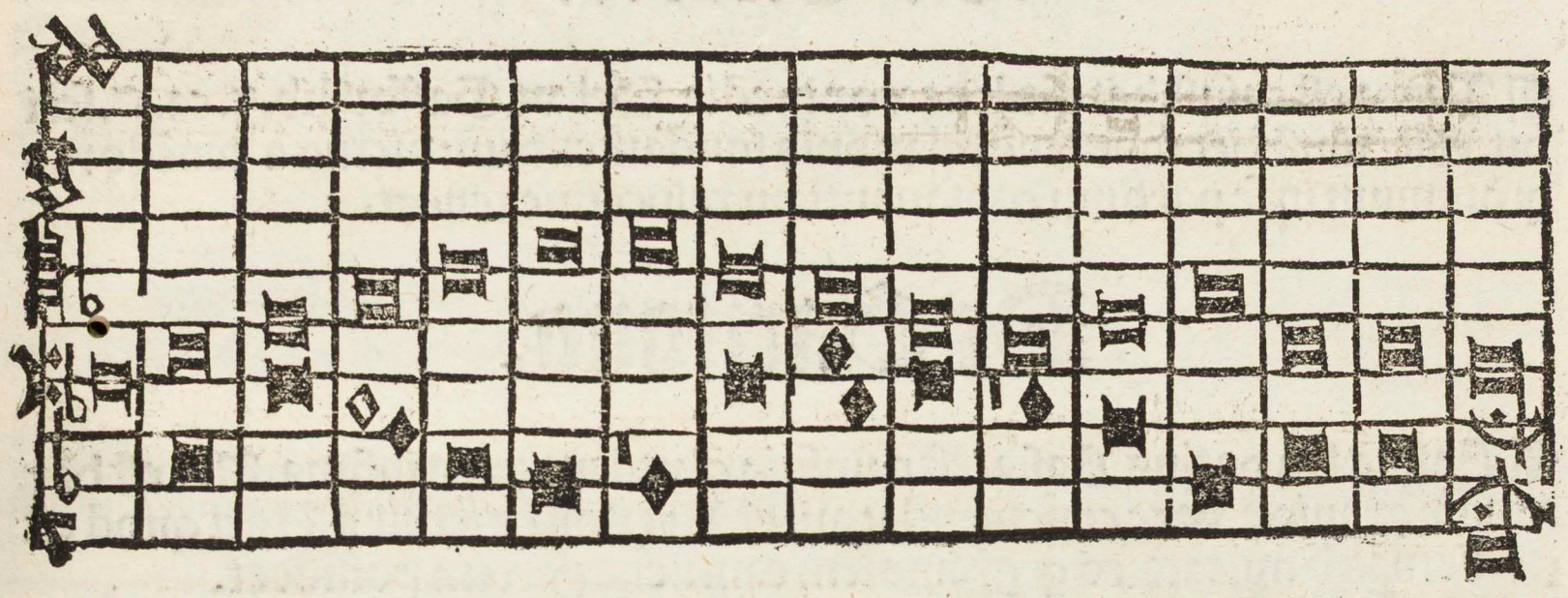

¶ Nec id paruifaciant Tyrones, quo nam pacto signa ipsa conferantur, ex quorum inordinata relatione, tot errores in musica emersere, vt non facile sit cognitu, quo nam calle quisq; tutus incedat. Quo circa si signo signum conferre quis voluerit, diminutionis proportionumq; naturam caute attendat, ne facta relatione huius ad hoc, alterius mensura vel excrescat vt deficiat.

De cantilene partibus ac clausulis Caput Quintum.

Prisce musice simplicitas, varias cantilene parteis nesciuit, quas nostro euo subtilitas exposcit. Aucto enim toto: augentur et parteis illius. Partes autem quibus nunc musici vtuntur, plures sunt scilicet Cantus: Tenor, Tenoracutus, Melodia, Concordans, Uagans, Contratenor, Basis, 7 ꝯs plures. Sed quoniã in communi vsu omnes non sunt: de frequentioribus non nihil dicemus: de rarioribus autem supersedendum duximus.

De Discantu.

¶ Discantus: vt Tinctor refert. Est cantus diuersis vocibus constitutus. Dicitur enim discantus, quasi diuersus cantus: Quo nomine omnem men Ioan. Tinctor.

furalem cantilenam veteres nominabant. Nos autem quoniam discantus pars est cantilene ab alijs discreta: ita describemus. Discant⁹ est cuiuslibet cantilene pars suprema. Uel est harmonia puellari voce modulanda.

De Tenore.

¶ Tenor est cuiuslibet cãtilene vox media. Uel vt Gaffor⁹ lib. 3. ca. 5. scribit. Est cuiuslibet cantilene relationis fundamentum: dictus a tenẽdo: eo ꝙ omnium in se partium consonantiam respective teneat.

De Baritono.

¶ Bassus seu potius Basis: est cuiusuis cantilene pars infima. Uel est harmonia grauiori voce concinenda: qui et Bariton⁹ dicitur a Uari quod est graue: u in b mutata: eo ꝙ grauiorem cantilene partem possideat.

De Tenore acuto.

¶ Tenor acutus est cantilene pars antesuprema. Uel est baritonantis decus: plerumꝙ enim bassum decorat: duplam cũ eo consonantiam faciens. Reliquas partes studiosus quisꝙ se magistro describet.

De clausulis formalibus.

Tinctor. ¶ Quom omnis cantilena formalibus quibusdam clausulis veniat exornanda: Quid clausula sit dicemus. Est igitur clausula (vt Tinctor scribit) Cantilene particula, in cui⁹ fine vel quies vel perfectio reperitur. Uel est vocum diuersimode gradientium in consonantijs perfectis coniunctio.

De clausulis regule.

¶ Prima: Omnis clausula tribus constat notis vltima: penultima: et anpenultima.

¶ Secunda: Clausula discantus tribus notis conflata: vltimam semper habebit sursum.

¶ Tertia: Clausula tenoris tribus etiam constat notis vltima semper descendente.

¶ Quarta: Baritonantis clausula: vltimam: modo supra: modo infra te;

norem requirit. Communiter tamen in octauã infra detrudit. Interdum etiam in quintam supra extollit.

¶ Quinta: Tenoris acuti clausula: vltimã modo elevat: modo deprimit: modo cum alijs in vnisono disponit: qui cum varijs procedat motibus: eius constitutio carminum conditoribus est arbitraria.

¶ Sexta: Clausula discantus penultimam supra tenorem in sexta requirit Uel in quinta: si bassus infra sextam occuparit.

¶ Septima: penultima tenoris supra bassum in quinta rite locat: In sexta quoq; si bassus tenoris et ipse discantus clausulam assumpserit.

¶ Octaua: Si clausula tenoris in mi: desierit: vt in Deutero fit: vel alias: penultima bassus: non in quinta: sed tertia infra tenorem locata: in quintã finalem cadat: absq; discantus discrimine: vt subscripto cõcentu declarat.

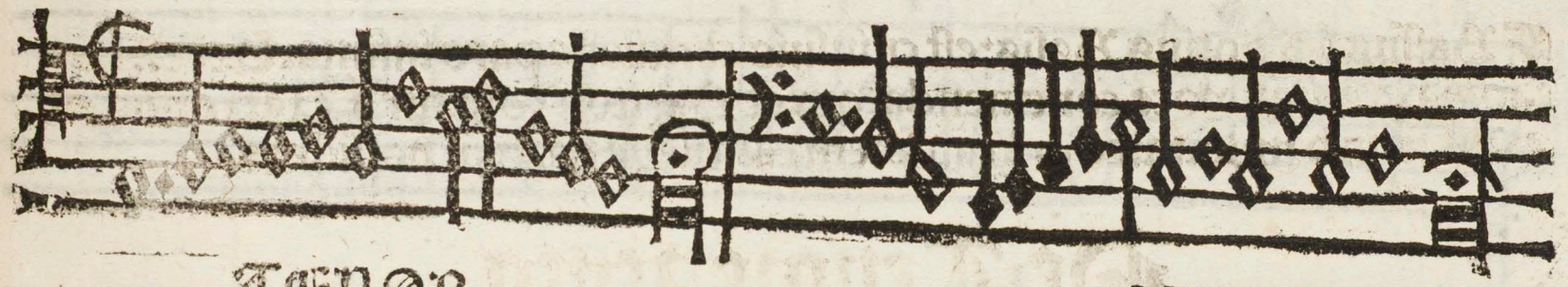

TENOR BASIS

¶ Nona: Si clausula tenoris terminat afuerit in re, vt communiter in protho, bassus eleganter de quinta in tertiam supra clausulabit, discanto non variato, licet et in octauam cadere possit.

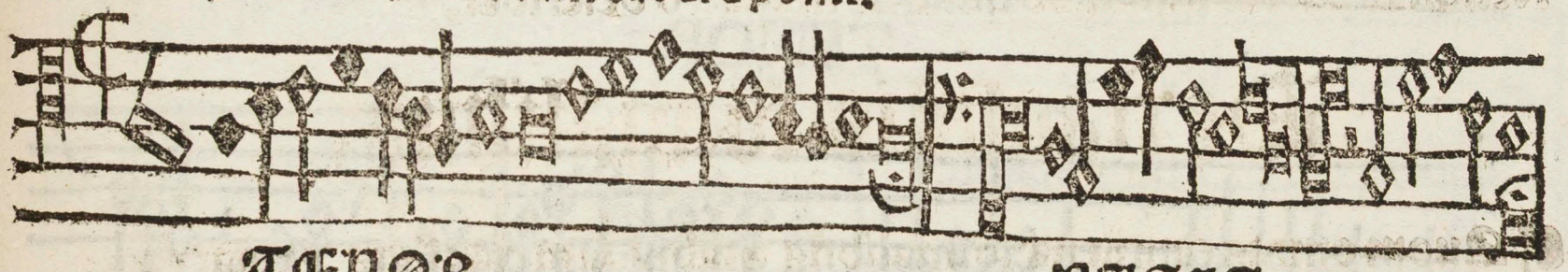

TENOR BASIS

¶ Decima, omnis cantilena eo est suauior, quo clausulis formalibus abundantior. Tanta enim clausulis inest vis, vt etiam dissonãtias faciat cõsonas perfectiõis gra. Uigilent igitur studiosi, vt in cãtilenis suis formales clausulas q̃ sepissime ponãt. Quo autem id facilius fiat, clausularum exercitium seu promptuariũ hic duximus apponẽdũ, vt quas studiosi hic decantant, eas ita in suis cantilenis formandas esse credant.

Exercitium clausularum formalium sequitur.

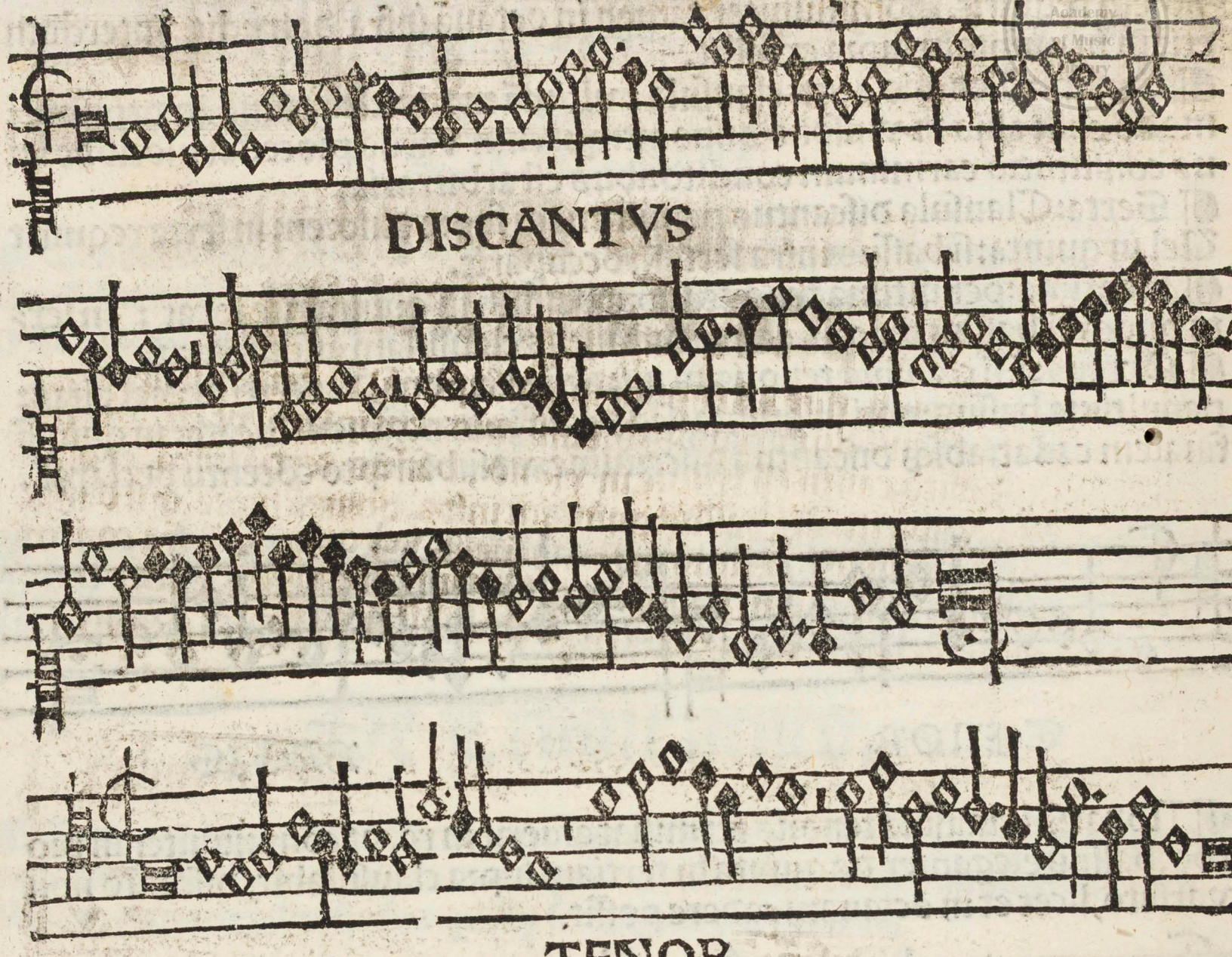
DISCANTVS
TENOR
BASSVS

De specialibus contrapuncti. preceptis. Caput sextum.

¶ Expeditis singulis, que ad cõponendi disciplinã, in generali necessaria visa sunt. Nunc essentialiter regulis breuissimis rem ipsam, vt est, aperiam⁹. ¶ Prima Disposito cantu cũ tenore in vsono, bassus tertiã infra, et altus eandem supra requirit. Uel bassus quintam infra, quartã supra, ꝙ si bassus octauam infra occuparit, Altus in tertia supra, vel quarta infra concordabit ꝙ aptissime. Sin autem bassus decimam infra tenuerit. Altus tertiã supra, aut eandẽ vel sextã infra requirit, vt in subscripta figura cõspicitur.

Exẽ prim	Secundi	Tertij	4ti membri
	Altus ◊		
Altus ◊		Altus ◊	Altus ◊
Discã: Tenor ◊	Discã: Tenor ◊	Cantus Teor ◊	Dis: Tenor ◊
Bassus ◊		Altus ◊	Altus ◊
	Bassus ◊		Altus ◊
		Basis ◊	
			Bassus ◊

¶ Secũda, quoties discantus supra tenorẽ in tertia situatur, Bassus in tertia infra, et altus in sexta supra, vel ĩ vnisono locet. Sed si bassus ĩfra octauã habuerit, quintã enĩ habere nõ põt, Altus quartã infra, tenebit, Basso aũt decimã infra occupante, altus tertiã vel sextã infra requirit. Quod simili vt supra pictasmate studiosus ꝺiſcꝛ ꝓcunctari poterit. ¶ Tertia, Si discant⁹ quitã supra tenorẽ, qꝺ raro cõtingit, sortitus fuerit, Bass⁹ occupabit infra sextã, et altus supra tertiã vel infra quartã. Q⁹ si bassus octauã infra sonuerit, Altus tertiam supra, vel quartam aut sextam infra postulabit.

M

¶ Quarta. Discantu sextam supra tenorem occupante, Bassus quintam infra, et altus tertiam infra, vel quartam supra teneat. Uel si bassus octauã infra tenuerit, Altus in sola tertia supra concordabit, Basso aut decimam infra occupante. Altus tertiam supra, vel eandem infra sonabit. Posset et octauam infra possidere, et cum discantu tredecimam sonare. ¶ Quinta, Si discantus in octaua supra tenorem locatur, Bassus in tertia infra, ⁊ altus in tertia, vel serta supra, aut in quinta infra rite concordat, Cum autẽ bassus eandem infra tetigerit, altus quartam vel sextam supra, aut tertiã infra sonabit. Si vero bassus octauam infra sonuerit: Altus tertiã vel quĩtam supra concorditer iubilabit. Basso autem ad decimam infra cadente, Altus tertiam vel sextam supra, vel easdẽ infra iure possidebit. ¶ Sexta Quoties discantꝰ in decima supra tenorẽ quieuerit, Bassus in tertia infra Et altus in tertia, sexta, vl octaua supra locum sibi vendicabit. Qꝛ si bassꝰ in tertia supra reperitur, Altus in tertia infra, aut quinta vel octaua sursũ illi consonabit. Si autem bassus supra tenorem quintã habuerit, infra eñ habere nõ potest: Altus tertiã supra, vl octauam infra, cõcordem seruabit Basso vero ad octauam infra cadente. Altus quartam infra, vel tertiam aut quintam supra contingere potest. ¶ Septima, discantu supra tenorem duodecimam occupante, bassus in octaua infra locetur, Et altus in tertia, quinta, veloctaua supra. Cum autem bassus tertiam supra sonuerit, Altus quintam, octauam, aut decimam, concorditer iubilabit. ¶ Octaua, si discantus supra tenorem in quarta locatus fuerit, bassus quintam infra, et altus tertiam infra, vel sextam supra pro sua concordia requirit. Conuerso modo (si bassum primo formare tentaueris) cum discantu facere curabis. Si autem quis plures, ꝙ quattuor partes cõficere voluerit, sumat cõcordantias infra vel supra, iurta aliarum partium exigentiã, seruatis seruandis: quod arbitrio committimus conditoris.

Quibus de causis pause in contrapuncto ponantur. Caput septimum.

Ausarũ i cõtrapuncto: pluribꝰ de causis: tolerat cõstitutio. Primo: remouende difficultatis gratia: dum enim due vl plures cãtilene partes ita coaptantur, vt alias coaptare difficile sit: pausas ponimus quoad difficultas illa cessauerit. ¶ Secundo: propter vitare voces fictas: atq; prohibita musice interualla. ¶ Tertio: propter duas concordantias perfectas distinguere: que se mutuo sequi nõ possunt: nisi vel nota vel pausa interueniat. ¶ Quarto. formandarum fugarũ gratia. Est autem fuga vnius et eiusdem clausule in exordio vel quouis alio loco: per diuersas cantilene partes successiua distributio. Uel est eiusdem clausule in diuersis cantilene partibus repetitio: hoc modo.

Quid sit fuga.

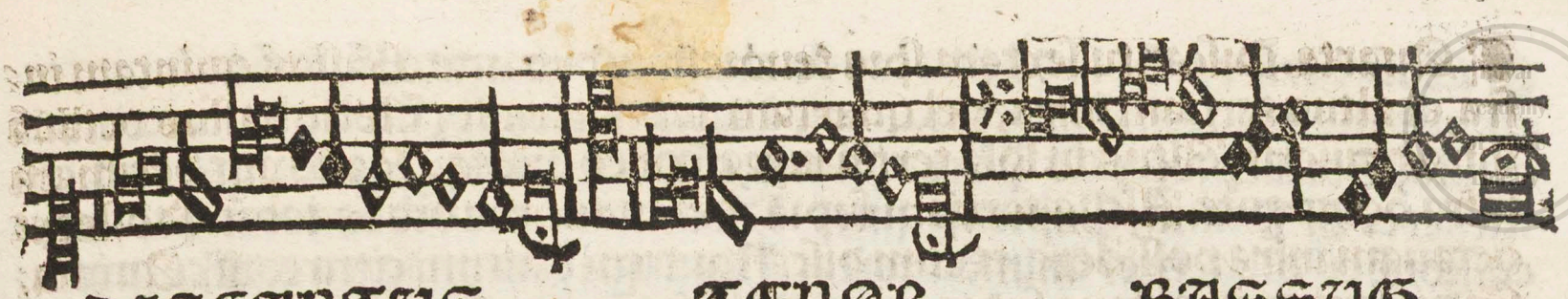

DISCANTUS TENOR BASSUG

¶ Quinto: pause in cõtrapũcto respiratiõs gr̃a admittunt̃: Ne ob cantilene celeritatẽ: vel spũs cantãtis deficiat. Uel ex inordinata respiratiõe cõfusio accidat. ¶ Sexto: vt graduũ musicaliũ: in sua ꝑfectiõe ꝑsistẽtiũ: intrinseca signa atq; inditia existant. Modus enim ꝑfectus triũ tẽporũ pausa: intrinsecus designat̃ Tp̃s ꝑfectũ: per duas pausas semibreues: cum nota semibreui collocatas: vt supra lib. 2. ca. 5. dictũ est. ¶ Septimo ob pluralitatẽ partiũ cantilene tolerant̃ pause: Cantilena enim plurib⁹ q̃ quattuor partibus incedente: cantantibus quibusdã: quasdã pausare necessũ est: Ne vel ex vocũ nimia elongatione: vel consonantiarũ inconcinna permixtione: suauitas obtundat̃: et concentus strepere magis q̃z consonare videat̃

De vario canentium ritu ac decẽ canendi mandatis. Caput octauum.

Cum quisq; suo viuat genio: nec eisdem omnes pareant legibus nationũq; diuersitas: diuersos mores habeat atq; ritus: habitu: victu: studio: sermone: cantu. Hinc Angli iubilant: Galli cãtãt: Inquit Franchinus: Hispani ploratus premũt: Italorum pars qui Januensium littora inhabitant Caprisare dicuntur: ceteri latrant: Germani vero: quod pudet dicere: vt lupi vllulant. Et cũ sit meli⁹ familiaritatem destruere: ꝙ contra veritatẽ aliquid temere diffinire: Ueritas dicere cogit: quod amor patrie propalare reprehendit. Germania cantores plures: musicos paucos nutrit. Nam preter eos: qui in sacellis principum aut sunt: aut fuerunt: Paucissimi canendi disciplinam: Cleri gloriã: vere cognoscunt. Magistratus enim: quibus hec res commissa est: Cantores secundum vocis asperitatem: nõ artis peritiam, ceremonijs ac iuuentuti preficiunt: deũ boatib⁹: mugitibusq; placari arbitrantes: qui suauitate magis q̃ stridore: plus affectu q̃ voce in scripturis legitur gaudere. Nã vbi in canticis Solomon: vocem ecclesie in auribus Christi sonare scribit: mox causam: vt quia dulcis sit: subiungit. Recte igit̃ Baptista Mantuan⁹ Neotericus ille Uirgilius iu omnem turgidum inscium atq; boantem cantorẽ inuehitur dicens. Cur tantis delubra boum mugitib⁹ imples. Tu ne deum tali credis placare tumultu? Quem in cymbalis non simpliciter: sed bene sonantibus laudandũ Propheta precepit.

Angli Galli. Hispani Itali Germani.

Baptista. Mantuan⁹ Propheta

De decẽ mãdatis oĩa cauẽti necessarijs.

¶ Quũ varij varijs in diuina laude abusionibus agitent, mõ indecenter corpus mouendo, mõ indecoros oris hiatus faciendo, modo vocales mutando, Statui preceptis q̃ breuissimis, cãtores quosq̃. quo min⁹ errẽt, instituere. ¶ Primũ, Cupiens quicpiã decantare, pre oĩbus tonũ ac repercussionẽ ei⁹ diligenter animaduertat. Nam qui cantum citra toni cognitionem canit, idem facit quod is, qui syllogysmũ extra modũ ac figuram componit. ¶ Secũdũ, scalam sub qua cãtus decurrit vigilanter attendat, ne ex molli durũ, aut ex duro mollem faciat. ¶ Tertiũ, vocẽ quisq̃ canentiũ verbis cõformare studeat, ita vt in re lamentabili tristẽ, hylari vero q̃tũ potest iucũdũ cõcentũ promat. Qua in re non possum nõ mirari Saxones, preclarissimos germanie populos (quorũ presidio educatus et ipse sum, ⁊ ad scribendã musicã instigatus) q̃ in mortuorũ exequijs preacuto, hylari, atq̃ iucundo concentu vtantur Non alia vt reor causa, q̃ q̃ vel mortẽ (vt Valerius de Cleobi et Bitone fratrib⁹ lib. ℣. scribit) summũ homini bonũ esse, vel post corpus animas (vt apud Macrobiũ lib. ℣. de Sõnio Scipionis est) ad originem dulcedinis musice, id est celum recidere credant. Quod si ita esset, Ipsos mortis huius terrene strenuos contẽptores, ac future glorie zelatores esse iudicaremus. ¶ Quartũ, Mensure pre omnib⁹ teneatur equalitas. Nam sine lege ac mensura canere, est deum ipsum offendere, qui omnia nũero, pondere, et mensura bene fecit. Quare resipiscant orientales Franci: gentiles mei, Nec vt antea in chorali cantu, notulas iã producãt, iã corripiãt, sed ab Herbipolensi nobili ecclesia, capite suo, in qua optime canit, canendi exemplũ sumant. Quod et Bragensi ecclesie nõ minus foret vtile: q̃ decorum, qm̃ et ipsa notas iam producit, iam plus equo absumit, Nec hoc inter pretercunda ponam⁹, quod pietas, quã vita functis debemus, exposcit. Quorũ vigilie, ita enim vulgo dicuntur, tanta confusione, tanta festinantia, tanta illusione (Nescio quis mentes eorum, quibus hec res commissa est, Alastor exagitet) persoluuntur, vt nec a voce vox, nec syllaba a syllaba, nec interdum per integrũ psalmũ a versu vers⁹ discerni queat. O impietas diris plectenda supplicijs, Talẽ o pastores ijs, quorũ beneficio et viuitis et hoc habetis quod estis, pro meritis mercedem redditis? Talem pro ijs, quorũ largitionis opem indies postulatis, rogitatis, extorquetis, preces funditis? Tali vlulatu. tali strepitu, tali murmure, cui nulla deuotio, nulla verborũ expressio, nulla syllabarũ articulatio subest, deum placari creditis? Rixantes canes audiret satius summus omniũ parens, q̃ hec vestra murmura, nec lege nec modo prolata. Quid de priuatis (bonorũ pace dictũ sit) orationibus dicam, cũ publice, quas p mortuis funditis, tales sunt, vt hominibus displiceant, deũ, qui imperfecta dona odit, offendant, quam vereor, illas, ijs fore peiores. An non creditis, vos olim de villicatione vestra reddituros rationem? An non illud Ezechielis. ℣℣. de manu vestra sanguinẽ eorũ requirã, attenditis? Hoc est verbũ cunctis, quibus aliorũ cura cõmissa est, iugiter ruminandũ, Hoc est Platonis ipsius speculũ, in quo faciem suam sepius contemplari debent pastores, vt vita, subditis, sanctitatis prebeant, exemplum, ⁊ fidelibus de-

Saxones clari germanie ppli Valerius. Macrobi.

Orientales franci. Herbipolis Praga.

functis oratione, prece, cantu pietatis prestent suffragiū Justū eni est, piū ē: sanctū est pro defūctis orare: vt a peccatis soluantur. ¶ Quintum, autentorum tonorum cantica, profunde snbiugalium acute, neutralia vero mediocriter intonentur. hec enim in profundum, illa in acutum, verum ista i vtrunq; tendunt. ¶ Sextum, mutatio vocalium parū docti cantoris est indiciū. At licet varij in hoc populi varie peccent, multitudo tñ peccantium non tollit peccatum. Qua in re attendant, imprimis franci ne u pro o, vt solent, pronuncient, nuster pro noster dicendo. Religiosi quoq; campestres censuram non euadunt, dum Arem⁹ pro Oremus legūt. Simili abusione Renenses oēs a Spyra vsq; Confluentiā vrbem, i vocalē in ei dyphthongū vertunt, Mareia, p maria dicentes. Uestphali, pro a vocali, a et e coniunctim proponunt, videlicet Aebs te, pro abs te. Saxones interiores ac tota natio Sueuorū e Uocalē per e ɔ i legunt, deius pro deus dicentes. Germanie quoq; inferioris incole, omnes coniunctim u et e, pro u vocali exprimunt. Quos errores licet Germanie lingua persepe requirat, Latina tamen: que nihil cōmercij cū nostro vulgari habet: maxime opere abhorret. ¶ Septimum, caueat cantor ne asino clamore cantum plus equo vel incipiat, vel inceptum vocis instabilitate sursum trahat. Non enim clamor, sed amor aures, demulcet omnipotentis, non strepitus ille labiorum, inquit Erasmus noster, sed ardens animi votum, Uelut vox intensissima diuinas ferit aures. Moyses nullam edebat vocem et tamen audiuit: quid clamas ad me. Sed cur Saxones et qui Baltica littora accolūt ijs gaudeāt clamoribus, causa nulla subest, Nisiq; vel surdū deū habeāt. Uel (quia in austro celos cōscendit) ipsum et boreales et australes ob distantiam equaliter audire non posse autumant. ¶ Octauum differentiam festi a festo, quisq; canentium, discernat, Ne simplici feria, velut summa, vl solēnisset, vel torpeat omnino. ¶ Nonum, indecens oris hyatus, atq; inde corus corporis motus, cantorem declarat insanum. ¶ Decimū, super omnia deo studeat placere cantor, non hominibus. Inter omnes etenim homines, Inquit Guido, fatui sunt cantores, quibus querenda deuotio contemnitur, vitāda lasciuia queritur: quoniam id quod canunt, ad homies, non ad deum ordinant, humanam illam gloriolam queruut, vt eternam amittant, hominibus placere conantur, vt deo displiceant. Alijs deuotionē, qua ipsi carent ingerūt. Creature fauorē laudēq; et venant et ambiūt, Creatoris autem contemnunt, Cui debetur honor Cui reuerentia, cui famulatus. Cui me: meaq; omnia deuoueo, cui psallā q̄ diu fuero. Ipse enim a terra suscitauit inopem: et de stercore erexit pauperem. Benedictum igit sit nomen eius glorioſissimum in secula seculorum AMEN.

Renēses. Spyra. Confluentia. Vuestphal. Saxones Sueui. Inferio. Germani. Saxones Balthici. Colonī. Gui.

Finis huius operis.

52"

HAs nostras musicaliũ Theorematũ elucubratiões: aliquot iã ãnis: non arrogantie causa: vt quidam Zoili ganniunt: sed vt dormitantibus alijs: ipse iuuentuti germanice prodessem: exquisitas: et iam tandem in formam libri redactas: Typographieq; oblatas: Studiosi lectores amicis oculis inspicere dignentur. Uerũ si styli humilitas: et verborũ simplicitas quem offenderint. Uelim materie in qua versamur: et pueris: quib9 scribimus: id attribuat. Non deerunt scio qui laborem hunc nostrum: canino dente lacerabunt: a tergo ferient: priusq; legant despicientes: et anteq; intelligunt annibilantes. Qui et videri q; esse musici malunt: non autoribus: non preceptis: non rationibus: obtẽperãtes: Sed quicquid cerebroso ac fantastico ipsorũ capiti placuerit: id licitũ: id artificiale: id musicũ affirmãt. Quib9 aurẽ ne detz oro. Malis enĩ displicere: laus est. Immo: vt Antistenis philosophi vtar sentẽtia: Superioris persone est detractionẽ pati: inferioris facere. Et cum potior sit vnius sapientis laus q; decem stultorum: non detrabentium pluralitem: sed qualitatem considerate: Attendẽtes q; facile sit garrulas istas picas conuincere: et quasi pulices inter vngues comprimere. Neq; ijsquibus ars odio est auscultate: Quia quod ipsi ob ingenij bebetudinem (frustra enim asino lyra canitur) assequi non possunt: hoc alijs et dissuadent et interdicunt. Sed barbatum me, qm̃ manum ferule subduximus credite magistrũ dicere: fides enĩ prestanda est peritis in arte: inquit maiestas imperialis. Sint itaq; Candidissimi lectores: quos Ornitoparchiana reficit diligentia: ijs paucis contenti: q; primũ enim respirauero maiora videbũt.

Antistenes

Iustianus.

Tetrastichon authoris ad Libum.

I liber: et summi laudes diffunde Tonantis:
Nec timeas lingue subdola verba male.
I: tua te pietas: cultus non ipse probabit:
Ergo age non cultu: sed pietate place.

Libellus ad Lectorem.

Sum pietate liber: tenues modo missus in auras
Defero Arionios: sub breuitate modos
Pieridum cantus: celi quis numina: manes:
Placari tellus: pontus: et astra queunt.
Pauperibus pregnans ego sum: medicina: salusq;
Diuitibus splendor: pontificunq; decus.
Icta Dionaeis consolor pectora flammis:
Me sine nil Phebus: nilq; Minerua potest.
Martia castricolas: tremulo dũ tympana bombo
Instrepitãt: plausim concito ad arma viros.

Quicq graues gestant: animorum pondera: curas
Ad me confugiant: mite leuamen ero.
Seria magnanimis: solatia presto iocosis:
Integra: nunc fletus ingero: nunc adimo.
Munus et hoc mihi: cuicq suas ancillor ad arteis
Me legat hinc vates: nauita: pastor: eques.
Quo me quisq vocat cursim sequor: ipse parentis
Sic docuit chari: non sine laude labos.

Henrici Cotheri Brunopolitani Artium magistri ad Andream Ornithoparchum Argutissimum artis modulatorie professorem: Epigramma.

Dij tibi Nestoreos vitam dent ducere in annos
Grata iuuentuti: qui modo dona dabas.
Musica enim ingenio nunc diuulgatur in omnes
(Laus superis) homines: Ornitoparche tuo.

Tetrastichon Auctoris in Inuidum.

I patriam petito: superum tibi vita negatur:
Inuide tartareis: bestia nata locis.
Tu licet inuideas: et mens malesana repugnet:
Phama manet doctos: nil speciosa minus.

¶ Excussum est hoc opus: denuo castigatum: recognitumq: Lipsie in edibus Valentini Schumanni: calcographi solertissimi: Mense Aprili/Anni virginei partus vndeuigesimi supra sesquimillesimum.

Royal Academy of Music Library

Royal
Academy
of Music
Library

Royal
Academy
of Music
Library

Royal Academy of Music Library

[9] ORNITHOPARCUS Vogelhofer (Andreas), c. 1485-1536

Musice active micrologus. Leipzig, Valentin Schumann, April 1519.

Title-page in red and black, with woodcut border (ascribed to Heinrich Strapitanus); woodcut diagrams and printed music throughout.

4to. [54]ff. Modern vellum. £8000

Ornithoparcus, born in Meiningen, was a wandering scholar of music theory and disciple of Erasmus. His major work, *Musice active micrologus* (first published by Schumann in 1517), grew out of his lectures at several major universities at Rostock, Tübingen, Heidelberg, and Mainz, and reflected the growing interest in composition of polyphonic music among university teachers at that time. The work clearly and concisely deals with theoretical questions such as musical notation, intervals, hexachords, keys, modes, time and time signatures, as well as the practical aspects of the art, particularly singing and composition. Throughout the 16th century the *Musice active micrologus* was widely taught in secondary schools and by private tuition in Germany. In 1539 two men brought charges against Martinus de Crosno because he failed to fulfill his contract to teach them composition, which course was to be based on Ornithoparcus's text (N.C. Carpenter, *Music in the Medieval and Renaissance Universities* (Oklahoma 1958) 276-277 and *passim*).

Perhaps the highest compliment paid to Ornithoparcus's work was John Dowland's translation of it into English nearly a century later, in 1609. In his address to the reader, Dowland states: "Excellent men have at all times in all Arts delivered to Posteritie their observations, thereby bringing Arts to a cartaintie and perfection. Among which there is no Writer more worthy in the Art of Musicke than this Author Ornithoparcus" (quoted from D. Poulton, *John Dowland* (London 1972) 375-386). Dowland translates Ornithoparcus's reasons for the teaching of music: "that young men and maides should be trayned up in Musicke, not to the end their mindes might be incited to wantonnesse by those bawbles, which make Art to be so vilely reputed of: but that the motions of the minde might be ruled and governed by law and reason. For seeing the nature of young men is unquiet, and in all things desiring delights, & therefore refuseth severer arts, it is by the honest delights of Musick brought to those recreations, which may also solace honest old age."

Ornithoparcus is at his best when he is discussing the art of singing; perhaps it was this aspect which drew Dowland to the work. Dowland was in whole-hearted agreement with Ornithoparcus when he said (in Dowland's translation) that the singer who "is truely to be called a *Musitian*,. . .hath the faculty of speculation and reason, not he that hath onely practicke fashion of singing. . .To whom shall I compare a *Cantor* better than to a *Drunkard* (which indeed goeth home,) but by which path he cannot tell. A *Musitian* to a *Cantor* is a *Praetor* to a *Cryer*. . ." Ornithoparcus then describes those characteristics of singing peculiar to each nation: "the English doe carroll; the French sing; the Spaniards weepe; the Italians, which dwell about the Coasts of *Ianua* caper with their Voyces; the others barke; but the Germanes (which I am ashamed to utter) doe howle like Wolves" ("Angli jubilant: Galli cantant:. . .Hispani ploratus promunt: Italorum pars qui Januensium littora inhabitant Caprisare dicuntur: ceteri latrant: Germani vero: quod pudet dicere: ut lupi ululant" M2r). The work ends with ten precepts necessary for a singer "being that divers men doe diversly abuse themselves in Gods praise; some by moving their body undecently; some by gaping unseemely; some by changing the vowels, I thought good to teach all Cantors certaine precepts, by which they may erre lesse". The seventh pointer begins: "Let a singer take heed, least he begin too loud braying like an Asse". From the manuscript annotations it would seen that the 16th-century owner of this copy was himself a singer; beside the first few notes of a printed scale on C2r he has written the syllables "fa" "la".

Neat repair to C1 with no loss of text.

Adams O297, RISM 2, 627. *Jahrbuch des Deutschen Vereins fuer Buchwesen* (1927) 69, for the title-border.

5 copies located: Berlin, Munich, Göttingen, Brussels, Rochester

WILLIAM SALLOCH
Pines Bridge Road
Ossining, N.Y. 10562

this copy from collection of

Royal
Academy
of Music
Library

Royal
Academy
of Music
Library

Royal
Academy
of Music
Library

Royal Academy of Music Library

Royal Academy of Music Library